

مرکز تحقیقات اسلامی

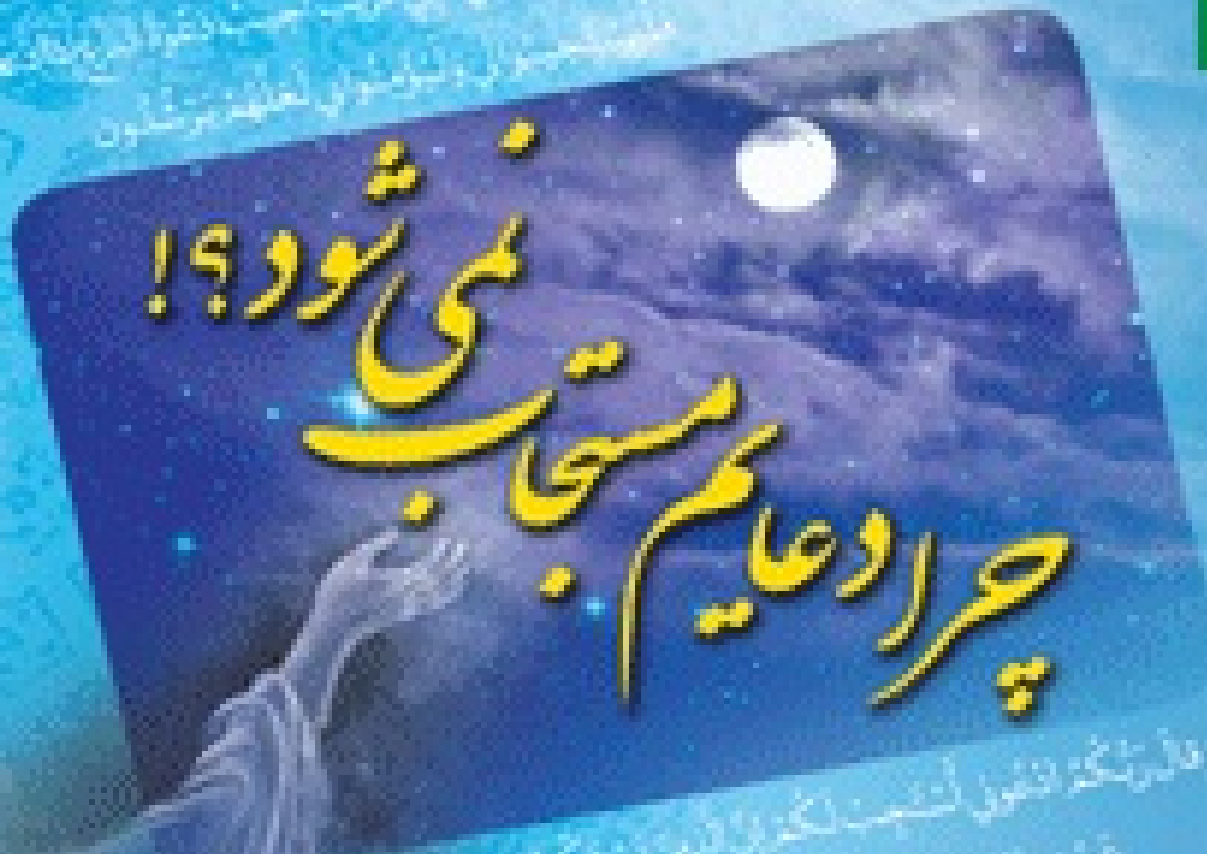
اصفهان

گامی

الحق
علیه
صلاوة
وسلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

چرا دعایم مسجیبا نمی شود؟!

والتضرع لله انفسنا لکن فی التضرع ضعفنا
عن عبد الله بن مسعود

بررسی منابع استجابات دعا

مهدی حسینی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چرا دعایم مستجاب نمی شود؟! : بررسی اسباب استجاب دعا

نویسنده:

مهدی صدری

ناشر چاپی:

دلیل ما

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۸	چرا دعایم مستجاب نمی شود؟! بررسی اسباب استجاب دعا
۸	مشخصات کتاب
۸	اشاره
۱۴	بخش اول: فضیلت دعا
۱۴	اشاره
۱۴	حقیقت دعا
۱۵	فضیلت دعا
۱۸	اهمیت دعا
۱۹	نکوهش ترک دعا
۲۱	پندارهای نادرست درباره دعا
۲۱	اشاره
۲۱	۱. منافات دعا با رضای به قضای الهی
۲۴	۲. اکتفا به دعا و کوتاهی در انجام وظیفه
۲۶	۳. چرا دعا؟ آنچه مقدر است می رسد!
۲۹	۴. خدا از خواسته های ما اطلاع دارد، نیازی به دعا نیست!
۳۰	۵. فرصت نداشتن برای خواندن همه دعاها
۳۱	۶. تلاش بی حاصل یا پاداش برتر و ماندگار؟! -
۳۲	بخش دوم: شرایط و آداب دعا
۳۲	شرایط استجاب دعا
۳۲	اشاره
۳۲	۱. شناخت خداوند
۳۳	۲. اعتقاد صحیح در نبوت و امامت
۳۳	۳. گمان نیک به خدا داشتن

۳۴	۴ . یأس از دیگران
۳۴	۵ . اقبال قلبی
۳۴	۶ . کسب حلال
۳۵	۷ . عمل صالح و فرمان برداری از خداوند
۳۶	۸ . صدق و اخلاص
۳۸	آداب دعا
۳۸	اشاره
۳۸	۱ . پاکي دل
۳۸	۲ . مداومت بر دعا در سختی و آسایش
۳۹	۳ . الحاح و اصرار در دعا
۳۹	۴ . نام بردن حوائج
۴۰	۵ . درخواست نیازهای خرد و کلان
۴۰	۶ . شتاب نداشتن
۴۲	۷ . تسلیم بودن در برابر مشیت پروردگار
۴۲	۸ . رقت قلب ، گریه ، تباکی و تضرع
۴۵	۹ . مخفیانه دعا کردن
۴۵	۱۰ . اجتماع در دعا
۴۷	۱۱ . توسل به اهل بیت علیهم السلام
۴۷	۱۲ . اهمیت مکان دعا
۴۹	۱۳ . زمان های مناسب برای دعا
۵۲	۱۴ . رعایت حالات ظاهری و باطنی
۵۷	دعاهای مأثوره
۵۸	چهل دستور از اهل بیت علیهم السلام
۷۱	دعا هنگام بیماری
۷۶	بخش سوم: بررسی موانع استجاب دعا
۷۶	دعای بدون پاسخ؟! هرگز

۷۹	فقدان شرایط دعا
۸۰	موانع استجاب دعا
۹۱	حکمت در منع
۹۶	مصلحت در تأخیر استجاب
۱۰۰	اعطای برتر در دنیا یا اعطای پاداش اخروی
۱۰۴	برخی از دعاهای مستجاب
۱۰۷	برخی از دعاهای غیر مستجاب
۱۱۰	بخش چهارم: اهمیت توسل به اهل بیت علیهم السلام در استجاب دعا
۱۱۰	اشاره
۱۱۰	توسل در لغت و اصطلاح
۱۱۱	کیفیت توسل
۱۱۲	توسل در قرآن
۱۱۳	سفارش اهل بیت به توسل
۱۱۵	توسل قبل از آفرینش عالم ، در دنیا و آخرت
۱۱۵	۱ . توسل و تقرب فرشتگان
۱۱۵	الف (توسل فرشتگان به اهل بیت علیهم السلام قبل از آفرینش جهان
۱۱۶	ب) توسل جبرئیل به اهل بیت علیهم السلام برای توفیق خدمتگزاری
۱۱۶	ج (توسل فطرس ملک
۱۱۷	د (توسل فرشتگان همیشه و در هر حال
۱۱۸	۲ . توسل حضرت آدم علیه السلام برای پذیرفته شدن توبه اش
۱۲۰	۳ . توسل پیامبران و امت های گذشته
۱۲۵	۴ . توسل در آخرت
۱۲۶	توسل در روایات و منابع اهل تسنن
۱۲۹	پاسخ به چند سؤال و شبهه درباره توسل
۱۳۲	فهرست
۱۳۸	درباره مرکز

چرا دعایم مستجاب نمی شود؟! : بررسی اسباب استجاب دعا

مشخصات کتاب

سرشناسه: صدری، مهدی، 1347 -

عنوان و نام پدیدآور: چرا دعایم مستجاب نمی شود؟! : بررسی اسباب استجاب دعا/ مهدی صدری.

مشخصات نشر: تهران: دلیل ما، 1399.

مشخصات ظاهری: 127 ص.؛ 5/14×5/21 س م.

شابک: 0-226-442-600-978

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: چاپ قبلی: طوبای محبت، 1393.

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر: بررسی اسباب استجاب دعا.

موضوع: دعا -- فلسفه Prayer -- Philosophy -- دعا -- تاثیر *Influence -- Prayer

رده بندی کنگره: BP266

رده بندی دیویی: 297/77

شماره کتابشناسی ملی: 7371485

ویراستار دیجیتال: محمد منصوری

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا

ص: 1

اشاره

چرا دعایم

مستجاب نمی شود!؟

بررسی اسباب استجاب دعا

مهدی صدری

ویراستار دیجیتال: محمد منصوری

ص: 2

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به پیشگاه با عظمت

امام زین العابدین علی بن الحسین علیهما السلام

ساجد عابدی که آیین بندگی، نیایش، مناجات و راز و نیاز به درگاه قاضی الحاجات را به ما آموخت.

ص: 3

خداوند سوگند یاد نموده است که : هر کس به غیر من امیدوار باشد ، امیدش را ناامید ، او را پیش مردم خوار و از خویش دور می سازم . آیا در مشکلات با فکرش در دیگران را می گوید ، در حالی که همه کلیدها نزد من است و درها همه بسته است ولی در [خانه] من به روی کسی که مرا بخواند باز است . چه کسی برای مشکلات و حاجت های بزرگ به من امیدوار بود و من او را ناامید کردم؟! . . . آیا کسی که مشکلی برایش رخ داده نمی داند کسی جز من نمی تواند آن را برطرف کند مگر به اجازه من . پس چرا از من غافل است؟! به جود و کرم خویش چیزهایی را که از من درخواست نکرده بود به او دادم سپس از او گرفتم ، ولی او از من درخواست نکرد بلکه از دیگران آن را طلب نمود . آیا من قبل از درخواست عطا می کنم ولی پس از طلب ، سائل خویش را محروم می سازم؟! مگر من بخیل هستم که این بنده مرا تنگ نظر و بخیل می داند؟! مگر جود و کرم از من نیست؟! مگر عفو و رحمت به دست من نیست؟! آیا من جایگاه آمال و آرزوها نیستم؟! . . . اگر تمام اهل آسمان و زمین آرزو کنند و به هر کدام به اندازه ای که همه آرزو کرده اند عطا نمایم از ملك من ذره ای کاسته نمی شود . . . پس فلاکت باد کسانی را که از رحمت من ناامید هستند .

کافی 2/66 - 67 ، بحار الانوار 68/130 ، وسائل 5/214 و رجوع شود به بحار 91/94 - 95 .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين ، وصلى الله على سيدنا محمد وآله الطاهرين ،

لا سيما بقيّة الله في الأرضين ، واللعن على أعدائهم أجمعين .

گاهی ساعت ها ، روزها بلکه سال ها دعا می کنیم و از درگاه خداوند حاجتی را درخواست می نماییم ولی نتیجه ای نمی گیریم !

چرا دعای ما مستجاب نمی شود ؟ آیا خدا ما را دوست ندارد ؟ آیا دعای ما نزد او بی ارزش است ؟ یا ممکن است برآورده نشدن حاجت ما جهت دیگری داشته باشد .

شاید برای آن باشد که ما را دوست دارد و دوست دارد صدای دعای ما را بشنود ! شاید صلاح آن باشد که حاجت ما با تأخیر روا شود . شاید برآورده شدن نیاز ما به ضرر ما تمام شود ، ما که از سرانجام کار اطلاعی نداریم .

گاهی در اثر تأخیر استجاب یا مستجاب نشدن دعا ، یأس و ناامیدی و گمان های ناروا برای انسان پیش می آید . این حالت ناشی از جهل به حقیقت دعا، عدم آگاهی از شرایط و موانع استجاب آن و یا بی توجهی به حکمت خدای تعالی است .

ص: 5

نوشتار مختصری که پیش رو دارید برای رفع ابهام از این امر مهم نگاشته شده است. از کتاب شریف «مشكاة الانوار» علامه مجلسی رحمه الله بهره فراوان برده و برای تنظیم و تکمیل مطالب به مصادر حدیثی دیگری از جمله «بحار الانوار»، «مستدرک سفینة البحار»، «جامع احادیث الشیعة» و «ینایع الحکمة» نیز مراجعه نموده و برای رعایت اختصار ذیل هر موضوع به برخی از روایات اکتفا کرده ایم.

مطالب کتاب در چهار بخش تقدیم می شود:

بخش اول: حقیقت، فضیلت و اهمیت دعا.

بخش دوم: آداب و شرایط دعا.

بخش سوم: بررسی موانع استجاب دعا.

بخش چهارم: اهمیت توسل به اهل بیت علیهم السلام در استجاب دعا.

امیدواریم بتوانیم با برطرف کردن موانع استجاب دعا و رعایت آداب و شرایط آن، به درگاه پروردگار مهربان روی آورده و با توسل به اهل بیت علیهم السلام سعادت دنیا و آخرت خویش را تأمین نماییم. خاضعانه از مولایمان امام زمان علیه السلام التماس دعا داریم و عرض می کنیم:

«أَسْأَلُكَ يَا مَوْلَايَ أَنْ تَسْأَلَ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي صَلَاحِ شَأْنِي،

وَقَضَاءِ حَوَائِجِي، وَغُفْرَانِ ذُنُوبِي، وَالْأَخْذِ بِيَدِي فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَآخِرَتِي،

لِي وَلِإِخْوَانِي وَأَخَوَاتِي الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ كَأَنَّكَ إِِنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ»⁽¹⁾.

17 ربیع الاول 1435، 29 دی 1392، قم، مهدی صدری

ص: 6

1- . بحار 99 / 101، و رجوع شود به مزار شهید اول 209، مصباح شیخ کفعمی 497.

حقیقت، فضیلت و اهمیت دعا

حقیقت دعا

دعا در لغت به معنای صدا زدن، خواندن و درخواست کمک است. دعا در کتاب و سنت در معنای سخن گفتن و عرض نیاز به درگاه پروردگار استعمال شده است.

نکته ای که در شناخت حقیقت دعا اهمیت دارد آن است که دعا از لشکریان عقل، و ضد آن یعنی استنکاف و استکبار و ترک دعا از لشکریان جهل شمرده شده است (1) لذا از باب «تُعَرَّفُ الْأَشْيَاءُ بِأَصْدَادِهَا» یعنی: هر چیزی به ضدش شناخته می شود، از تقابل دعا و ضدش معلوم می شود که حقیقت دعا اظهار نیاز و خضوع و بندگی در برابر خدا، و ترک آن تکبر و ورزیدن و خود را بی نیاز دانستن از او است. (2)

ص: 7

1- کافی 1/20، محاسن 1/196، خصال 2/591، علل الشرائع 1/115، بحار الانوار 1/109.

2- در همین زمینه رجوع شود به صفحه: 12 - 13 «نکوهش ترک دعا».

پس - با توجه به حقیقت و مفهوم دعا - انسان باید با تواضع و فروتنی و حضور قلب دعا نماید و هم چنان که در بیان حاجت به انسان های دیگر آدابی را رعایت می کند ، حداقل در مورد خداوند تعالی نیز همان اندازه رعایت آداب را داشته باشد .

در حدیث قدسی آمده است : ای بنده من ، آیا زیباست که هنگام مناجات با من به این سو و آن سو التفات داری و [اگر] بنده ای با تو سخن گوید رو به سوی او آورده و مرا رها کنی ؟ ! تو هنگام سخن گفتن با برادرت [کاملاً به او توجه داری و] به دیگری التفات نداری ، پس [چرا] همین اندازه برای من رعایت ادب نداری ! بد بنده ای است کسی که چنین رفتاری دارد . (1)

فضیلت دعا

در آیات قرآن و روایات معصومین علیهم السلام بر دعا کردن تأکید و سفارش فراوان شده است . دعا اساس بندگی ، بهترین و محبوب ترین عبادات ، عمود و رکن اساسی دین ، نور آسمان و زمین ، کلید رستگاری و موفقیت ، بهترین وسیله تقرب به خدا ، سلاح پیامبران علیهم السلام ، سپر و سلاح مؤمنان ، سبب رزق و روزی فراوان ، موجب برطرف شدن امواج بلاها و قضاهاى حتمی ، شفای تمام بیماری ها و دردها ، کلید رحمت ،

ص: 8

و چراغ تاریکی ها است ؛ و در تأثیرگذاری نفوذش از هر چیزی بیشتر است و با وجود دعا سختی و گرفتاری آسیبی به ما وارد نمی کند. (1)

اهمیت آن به اندازه ای است که اشتغال به دعا و نیایش در نماز از قرائت طولانی برتر (2) و موجب آسایش بیشتر در قیامت است. (3)

زیاد دعا کردن از صفات اهل ایمان و شیعیان خالص است، (4) خدا آن را دوست دارد، (5) نشانه بالاترین درجات معرفت به خداوند بوده (6) و بزرگانی چون امیرمؤمنان و حضرت ابراهیم علیهما السلام به آن وصف شده اند. (7)

دعا کردن انسان، کیفیت دعا و مطلبی که اصرار بر درخواست آن دارد همه بیانگر شخصیت اوست. (8)

ص: 9

1- . در مورد مطالب پانزده گانه فوق به ترتیب رجوع شود به : بحار الانوار جلد 90 صفحات : 302 ، 297 ، 294 ، 297 ، 341 ، 303 ، 300 ، 291 ، 300 ، 299 ، 300 ، 289 .

2- . تهذیب 2/104 ، بحار الانوار 90/292 .

3- . فقیه 2/487 ، بحار الانوار 82/199 .

4- . ارشاد 1/237 - 238 ، بحار الانوار 65/151 .

5- . کافی 2/487 ، ثواب الاعمال 161 ، مکارم الاخلاق 317 ، بحار 90/344 ، 345 ، 346 .

6- . غرر الحکم 192 .

7- . رجوع شود به کافی 2/466 ، 468 ، تفسیر قمی 1/306 ، تفسیر عیاشی 2/114 ، وسائل 7/25 - 26 ، بحار الانوار 90/293 ، 304 .

8- . رجوع شود به درخواست عجزه نابینای زمین گیری که از حضرت موسی علیه السلام خواست دعا کند تا بیماری اش برطرف شده و سلامتی و شادابی جوانی او باز گردد و در بهشت با آن حضرت باشد . دعوات 41 ، بحار الانوار 13 / 127 ، 129 و 90/327 و در نقطه مقابل آن ، مردی که سه دعای مستجاب داشت و آن را ضایع نمود . (دعوات 38 ، بحار الانوار 14 / 485 و 90/326) .

امام صادق علیه السلام فرمود: قبل از طلوع و غروب خورشید ملزم باش به دعا، و در عبادت و دعا کوشش داشته باش. از درخواست چیزی خودداری مکن، مبادا درباره چیزی بگویی: این ممکن نیست به من داده شود. دعا کن، که خداوند آنچه بخواهد انجام می دهد (1).

دعا بهترین وسیله ای است که با آن می توان به آنچه نزد خداوند هست رسید. (2)

بعضی از بندگان با عمل صالح به درجات بهشتی نائل می شوند و بعضی با درخواست صادقانه. (3)

خدای تعالی دعاهای مؤمنین را در قیامت تبدیل به عمل کرده و در برابر آن پاداش های بهشتی به آنان عنایت می فرماید. (4)

انسان می تواند با دعا بلاهایی را که برای او مقدر شده از خود دور نماید، (5) و یا از پیش آمدهای ناگواری که ممکن است برای او رخ دهد جلوگیری کند. (6)

ص: 10

-
- 1- کتاب الزهد 19، بحارالانوار 75/227.
 - 2- کافی 8/4، بحارالانوار 75/212.
 - 3- عدة الداعی 42 - 43، بحارالانوار 90/302.
 - 4- کافی 8/7، بحارالانوار 75/215.
 - 5- رجوع شود به: کافی 2/469، بحارالانوار 90/292، 295 - 298، 300 - 301.
 - 6- کافی 2/469، بحار 90/292، 297. مانند هلاکت منصور دوانیقی و دفع شرّ او به نفرین شیعه به تعلیم امام کاظم علیه السلام. رجوع شود به بحار 90/298، عوالم 57/37 به نقل از فلاح السائل 74.

از مهم ترین آثار دعا آن است که اگر بنده اصرار در دعا داشته باشد، می تواند ایمان عاریه ای را به ایمان ثابت و راسخ تبدیل کرده و عاقبت به خیر شود! (1)

امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: زوال نعمت ها و شادایی های زندگی فقط به جهت نافرمانی و گناه است، خدا هرگز به بندگان ستم روا نمی دارد. در عین حال اگر پس از گناه دست دعا به درگاه خداوند بردارند [و از گناهان توبه نموده و برطرف شدن آثار و تبعات معاصی را از خدا بخواهند] از بلاها ایمن خواهند بود، بلکه اگر پس از نزول بلا و زوال نعمت هم صادقانه به درگاه خدا روی آورده و کوتاهی نکنند و از زیاده روی [در گناه] دست بردارند خدا فساد آنان را اصلاح نموده و آنچه شایسته است به آنها باز می گرداند. (2)

اهمیت دعا

نیایش با خدای تعالی از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است تا جایی که در زمان های مختلف، مکان های گوناگون، هنگام اشتغال به هر کاری، و در هر حالی دعای خاصی از اهل بیت علیهم السلام وارد شده، و این حاکی از آن است که ارتباط، مناجات و نیایش با ساحت قدس ربوبی همیشه لازم است.

ص: 11

1- . کافی 2/419، بحارالانوار 66/220 .

2- . خصال 2/ 624، بحارالانوار 102 / 10 و 350 / 70 و 203 / 78 - 204 و 289 / 90، عوالم العلوم 57/131 .

از بین انواع دعاها می توان به موارد زیر اشاره کرد: دعا برای حمد و ثنا، تسبیح، تمجید، تهلیل، مناجات و تصریح به درگاه خداوند، برای توسل و استغاثه به خدا و اهل بیت علیهم السلام، برای استغفار و طلب عفو، طلب عافیت، درخواست رزق و روزی، دفع بلاها، شفای انواع بیماری ها، دعاهای روزهای هفته، ساعت های مختلف روز، دعاهای ماههای قمری - مانند ادعیه ماه رجب، ماه شعبان، ماه رمضان - دعاهای مناسبت های خاص - مانند اعیاد غدیر، فطر، قربان، روز عرفه، شب های قدر - دعاهای قبل از خواب، بعد از خواب، هنگام تخلی، هنگام وضو، هنگام خروج از منزل، وارد شدن مسجد، قبل از نماز، در حالات مختلف نماز، بعد از نماز، هنگام سفر، موقع سوار شدن مرکب، در مراحل مختلف حج، عمره و زیارات معصومین علیهم السلام، دعاهای قبل از ازدواج، شب زفاف، برای درخواست فرزند، هنگام زایمان، هنگام عقیقه، هنگام حجامت، ورود به حمام، لباس پوشیدن، در آینه نگاه کردن، آب نوشیدن، غذا خوردن و... (1)

نکوهش ترك دعا

خداوند تعالی در قرآن کریم - پس از امر به دعا کردن و تضمین اجابت آن - ترك دعا را تمرد و سرپیچی از بندگی، و سبب دخول در

ص: 12

1- . برای آشنایی بیشتر در این زمینه رجوع شود به دعاهای پیامبران علیهم السلام در قرآن و روایاتی که در دعاهای پیشوایان معصوم علیهم السلام وارد شده است. مانند موسوعه «الصحائف الجامعة» تألیف دانشمند محترم سید محمد باقر ابطحی .

آتش با خواری و ذلت دانسته و فرموده است :

«وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ» (1).

امام سجاد علیه السلام - هنگام وداع ماه مبارك رمضان و پس از ذکر این آیه شریفه - به درگاه خداوند عرضه می دارد : خدایا تو دعا کردن و درخواست از درگاهت را عبادت ، و رها کردن آن را تکبر ورزیدن و روی تافتن از بندگی نامیده ای ، و تهدید کرده ای که هر کس دعا را ترك نماید با خواری وارد آتش جهنم خواهد شد . (2)

امام باقر علیه السلام فرمود : پیش خدا چیزی بهتر از آن نیست که از آنچه نزد اوست درخواست شود ، و هیچ کس نزد خدا مبعوض تر نیست از کسی که از بندگی او تکبر ورزیده و از آنچه نزد اوست درخواست نکند . (3)

امام صادق علیه السلام فرمود : کسی که از خدا درخواست نکند که از فضلش به او عنایت نماید ، فقیر می گردد . (4)

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود : ناتوان ترین مردم تارك دعا است . (5)

ص: 13

-
- 1- . غافر 40 : 60 .
 - 2- . صحیفه سجادیه 196 ، دعای 45 .
 - 3- . کافی 2/466 ، بحار الانوار 90/294 .
 - 4- . کافی 2/467 ، بحار الانوار 90/294 .
 - 5- . مکارم الاخلاق 268 ، بحار الانوار 90/291 ، 294 ، 302 .

آنچه گفته شد اهمیت و ارزش دعا را معلوم می نماید ولی دشمن قسم خورده بشر - که با انواع و اقسام شبهات در صدد گمراهی اوست - با تلبیس و غلط اندازی و وارونه جلوه دادن حقائق، او را از مسیر بندگی خدا به انحراف می کشاند. از مهم ترین دام های شیطان، شبهاتی است که درباره دعا مطرح شده که اینجا به چند مورد آن اشاره می شود.

1. منافات دعا با رضای به قضای الهی

جای بسی تعجب است از کسی که کم ترین آشنایی با قرآن و حدیث داشته باشد و باز در دام شیاطین صوفیه افتد و گوش به یاوه سرایی آنها دهد که گفته اند دعا کردن با رضا به قضای خداوند منافات دارد، مولوی می گوید:

قوم دیگر می شناسم ز اولیا *** که دهانشان بسته باشد از دعا (1)

چگونه ممکن است - با وجود آیات محکمت و روایات بی شمار - به بهانه رضا به قضای الهی، دعا و نیایش که اصل و اساس بندگی است

ص: 14

1- رجوع شود به مثنوی دفتر سوم ص 380، بیت 1880. گرچه مولوی در دیباچه در ستایش کتاب خود مبالغه را از حد گذرانده و گفته: «هذا کتاب المثنوی، وهو أصول أصول الدین... وهو فقه الله الأكبر وشرع الله الأزر... وكشاف القرآن، لا يأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه... وله الأقباب أخر لقبه الله [!!]» ولی مطالب باطلی در کتاب خویش آورده که با بسیاری از معارف دینی حتی توحید، نبوت، امامت و... منافات دارد. علامه امینی رحمه الله در یکی از سخنرانی هایش در همدان می فرماید: ممکن است خداوند گناه صد سال مشروب خواری را بپامرزد ولی این را نمی آمرزد که کسی بگوید: مثنوی اصل دین است!

کنار گذاشته شود؟! آیا کسانی که از سنت و سیره پیامبران و امامان علیهم السلام روی گردانده اند اولیاء الله هستند؟! یعنی کسانی که از فهم ابتدایی ترین مطالب معارف و امانده اند، چه رسد به فهم قضا و قدر و رضای به آن!!

آری، رضا به قضای الهی در آنچه گذشته هیچ منافاتی با دعا و

درخواست نسبت به آینده ندارد.

امام صادق علیه السلام فرمود: هیچ گاه پیامبر صلی الله علیه و آله درباره امور گذشته نمی فرمود: کاش غیر از این واقع شده بود. (1)

در جوامع روایی بابی آمده با این عنوان که: جایز - یا مستحب - است قبل از نزول مصیبت، اظهار تأثر شود ولی پس از واقع شدن آن باید صبر پیشه نمود، تسلیم امر پروردگار شد و به آن راضی گردید. (2)

در روایات آن باب آمده است:

معصومین علیهم السلام قبل از آن که مصیبتی برای آنان پیش آید اظهار نگرانی می نمودند، ولی پس از وقوع آن، آرامش نشان داده و می فرمودند: ما قبل از پیش آمدن مصیبت بی تاب می شویم ولی پس از وقوع آن، به حکم خدا راضی و خوشنودیم. ما عافیت را برای خود و فرزندان و دارایی مان دوست داریم ولی اگر پیش آمدی رُخ داد، جز آنچه خدا دوست دارد نمی پسندیم.

ص: 15

1- . کافی 2/ 63، وسائل الشیعة 3/ 252 و رجوع شود به: فقه الرضا علیه السلام 359.

2- . وسائل الشیعة 3/ 275، مستدرک 2/ 458، جامع أحادیث الشیعة 3/ 525 چاپ دوم 3/707.

اگر گفته شود: از حضرت ابراهیم علیه السلام نقل شده که هنگامی که آن حضرت را در آتش انداختند از فرشتگان هم اظهار بی نیازی کرد، جبرئیل علیه السلام به آن حضرت گفت: از خدا بخواه که تو را نجات دهد، در پاسخ فرمود: «حَسْبِيَ مِنَ سُؤْلِی عِلْمُهُ بِحَالِی» یعنی: آنچه مرا از درخواست بی نیازی می کند آگاهی او به حال من است.

در پاسخ می گوئیم اولاً: در همین روایت آمده است که حضرت قبلاً در پاسخ جبرئیل فرمود: «حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ». این جمله و عبارت: «حَسْبِيَ مِنَ سُؤْلِی عِلْمُهُ بِحَالِی» هر دو یاد خدا و اظهار نیاز به درگاه اوست، چنان که از روایات دیگر نیز همین مطلب استفاده می شود؛ زیرا این گونه جملات، گذشته از جنبه ذکر بودن و به اصطلاح اخباری بودن، صبغه انشائی نیز دارد و دعا حساب می شود. (1)

ثانیاً: اگر این جملات صرفاً ذکر هم باشد، مشمول روایاتی است که خدا می فرماید: کسی که اشتغال به ذکر، او را از درخواست باز دارد برترین عطایی که به دعاکنندگان می دهم، به او خواهم داد. (2)

ثالثاً: در روایت دیگر افزوده شده که حضرت ابراهیم علیه السلام اظهار بی نیازی از مخلوق فرمود نه خالق، و فرمود: «حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، إِنِّي لَا أَسْأَلُ غَيْرَهُ، وَلَا حَاجَةَ لِي إِلَّا إِلَيْهِ». (3) یعنی: خداوند برای من کافی و بهترین

ص: 16

1- رجوع شود به فلاح السائل 32، بحار الانوار 83/256، مرآة العقول 12/1 کتاب الدعاء، لسان العرب 14/257.

2- کافی 2/501، محاسن 1/39، بحار الانوار 90/160 - 161، 323.

3- احتجاج 1/24، بحار الانوار 9/259.

وکیل است، من از کسی جز او درخواستی ندارم و حاجت و نیاز خود را به غیر او اظهار نمی‌کنم.

رابعاً: اگر خیال شود که حضرت ترك دعا نموده، منافات دارد با روایاتی که حضرت را به کثرت دعا وصف کرده، (1) و منافی روایات متعدد دیگری است که دلالت دارد آن حضرت هنگامی که در آتش انداخته شد در همان حال دعا می‌نمود. (2)

2. اکتفا به دعا و کوتاهی در انجام وظیفه

در نقطه مقابل آنچه گذشت، برخی دیگر نیز خیال کرده اند که به بهانه توکل بر خدا و دعا و نیایش می‌توان از زیر بار وظیفه شانه خالی کرد، لذا از تلاش در راه به دست آوردن رزق و روزی، رفع و حلّ مشکلات، مداوای بیماری‌ها و... بازمانده اند، و بر اساس همین توهم گفته شده: دعا انسان را تنبل می‌کند و باعث می‌شود به درخواست از خدا اکتفا کرده از سعی و تلاش باز بماند.

در پاسخ می‌گوییم: انسان هم به دعا و هم به کار و کوشش، به هر دو نیاز دارد. اکتفا کردن به دعا صحیح نیست ولی سعی و تلاش بدون دعا

ص: 17

1- . مصادر آن صفحه 9 گذشت .

2- . رجوع شود به: تفسیر قمی قدس سره 1 / 354 و 2 / 73 ، کافی 8 / 369 ، امالی شیخ صدوق رحمه الله 218 ، تفسیر عیاشی 2 / 170 ، قصص الأنبياء عليهم السلام راوندی قدس سره 105 ، مهج الدعوات 306 ، احتجاج 1/48 ، مكارم الأخلاق 343 - 345 ، جامع الأخبار 8 ، روضه الواعظین 2 / 272 ، وسائل الشیعة 7/100 ، بحار الانوار 12/24 ، 33 ، 39 و 16 / 366 و 26 / 319 و 82 / 234 و 88 / 182 و 91 / 219 و 92/169 - 170 ، 189 ، 269 ، 405 ، 355 و 95 / 361 ، نور الثقلین 3/438 - 439 .

نیز ارزشی ندارد و در پاره ای از موارد نمی تواند مفید باشد . اما اینکه با اتکای به دعا از تلاش خودداری شود ، این مطلبی است که در روایات از آن نهی شده و پیشوایان معصوم علیهم السلام بارها به این نکته مهم تذکر داده اند که این تفکر اصلاً صحیح نیست و دعای چنین افرادی مستجاب نخواهد شد .

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم با عده ای مواجه شد که دست از [کار کردن و] زراعت برداشته بودند، از آنها سبب این عمل را پرسید، در پاسخ گفتند : ما به خدا توکل کرده ایم. حضرت عمل آنها را انکار نموده و فرمود : نه [این توکل نیست] . (1) مشابه این مطلب از امیر مؤمنان علیه السلام نیز نقل شده است. (2)

امام حسین علیه السلام فرمود : « إِيْتِغَاءُ الرِّزْقِ مِنَ السُّنَّةِ » یعنی : دنبال روزی رفتن سنت [و روشی است که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به آن دستور داده] است . (3)

راوی به امام صادق علیه السلام عرض کرد : من در خانه می نشینم و به نماز و روزه و عبادت پروردگار مشغول می شوم ، آنچه رزق و روزی من باشد به من خواهد رسید . حضرت فرمود : یکی از سه گروهی که دعایشان مستجاب نمی شود همین گروه است [که به اتکای مقدر بودن رزق و روزی دست از تلاش کردن برمی دارند] . (4)

ص: 18

1- . مستدرک 11 / 217 به نقل از قطب راوندی قدس سره در لبّ اللباب .

2- . مستدرک 11 / 220 به نقل از تفسیر شیخ ابوالفتوح رازی 2/323 .

3- . اعلام الدین 428 ، بحار الانوار 100 / 27 در بحار به جای «ابتغاء» ، «اتباع» آمده است .

4- . کافی 5/77 ، بحار الانوار 90/357 ، وسائل 25/17 و رجوع شود به کافی 5/84 .

امام صادق علیه السلام فرمود: از راه حلال دنبال رزق و روزی باش و آن را رها مکن که کمک دین توست. مرکبت را ببند و توکل کن (1).

ذکر این نکته را لازم می دانیم که دعاهای وارد شده برای بیماری های مختلف نیز به این معنا نیست که دست از معالجه و مداوا برداریم، بلکه در عین انجام وظیفه و لزوم مبادرت به معالجه، ارتباط معنوی خویش را با ساحت قدس ربوبی حفظ کرده، شفا را از جانب او دانسته و به دعا و نیایش می پردازیم (2).

3. چرا دعا؟ آنچه مقدر است می رسد!

بعضی از ناآگاهان خیال کرده اند که خداوند از تقدیر مقدرات فارغ گشته و سرنوشت تمام ممکنات - به نحوی که قابل تغییر نیست - تعیین شده است، پس اگر خواسته ما جزء مقدرات ما باشد نیازی به دعا کردن ندارد و خدا بدون دعا آن را به ما خواهد داد؛ و اگر جزء مقدرات ما نباشد به آن نخواهیم رسید، چه دعا بکنیم چه نکنیم.

در پاسخ می گوئیم: مقدرات بر دو قسم است: مقدرات حتمی و مقدرات غیر حتمی. در بخش مقدرات غیر حتمی، ممکن است تقدیر چنین باشد که اگر بنده دعا کند چیزی به او داده شود یا بلایی از او برطرف شود، و اگر از دعا کردن امتناع نماید به حاجتش نمی رسد و بلا از او دفع نمی گردد. در این صورت تقدیر به دعای بنده وابسته می شود.

ص: 19

1- . امالی شیخ مفید قدس سره 172 - 173 ، بحار الانوار 68/137 - 138 .

2- . در همین زمینه رجوع شود به صفحه 100 شماره های 1 - 4 و پاورقی آن .

شخصی از امام صادق علیه السلام پرسید: آیا رُقِيَّة [که از اقسام دعا و تعویذ است(1)] می تواند مقدرات را دفع کند؟ حضرت در پاسخ فرمود: آن نیز [بخشی] از قَدَر (یعنی مقدرات) است. (2)

و فرمود: خدا به واسطه دعا بلایی را از بنده دفع می کند که می داند اگر او دعا کند دعایش را مستجاب خواهد کرد؛ و اگر توفیق برای آن دعا نداشت بلایی بر سرش می آمد که او را نابود می کرد. (3)

امام رضا علیه السلام در برابر اشکال این گروه، به کلام خدای تعالی استناد جستند که فرموده: «يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ» (4) یعنی: خداوند آنچه بخواهد در آفرینش می افزاید. و همچنین فرموده: «يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ» (5) یعنی: خدا آنچه را بخواهد محو و آنچه را بخواهد ثبت می نماید. (6)

امام صادق علیه السلام فرمود: مگو کار از کار گذشته [و سرنوشت قابل تغییر نیست]، انسان نزد خدا مقامی دارد که جز با دعا به آن نمی رسد و اگر بنده ای دهانش را ببندد و از دعا کردن خودداری نماید چیزی به او داده نمی شود. (7)

ص: 20

-
- 1- رجوع شود به بحار الانوار 4/92 - 6، مستدرک سفينة البحار 4/184 - 185.
 - 2- بحار الانوار 5/87، 98.
 - 3- کافی 2/470، عوالم 57/42.
 - 4- فاطر 35: 1.
 - 5- الرعد 13: 39.
 - 6- توحید 452، عیون اخبار الرضا علیه السلام 1/189، بحار الانوار 10/336، نور الثقلین 2/532.
 - 7- کافی 2/466، وسائل 7/34.

در روایات دیگر نیز با این فکر باطل مخالفت شده و فرموده اند: دعا کن و مگو کار از کار گذشته و سرنوشت قابل تغییر نیست. (1)

در احادیث باب « إِنَّ الدُّعَاءَ يَرُدُّ الْبَلَاءَ وَالْقَضَاءَ » به صراحت فرموده اند که دعا بلائی را که مقدر شده و از آسمان نازل گردیده است برطرف

می نماید. (2)

مناسب است به عنوان نمونه قضیه ای از بنی اسرائیل را نقل نماییم که در آن عبرتی برای ما وجود دارد واقعه ای که بیان می دارد برای آنان 400 سال عذاب مقدر شده بود ولی پس از 230 سال عذاب، آنها 40 روز به درگاه خدا گریه و زاری نمودند تا آن که تتمه آن مدت - یعنی 170 سال - بر آنها بخشیده شد.

امام صادق علیه السلام فرمود: خدای تعالی به حضرت ابراهیم علیه السلام وحی کرد که تو در آینده دارای فرزند می شوی. آن حضرت این مطلب را با همسر خویش ساره بازگو نمود. ساره با تعجب گفت: آیا ممکن است من در پیری بچه دار شوم؟! خداوند بر آن حضرت وحی فرستاد که او دارای فرزند خواهد شد ولی چون ساره در مقابل کلام خدا چنین صحبتی نمود، نسل او 400 سال عذاب می کشند.

حضرت در ادامه فرمود: هنگامی که عذاب بنی اسرائیل طولانی شد، 40 روز به درگاه خداوند ضجّه و ناله زده، و گریه و زاری

ص: 21

1- . کافی 2/466 - 467 احادیث 3، 5، 7، و سائل 7/34 - 35 .

2- . کافی 2/469، و سائل 7/36 - 37 .

نمودند . پس از آن خداوند به حضرت موسی و هارون علیهما السلام وحی نمود که آنها را از دست فرعون نجات دهند و خداوند از بقیه مدت تعیین شده - که 170 سال بود - صرف نظر نمود .

امام صادق علیه السلام در ادامه حدیث فرمود: هَكَذَا أَنْتُمْ لَوْ فَعَلْتُمْ لَفَرَّجَ اللَّهُ عَنَّا فَأَمَّا إِذَا لَمْ تَكُونُوا فَإِنَّ الْأَمْرَ يَنْتَهِي إِلَى مُنْتَهَاهُ .

یعنی : شما هم اگر همین برنامه را اجرا کنید [و از درگاه الهی با تضرع و گریه فرج را درخواست نمایید] خدا فرج ما را می رساند، و گرنه غیبت تا آخرین حدّ تعیین شده طول خواهد کشید. (1)

4 . خدا از خواسته های ما اطلاع دارد ، نیازی به دعا نیست !

برخی گمان می کنند که چون خدا از خواسته قلبی ما آگاه است ، پس نیازی به اظهار آن نیست .

در پاسخ می گوئیم : درست است که خدا از سویدای قلب ما اطلاع دارد ، ولی خداوند خود اظهار نیاز به درگاهش را اصل و اساس بندگی دانسته و ما را فرمان داده که دعا کنیم و حاجات خویش را از او درخواست نماییم . امام صادق علیه السلام فرمود : خدا از حاجات بندگان آگاه است ولی دوست دارد که درخواست های خود را با او در میان بگذارند . (2)

ص: 22

-
- 1- . تفسیر عیاشی 2/ 154 ، بحار 4/ 118 و 13/ 140 و 52/ 132 ، مستدرک 5/ 239 ، عوالم 35/ 57 .
 - 2- . کافی 2/ 476 ، دعوات 17 ، بحار الانوار 90/ 312 .

بعضی خیال کرده اند که با وجود مشغله های گوناگون برای مردم، فرصت کافی برای خواندن دعاهایی که از معصومین علیهم السلام به ما رسیده نیست، بلکه اشتغال به آن باعث اختلال امور معیشتی خواهد شد.

پاسخ این اشکال آن است که: این مطلب اختصاص به قرائت دعا، قرآن و اذکار ندارد بلکه در همه کارهای پسندیده و مستحبات جاری است. کاملاً روشن است که پرداختن به همه آن امور از عهده بشر عادی خارج بوده و خداوند چنین چیزی را از ما نخواست است. ولی هر کس با توجه به شرایط و موقعیت خودش باید از فرصت بهترین استفاده را نموده و به قدر امکان به کارهای نیک پردازد (1) و سعی کند ارتباط معنوی خویش را با ساحت قدس ربوبی به وسیله دعا و مناجات حفظ نماید. این شبهه بدان می ماند که با توجه به رشته های مختلف علوم، کسی بخواهد به بهانه عدم امکان تحصیل همه دانش ها، دست از تحصیل علم و دانش برداشته و در نادانی و جهالت خویش باقی بماند.

ص: 23

1- . در قضیه بلوهر و سفارشات او به یوزاسف - که پند و اندرزهای بسیاری را در بردارد - آمده: سزاوار نیست انسان عاقل کاری را که توان انجام آن را دارد کوچک شمرده و ترک نماید، به این جهت که نمی تواند به کارهای بیشتر و بزرگ تر پردازد. این یکی از سلاح های پنهانی و روش های پیچیده شیطان است که جز اهل تدبیر متوجه آن نمی شوند و فقط کسی که خدا او را حفظ کند از شرش در امان خواهد ماند... ابلیس امر را بر انسان مشتبه می کند و می گوید: «مگر نمی بینی که تو نمی توانی این کار را به پایان برسانی و اصلاً طاقت آن را نداری؟! چرا خودت را به زحمت و مشقت می اندازی؟!» و با این حيله بسیاری را بر زمین زده و از تحصیل کمالات باز داشته است. (کمال الدین 2 / 613، بحار الانوار 75 / 419).

6. تلاش بی حاصل یا پاداش برتر و ماندگار؟!

گاهی انسان برای رسیدن به مقصود خویش مدت های طولانی به دعا کردن مشغول می شود ولی به جهت آن که به نتیجه دلخواه نرسیده خیال می کند تلاش بی حاصل داشته است .

ولی این نیز توهمی بیش نیست ؛ زیرا اگر شرایط دعا رعایت و موانع استجاب آن برطرف شده باشد ، اشتغال به دعا عبادتی بی نظیر است که در برابر آن ، برتر از آنچه درخواست کرده در دنیا یا پاداش فراوان و ماندگار در آخرت را به دنبال خواهد داشت ، و گاهی بدون آن که انسان متوجه شود بلاهای خانمانسوز را از او برطرف می کند ! لذا در آخرت که پرده ها کنار زده می شود اهل ایمان با مشاهده آنچه در برابر آن دعاها دریافت می کنند آن چنان شاد و مسرور می گردند که آرزو می کنند ای کاش هیچ يك از دعاهای آنان در دنیا به اجابت نرسیده بود!⁽¹⁾

ص: 24

1- . رجوع شود به صفحه : 93 - 97 «اعطای برتر در دنیا یا اعطای پاداش اخروی» .

بخش دوم: شرایط و آداب دعا

شرایط استجاب دعا

اشاره

استجاب دعا بستگی به وجود شرایطی دارد که بدون تحصیل آن نمی توان توقع تأثیر داشت . در این بخش به اختصار برخی از آن شرایط ذکر می شود .

1 . شناخت خداوند

از امام صادق علیه السلام پرسیدند : چرا دعای ما مستجاب نمی شود ؟ حضرت فرمود : چون شما کسی را که نمی شناسید می خوانید [\(1\)](#).

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به نقل از خدای تعالی فرموده : کسی که از من درخواست کند ، و سود و زیان را به دست من بداند ، دعایش مستجاب است . [\(2\)](#)

ص: 25

1- . توحید 289 ، بحارالانوار 90/368 .

2- . عدة الداعی 144 ، بحارالانوار 90/305 .

2. اعتقاد صحیح در نبوت و امامت

امام هادی علیه السلام فرمود: اگر در بندگی خدا اخلاص داشته باشی و به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و حقی که خدا برای ما اهل بیت قرار داده اعتراف نمایی، سپس از خدا چیزی درخواست کنی، محروم نخواهی شد. (1)

3. گمان نیک به خدا داشتن

هنگام دعا انسان باید به اجابت یقین داشته باشد که خداوند فرموده: من مطابق گمان بنده مؤمن با او رفتار می کنم پس جز نیکی درباره ام گمان نداشته باشد. (2)

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: سوگند به خدایی که جز او خدایی نیست هرگز خیر دنیا و آخرت به مؤمن داده نمی شود مگر به جهت گمان نیک، امید به خدا، حُسن خُلق، و دوری از غیبت اهل ایمان. (3)

امام باقر علیه السلام - در ضمن روایتی به نقل از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم - فرمود خدای تبارک و تعالی می فرماید:

اهل عمل به اعمال و عبادات خویش تکیه نکنند، بلکه به رحمت من اعتماد نموده، به فضل و احسان من امیدوار باشند، و به گمان نیک به من اطمینان داشته باشند تا رحمت من شامل حال آنان شود. (4)

ص: 26

-
- 1- . رجوع شود به صفحه 76، امالی شیخ طوسی 285، بشارة المصطفی صلی الله علیه و آله وسلم 135، بحار 50/127.
 - 2- . عدّه الداعی 144، بحار الانوار 90/305، و رجوع شود به کافی 2 / 72، بحار 67/366، 385.
 - 3- . کافی 2 / 71 - 72، بحار الانوار 72/259.
 - 4- . کافی 2 / 71، بحار الانوار 69/328.

4. یأس از دیگران

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که بخواهد هر چه از خدا درخواست می کند به او عطا گردد باید از همه مردم مأیوس شود و امیدی به غیر خدا نداشته باشد، هنگامی که خدا چنین حالتی را در قلب او ملاحظه فرماید هر چه بنده از خدا بخواهد به او می دهد. (1)

امام سجاد علیه السلام فرمود: تمام خیر را در این یافتم که از مردم قطع امید شود. کسی که هیچ امیدی به مردم نداشته باشد و تمام امور خود را به خدا واگذار نماید خدا همه حاجات او را روا می سازد. (2)

5. اقبال قلبی

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که با دل غافل دعا کند، خدا دعایش را مستجاب نمی گرداند، پس هنگام دعا با قلبت [به سوی پروردگار]

اقبال کن و یقین داشته باش که دعایت مستجاب است. (3)

6. کسب حلال

شخصی از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم درخواست کرد که از خدا بخواهید دعای مرا مستجاب نماید. حضرت به او فرمود: اگر می خواهی دعایت مستجاب شود باید درآمد تو از راه پاک و حلال باشد. (4)

ص: 27

1- . کافی 2/148 ، بحار 90/314 و رجوع شود به دعای 13 و 28 صحیفه سجادیه .

2- . کافی 2 / 148 ، بحار الانوار 110 / 72 و 162 / 92

3- . کافی 2/473 ، وسائل 7/54 .

4- . دعوات 24 ، بحار الانوار 90/371 - 372 .

7. عمل صالح و فرمان برداری از خداوند

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: دعای بدون عمل صالح مانند آن است که با کمان بدون زه تیراندازی شود. (1)

امیر مؤنان علیه السلام فرمود: تقوا پیشه کنید، اعمال خویش را درست بجا آورید، باطنی خالص [قلبی پاک و نیتی درست] داشته باشید و امر به معروف و نهی از منکر نمایید تا خدا دعایتان را مستجاب کند. (2)

امام باقر علیه السلام فرمود: خدا به حضرت داود علیه السلام وحی کرد: به قوم خویش پیغام مرا برسان که: هر کس فرمان مرا اطاعت کند سزاوار است که من هم به سخن او گوش دهم و او را بر فرمان برداری خویش یاری نمایم، اگر از من درخواستی نماید به او عطا کنم، اگر دعا کند او را اجابت نمایم، اگر به من پناه آورد او را از وقوع در گناه نگه دارم، اگر بخواهد او را کفایت نمایم، اگر بر من توکل کند او را از وقوع در مهالك حفظ کنم و اگر همه خلق با او مکر و نیرنگ کنند با من طرف هستند. (3)

تذکر

در روایتی آمده است که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: ای ابوذر، کافی است از دعا کردن - همراه با کار نیک و عمل صالح - به اندازه نمک در غذا.

این روایت نیز اشاره به مطلب فوق - در شماره 6 - دارد یعنی برای

ص: 28

1- دعوات 19، بحار 90/312.

2- اعلام الدین 269، بحار الانوار 90/376 - 377.

3- عدّه الداعی 311، بحار 90/376.

انسان صالح و نیکوکار کافی است که هنگام نیاز، با عبارتی کوتاه حاجتش را ذکر کند، پس منافاتی با روایاتی که تأکید بر کثرت دعا و راز و نیاز و مناجات با خدا داشت، ندارد. بهترین دلیل بر این مطلب دنباله روایت است که حضرت فرمود:

ای ابوذر، دعای بدون عمل صالح مانند آن است که با کمان بدون زه تیراندازی شود.

ای ابوذر، خدا به جهت صلاح [و نیکوکاری] بنده، فرزندان و نوادگان او را اصلاح و خودش و اهل خانه و همسایگانش را از بلاها محفوظ می‌دارد. (1)

8. صدق و اخلاص

هشام بن سالم از امام صادق علیه السلام پرسید: با این که خدا فرموده: مرا بخوانید تا شما را اجابت نمایم، (2) چرا گاهی دعای مؤمن مستجاب می‌شود و گاهی نمی‌شود؟! حضرت در پاسخ فرمود: اگر بنده با نیتی صادقانه و قلبی مخلص خدا را بخواند، و به عهد و پیمانی که با خدا دارد وفا کرده باشد دعایش مستجاب است، ولی اگر نیت و اخلاص نداشته باشد حاجتش را نمی‌گیرد، مگر خداوند نفرموده: «أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ» (3) یعنی: به عهد من وفا کنید تا به عهدتان وفا کنم؟! پس هرکس به

ص: 29

-
- 1- . امالی شیخ طوسی قدس سره 534، مکارم الاخلاق 465، اعلام الدین 197، مجموعه ورام 2/ 59-60، بحار الانوار 74/ 85، وسائل الشیعة 7/84.
 - 2- . غافر 40: 60.
 - 3- . البقرة 2: 40.

پیمان‌ش وفادار باشد خدا هم با او وفا خواهد نمود. (1)

امیر مؤمنان علیه السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم پرسید: یا رسول الله، چگونه خدا را بخوانم؟ فرمود: با صدق و وفا. (2)

باز پرسید: از خدا چه بخواهم؟ فرمود: عافیت. (3)

امیر مؤمنان علیه السلام به فرزندش محمد بن حنفیه فرمود: پسر من! هنگام درخواست از پروردگارت اخلاص داشته باش؛ زیرا خیر و شر، عطا و منع [دارا شدن و نشدن] و ... به دست اوست. (4)

احتمال دارد که مراد از صدق در روایت قبل و اخلاص در این روایت نیت صادقانه در درخواست از خداوند باشد. و ممکن است از دنباله روایت استفاده شود که مقصود از اخلاص در درخواست، آن باشد که فقط از خدا بخواهد و سود و زیان را به دست او بداند و از دیگران قطع امید نماید، چنان که در مواعظ خدای تعالی به حضرت عیسی علیه السلام آمده است: از من درخواست نما و از دیگران نه، پس دعای نیکو از تو و اجابت از من. (5)

ص: 30

-
- 1- . اختصاص 242 ، بحار الانوار 90 / 379 .
 - 2- . یعنی وفادار بودن به عهد الهی در بندگی و ترك گناه به شرحی که در شرط 7 گذشت .
 - 3- . عوالم العلوم 57/130 ، مستدرک 5/218 .
 - 4- . فقیه 4 / 384 ، وسائل الشیعة 7 / 73 ، عوالم العلوم 57/130 .
 - 5- . کافی 8 / 133 ، أعلام الدین 228 ، امالی شیخ صدوق قدس سره 516 ، عده الداعی 134 ، مجموعه ورام 2/139 ، وسائل الشیعة 7/143 ، بحار الانوار 14 / 290 - 291 و 90 / 314 ، عوالم العلوم 57/133 .

رعایت آدابی که برای دعا کردن در روایات آمده است تأثیر فوق العاده ای در اجابت آن دارد. دعا سپر و سلاح مؤمن در جنگ با لشکر شیطان است، و جنگجویی در کارش موفق است که به آداب رزم آشنایی کامل داشته و کیفیت استفاده از ادوات جنگی را خوب بداند. در این قسمت تلاش می کنیم که مهم ترین آداب دعا را ذکر نماییم.

1. پاک‌ی دل

امام صادق به نقل از امیر مؤمنان علیهما السلام فرمود: بهترین دعا آن است که از سینه ای پاک و دلی پرهیزکار صادر شود. (1)

2. مداومت بر دعا در سختی و آسایش

بارها در قرآن مجید و کلمات نورانی اهل بیت علیهم السلام به مذمت کسانی برمی خوریم که در گرفتاری ها خدا را می خوانند ولی پس از رفع بلا همه چیز را فراموش می کنند. (2) در احادیث و روایات تأکید شده که مؤمن باید همیشه - در سختی و آسایش - مداومت بر دعا داشته باشد.

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که دوست دارد در سختی دعایش مستجاب شود باید هنگام آسایش زیاد دعا کند. (3)

ص: 31

1- . کافی 2/468 ، عدّه الداعی 177 ، بحارالانوار 90/341 .

2- . مانند آیه 65 سوره العنکبوت 29 ، و آیه های 22 - 23 سوره یونس علیه السلام (10) .

3- . کافی 2/472 ، مکارم الاخلاق 270 ، بحارالانوار 90/382 .

آن حضرت در روایت دیگری از جدّ بزرگوارش نقل می فرماید :

بنده ای که زیاد دعا می کند اگر برای او بلایی پیش آید و دعا کند ، در پاسخ او گفته می شود : این صدایی آشنا است ؛ در غیر این صورت به او گفته می شود : تا الآن کجا بودی ؟! (1)

امام سجاد علیه السلام فرمود : من چیزی مؤثرتر از دعای پیشاپیش سراغ ندارم ؛ زیرا اجابت برای بنده در هر زمان ممکن نیست . (2)
یعنی با دعای

هنگام آسایش و قبل از نزول بلا می توان از حوادث ناگوار بعدی جلوگیری کرد .

3 . الحاح و اصرار در دعا

امام باقر علیه السلام فرمود : اصرار در درخواست مردم از یکدیگر ناپسند است ولی نسبت به درخواست از خداوند [چنین نیست ، بلکه] اصرار در دعا نزد خدا محبوب است . (3)

4 . نام بردن حوائج

امام صادق علیه السلام فرمود : خدا از حاجت بنده اش آگاه است ولی دوست دارد حوائج نزد او گفته شود ، پس هنگام دعا حاجات خویش را ذکر کرده و نام ببر . (4)

ص: 32

1- . کافی 2/472 ، بحار الانوار 90/339 .

2- . ارشاد 2/151 ، بحار الانوار 122 / 46 و 221 / 93 و رجوع شود به : کافی 2/472 .

3- . کافی 2/475 ، عدّه الداعی 156 ، مکارم الاخلاق 170 ، بحار 90/374 .

4- . کافی 2/476 ، دعوات 17 ، بحار الانوار 90/312 .

5. درخواست نیازهای خرد و کلان

در حدیث قدسی آمده است: ای موسی هر چیزی که نیاز داشتی از من درخواست کن حتی علف گوسفند و نمک آشت را. (1)

امام صادق علیه السلام فرمود: بر شما باد به دعا کردن که چیزی مانند آن باعث تقرب به خدا نمی شود، مبادا از درخواست نیازهای کوچک خود - به جهت ناچیز بودن آن - امتناع کنی، کسی که نیازهای بزرگ تو را برآورده می کند، نیازهای کوچک تو را هم عطا خواهد کرد. (2)

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: خدای تعالی درخواست از مخلوق را مبعوض می دارد ولی درخواست از خودش را دوست دارد. چیزی نزد خدا محبوب تر از آن نیست که [دعا کنند و او را بخوانند و] از او درخواست نمایند، پس خجالت نکشید که از خدا بخواهید تا از فضلش به شما عنایت کند حتی بند کفشتان را! (3)

6. شتاب نداشتن

شتاب مذموم در مورد دعا به دو معنا آمده است: نخست آن که انسان بدون مقدمه به عرض حاجت به درگاه خدا پردازد، دیگر آن که پس از دعا، حالت یأس از اجابت بر او غالب شده و از ادامه دادن به دعا امتناع ورزد.

ص: 33

1- . عدّه الداعی 134 ، بحارالانوار 90/303 .

2- . عدّه الداعی 134 ، بحارالانوار 90/303 و رجوع شود به روایت امام باقر علیه السلام صفحه : 36 .

3- . کافی 4/20 ، فقیه 2/70 ، وسائل 7/32 .

امام صادق علیه السلام فرمود: مردی وارد مسجد شد، دو رکعت نماز گزارد و شروع کرد به دعا، پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: این بنده در درخواست از پروردگار شتاب نمود. شخص دیگری آمد و دو رکعت نماز گزارده، سپس به ستایش و ثنای خداوند پرداخت و صلوات فرستاد. پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: هر چه می خواهی درخواست کن که خدا به تو عنایت خواهد کرد. (1)

ب (شتاب در گرفتن حاجت

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: دعای بنده، مادامی که عجله نکند مستجاب می شود، [شتاب او به این است که] می گوید: من از خدا خواستم ولی دعایم مستجاب نشد. (2)

امام صادق علیه السلام فرمود: مؤمن همیشه در نیکی و آسایش و رحمت الهی است مگر آن که شتاب کند، نا امید شود و دعا را ترك نماید. راوی پرسید: غرض از شتاب چیست؟ حضرت فرمود: به این است که بگویند: مدت هاست که من دعا می کنم ولی اجابتی نمی بینم. (3)

ص: 34

-
- 1- . کافی 2 / 485 ، بحار الانوار 90 / 315 - 316 .
 - 2- . مکارم الاخلاق 352 ، بحار الانوار 90/371 .
 - 3- . کافی 2 / 490 ، بحار الانوار 90/374 ، عدة الداعی 201 .

7. تسلیم بودن در برابر مشیت پروردگار

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که انسان پس از دعا [و ذکر حاجت خویش] بگوید: « ما شاء الله، لا حول ولا قوة إلا بالله » یعنی: هر چه خدا بخواهد، قدرت بر ترك گناه و انجام اطاعت از جانب خداست. خدا [به فرشته ها] می فرماید: این بنده تسلیم من گردید، [یاری اش کنید، او را دریافته و] حاجتش را روا کنید. (1)

در روایت مفصلی آمده است که گفتن « ما شاء الله » و تسلیم پروردگار بودن بنی اسرائیل، باعث شده که مدت گرفتاری آنان کوتاه گشته و زودتر به هدف خویش برسند. (2)

امام مجتبی علیه السلام فرمود: من ضامنم کسی که در دلش جز خوشنودی نسبت به مقدرات الهی خطور نکند دعایش مستجاب شود. (3)

8. رقت قلب، گریه، تباکی و تضرع

از آدابی که هنگام دعا بر آن تأکید شده است رقت قلب، گریه کردن، و خود را به گریه انداختن است اگر چه اشک بسیار کمی از چشم خارج شود تا جایی که راوی عرض کرد: می خواهم دعا کنم ولی اشک ندارم، با یاد کردن بعضی از بستگانم که از دنیا رفته اند رقت قلبی برایم حاصل می شود و به گریه می افتم [سپس دعا می کنم].

ص: 35

-
- 1- . کافی 2/521، قسمت داخل کروهه از جامع احادیث الشیعه 19/327 به نقل محاسن .
 - 2- . جامع احادیث الشیعه 19/328 - 329 به نقل از اثبات الوصیه منسوب به مسعودی 44، 46 .
 - 3- . کافی 2/62، مشکاة الأنوار 34، 301، بحار 32/153 و 43/351 و 68/159 و 69/335 .

امام صادق علیه السلام فرمود: اشکالی ندارد. (1)

آن حضرت به ابوبصیر فرمود: اگر از چیزی هراسناک شده یا حاجتی داشتی اول مجد و ثنای الهی را چنان که سزاوار است بجای آورده و صلوات بفرست و دعا کن و حاجتت را نام ببر. و سعی کن گریه کنی گر چه اشک کمی از چشم تو خارج شود، پدرم می فرمود: نزدیک ترین حالت بنده به پروردگار هنگامی است که در سجده گریه کند. (2)

امام باقر علیه السلام فرمود: تضرع و زاری کردن و نماز گزاردن نزد خدا منزلت والایی دارد. اگر بنده در حال سجده اشکش جاری گردد رحمت الهی نازل می شود. در چنین حالی درخواست حاجت را غنیمت شمارید. خیال نکنید حاجات شما خیلی زیاد [و بزرگ] است؛ زیرا آنچه نزد خداست از تصور شما بسیار بیشتر است. نیازهای کوچک خود را هم ذکر کنید [و از درخواست چیزی فروگذار ننمایید]؛ زیرا محبوب ترین مؤنان نزد خدای تعالی کسی است که از او بیشتر درخواست کند. (3)

امیر مؤنان علیه السلام فرمود: اگر بنده ای در بین امتی [به درگاه خدا روی آورد و] اشک بریزد خدا به جهت اشک او به آن امت ترحم می فرماید. (4)

ص: 36

-
- 1- . کافی 2/483، وسائل 7/74 و رجوع شود به کافی 2/481.
 - 2- . کافی 2/483، بحار الانوار 33/90.
 - 3- . مکارم الاخلاق 317، جامع احادیث الشیعه 19/245.
 - 4- . مکارم الاخلاق 317، جامع احادیث الشیعه 19/274.

امام صادق علیه السلام فرمود: در مناجات خدای تعالی با حضرت موسی علیه السلام آمده است: ای پسر عمران، برای من قلبی خاشع، بدنی خاضع و چشمی گریان بیاور، و در تاریکی شب مرا بخوان تا مرا نزدیک و اجابت کننده بیابی. (1)

و فرمود: خداوند تعالی حضرت عیسی علیه السلام را موعظه نمود که: با ناتوان مدارا کن، و خاشعانه و عاجزانه سر به سوی آسمان بلند نما و مرا بخوان که به تو نزدیک هستم. مرا بخوان مگر با حالت تضرع، و تمام هم و غمت یک چیز باشد [و آن جلب رضای پروردگار] اگر این گونه مرا بخوانی تو را اجابت می نمایم. (2)

گذشته از فرمان به تضرع هنگام دعا در قرآن (3) در دعاها مکرر آمده: «وَلَا يُنْجِي مِنْكَ - أَوْ: مِنْ سَخَطِكَ، أَوْ: مِنْ عَذَابِكَ، أَوْ: مِنْ عُقُوبَتِكَ - إِلَّا التَّضَرُّعُ إِلَيْكَ». (4) یعنی: جز تضرع و زاری به درگاهت چیز دیگری باعث نجات از جانب تو - یا از غضب، عقوبت و عذاب تو - نخواهد بود.

ص: 37

-
- 1- . امالی شیخ صدوق قدس سره 357، اعلام الدین 263، روضة الواعظین 2 / 329، عده الداعی 207، ارشاد القلوب 1 / 93، وسائل الشیعة 7 / 78، بحار الانوار 13 / 330 و 13 / 361 و 67 / 15 و 84 / 139 و 84 / 172، عوالم العلوم 131 / 57.
 - 2- . کافی 8 / 133، اعلام الدین 228، امالی شیخ صدوق قدس سره 516، عده الداعی 134، مجموعه ورام 2 / 139، وسائل الشیعة 7 / 143، بحار الانوار 14 / 290 - 291 و 90 / 314، عوالم العلوم 133 / 57.
 - 3- . «ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً...» الأعراف 7 : 55.
 - 4- . برای نمونه رجوع شود به: من لا يحضره الفقيه 1 / 490، تهذيب الأحكام 3 / 88، بحار الانوار 86 / 294 و 92 / 167.

9. مخفیانه دعا کردن

بنابر روایات معصومین علیهم السلام يك مرتبه دعا در پنهانی برابر با هفتاد دعای آشکار است. و بنابر روایت دیگر: از آن هم افضل است. (1)

10. اجتماع در دعا

امام صادق علیه السلام فرمود: سه نفر مؤمن یا بیشتر گرد هم نمی آیند مگر آن که به همان تعداد از فرشتگان نزد آنان حاضر می شوند، اگر دعای خیری کنند فرشتگان آمین می گویند، اگر از شری به خدا پناه ببرند فرشتگان دعا می کنند تا آن شرّ از آنها دور شود، و هر چه از خدا بخواهند فرشتگان نزد خدا شفاعت کرده و روا شدن آن را درخواست می کنند. (2)

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: چهل نفر برای [دعا کردن در] يك امر جمع نمی شوند مگر آن که خدا دعای آنها را مستجاب خواهد کرد، [آن گونه که حتی] اگر به کوهی نفرین کنند از جا کنده می شود. (3)

ص: 38

1- . کافی 2 / 476، ثواب الاعمال 160 - 161، مکارم الاخلاق 270، بحارالانوار 90 / 312، 340. لازم به تذکر است که در روایات عنوان آینده اجتماع در دعا سفارش شده است، در جمع بین ایندو گروه از روایات گفته شده: این روایات دلالت بر فضیلت و پاداش اخروی دعای در خفا دارد و آن احادیث بر اجابت دعای دسته جمعی و این دو مطلب - یعنی فضیلت و اجابت - با یکدیگر تفاوت دارد. ممکن است نسبت به افراد مختلف یا حالات مختلف يك فرد، نیز حکم تغییر کند، به خصوص با ملاحظه اخلاص [مرآة العقول 12 / 76]، توجه، حضور قلب و....

2- . کافی 2 / 187، وسائل الشیعة 16 / 347، مستدرک 5 / 241، بحارالانوار 60 / 258 و 71 / 261.

3- . دعوات 30، بحارالانوار 90 / 39.

امام صادق علیه السلام فرمود: اگر چهل نفر [جمع شوند و با یکدیگر] دعا کنند دعایشان مستجاب خواهد شد، اگر امکان نداشت چهار نفر ده مرتبه دعا نمایند و اگر يك نفر بیشتر نبود چهل مرتبه دعا کند تا دعایش مستجاب گردد. (1)

و فرمود: پدرم هنگامی که به مشکل سختی برمی خورد، زنان و کودکان خانه را جمع کرده و دعا می نمود، آنها هم آمین می گفتند. (2)

سیره عملی بقیه اهل بیت علیهم السلام نیز اجتماع در دعا را تأیید می کند. امام حسین علیه السلام عصر عرفه هنگام دعا همراه با جمعی از فرزندان و اهل بیت و موالی خویش در صحرای عرفات به دعا و راز و نیاز با پروردگار پرداختند. (3)

راوی می گوید: نزد امام صادق علیه السلام از پریشانی خویش گلابه نمودم، حضرت فرمود: بالشی از خانه ات بردار و به ده درهم بفروش و غذایی تهیه کرده، برادران مؤمن خویش را دعوت کن و از آنها بخواه تا برایت دعا کنند. دستور حضرت را انجام دادم، به خدا سوگند پس از مدت کوتاهی ... اوضاع [عوض شد و دنیا] به من روی آورد. (4)

ص: 39

-
- 1- . کافی 2/487، عدّه الداعی 157، مکارم الاخلاق 274، بحار الانوار 90/316.
 - 2- . کافی 2/487، عدّه الداعی 158، در بحار الانوار 90/394 مطلب به خود امام صادق علیه السلام نسبت داده شده است.
 - 3- . بحار الانوار 95/214 به نقل از مصباح الزائر.
 - 4- . کافی 5/314، وسائل 17/52، بحار 47/382.

امام کاظم علیه السلام فرمود: اگر مؤمن دعای حق کند و از دوستانش بخواهد که آمین گویند برای آنها واجب است که بپذیرند. (1)

11. توسل به اهل بیت علیهم السلام

راوی می گوید: امام صادق علیه السلام هنگام اصرار بر دعا غالباً خدا را به پنج وجود مقدس می خواند [و به آن حضرات توسل می جست]. (2)

روایات درباره توسل به اهل بیت علیهم السلام فراوان است. (3)

12. اهمیت مکان دعا

خدای تعالی دوست دارد که بندگان در مکان های خاصی او را بخوانند و به دعا و عبادت مشغول شوند. از مهم ترین آن مکان ها کنار قبور مطهر معصومین علیهم السلام به خصوص کربلا است.

امام باقر و امام صادق علیهما السلام هر دو فرموده اند: یکی از عطیه های خداوند به امام حسین علیه السلام در قبال شهادت آن بزرگوار، این بود که قبر حضرت را محل استجابت دعا قرارداد. (4)

ص: 40

1- مسائل علی بن جعفر 155 و رجوع شود به: قرب الإسناد 122، وسائل 105/7، بحار 90/393.

2- کافی 580/2، وسائل الشیعة 97/7.

3- رجوع شود به: تفسیر فرات 57، تفسیر عیاشی 1/41، الصراط المستقیم 1/294، بحار 187/11 و 26/326، 333 و 91/308، مستدرک 5/238، جامع احادیث الشیعة 19/301 چاپ دوم. و بخش های مستقل در بحار الانوار 1/91 باب 28، وسائل الشیعة 7/97 باب 37، مستدرک الوسائل 5/228 باب 35، جامع احادیث الشیعة 19/293 باب 11 (چاپ دوم).

4- امالی شیخ طوسی قدس سره 317، اعلام الوری 220، بشارة المصطفی صلی الله علیه و آله وسلم 211، عدّه الداعی 57، تأویل الآیات 598، وسائل الشیعة 14/423، 537، بحار الانوار 44/221 و 69/98. در همین زمینه مراجعه شود به کتاب خاک بهشت 28.

در روایت های متعدد آمده است که امام هادی علیه السلام بیمار شده بود و می فرمود: کسی را از جانب من، با خرج خودم به کربلا بفرستید تا آن جا برایم دعا کند. خدمت حضرت عرض شد: مقام و منزلت شما نزد خدای متعال کمتر از حرم امام حسین علیه السلام نیست. در جواب فرمود:

خدای متعال را مکانهایی است که دوست دارد در آن جا او را بخوانند [و عبادت کنند] و او آنان را اجابت نماید و حرم امام حسین علیه السلام از جمله آنهاست. (1)

نظیر همین قضیه برای امام صادق علیه السلام نیز اتفاق افتاده و حضرت نیز همین جواب را بیان فرموده اند. (2)

امام هادی علیه السلام فرمود: هر کس که حاجتی دارد با غسل، جدم امام رضا علیه السلام را زیارت کند، بالای سر آن حضرت دو رکعت نماز گزارده و در قنوت حاجتش را از خدا بخواهد. (3)

برخی از مکان های مناسب دعا عبارت است از: مکه معظمه هنگام دیدن کعبه، زیر ناودان کعبه، داخل کعبه، کنار مقام حضرت ابراهیم علیه السلام، بین مقام حضرت ابراهیم علیه السلام و درب خانه خدا، کنار

ص: 41

1- کافی: 4 / 567، کامل الزیارات 273 - 274، بحار الانوار 50 / 224 و 101 / 112 - 114.

2- عدّة الداعی 48، وسائل 10 / 421.

3- بحار الانوار 99 / 49.

حجرالاسود، کنار چاه زمزم، بالای کوه صفا و مروه، مشعرالحرام، منی هنگام رمی جمرات، (1) نزد مستجار، رکن یمانی، ملتزم، (2) کنار قبر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم، کنار منبر آن حضرت، (3) مساجد عموما، (4) مسجد کوفه، (5) مسجد سهله، (6) کنار قبر پدر و مادر، اول برای آنها دعا [و طلب آمرزش] کند سپس حاجت خویش را از خداوند تعالی درخواست نماید. (7)

13. زمان های مناسب برای دعا

زمان های خاص در استجاب دعا تأثیر فوق العاده ای دارد، مثلاً هنگامی که فرزندان حضرت یعقوب علیه السلام از پدر درخواست کردند که برای آنان طلب مغفرت و آمرزش نماید، حضرت بلافاصله دست به دعا برداشت بلکه فرمود: «سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي» (8) و وعده داد که بعداً برای آنان دعا خواهد کرد. این تأخیر به جهت انتظار زمان مناسب دعا بود، چنان که در روایت آمده است: تأخیر انداخت تا سحر شب جمعه فرا برسد [و آن گاه برای آنان دعا و طلب آمرزش نماید]. (9)

ص: 42

- 1- بحار الانوار 90/349.
- 2- رجوع شود به بحار الانوار 96/47 - 48، کافی 4 / 408، 410.
- 3- بحار الانوار 91 / 151.
- 4- بحار الانوار 90/345.
- 5- بحار الانوار 97 / 404.
- 6- بحار الانوار 97 / 435.
- 7- بحار الانوار 10/97.
- 8- یوسف 12 : 98.
- 9- جامع احادیث الشيعة 19 / 340 - 341 چاپ دوم.

برخی از زمان های مناسب دعا عبارت است از :

هنگام ظهور معجزات الهی در زمین ،

هنگام وزیدن باد ،

هنگام باریدن باران ،

هنگام مهیا شدن لشکر حق و باطل برای نبرد و آماده شدن مؤمنان برای شهادت ،

هنگام ریخته شدن اولین قطره خون مؤمن بر زمین .

هنگام دعا کردن ستم دیده ،

هنگام اذان ،

بین اذان و اقامه ،

پس از نمازهای واجب [و قبل از آن(1)] ،

در نماز وتر (یعنی قنوت آخرین رکعت نماز شب) ،

بعد از نصف شب و قبل از گذشتن يك ششم آن ،

از آخر شب - هنگام سحر - تا طلوع خورشید ،

هنگام زوال (یعنی اذان ظهر) ،

قبل از غروب خورشید ،

شب جمعه [به ویژه هنگام سحر(2)] ،

روز جمعه [به ویژه هنگام زوال(3)] ،

ص: 43

1- . در مورد قسمت داخل کروشہ رجوع شود به: بحار الانوار 82 / 325 .

2- . در مورد قسمت داخل کروشہ رجوع شود به: جامع احادیث الشیعة 19/340 - 341 چاپ دوم.

3- . در مورد قسمت داخل کروشہ رجوع شود به: بحار الانوار 86 / 283 .

هنگام فارغ شدن امام جمعه از خطبه تا مرتب شدن صف های نماز ،

آخر روز جمعه تا غروب ،

هنگام غروب خورشید روز جمعه که نصف قرص غروب کرده باشد .

شب اول رجب ،

شب نیمه رجب ،

شب و روز مبعث ،

شب نیمه شعبان ،

ماه رمضان [به ویژه اوقات نمازهای واجب(1)] ،

هنگام افطار ،

شب های قدر ،

شب و روز عید فطر ،

شب و روز عرفه ،

شب و روز عید قربان ،

شب و روز عید غدیر ،

هفدهم ربیع الاول ،(2)

روز اول محرم برای کسی که روزه بگیرد .(3)

ص: 44

1- . در مورد قسمت داخل کروه رجوع شود به خطبه شعبانیه، بحارالانوار 93/257 .

2- . برای تمام موارد گذشته - به جز مواردی که داخل کروه است - رجوع شود به بحارالانوار 90 / 343 - 353 .

3- . بحارالانوار 44 / 285 - 286 و 98/102 - 103 .

گاهی انسان در شرایط معنوی خاصی قرار می گیرد که توجه او به عالم بالا و صفای باطن برایش محسوس است . در این مواقع حساس دعا سفارش شده ، مانند : هنگام رقت قلب ، (1) هنگام خوف از نزول بلا ، (2) هنگامی که بدن انسان از خوف خدا به لرزه درآید و اشک او جاری گردد (3) و در حال گریه ، بلکه توصیه شده که اگر دعاکننده اشک ندارد سعی کند که خود را به گریه کردن وادار نماید . (4)

حالات ظاهری انسان از جهت آراسته بودن ظاهر و یا رعایت ادب هنگام مناجات و نیایش با پروردگار نیز بی تأثیر نیست ، چنان که در روایات سفارش شده که دعا کننده مسواک زده ، (5) وضو گرفته باشد ، (6) بوی خوش استعمال کند ، (7) انگشتر فیروزه و انگشتر عقیق در دست داشته باشد ، (8) یاد بگیرد که دعا را غلط نخواند ، (9) رو به قبله باشد . (10)

ص: 45

-
- 1- . بحار 10/247 و 90/313 .
 - 2- . رجوع شود به : بحار الانوار 90/339 ، 443 ، 353 .
 - 3- . بحار الانوار 90/345 . در حدیث قدسی آمده : ای موسی هنگام دعا ترسان ، هراسان و خائف باش و صورتت را بر خاک بگذار . کافی 8 / 44 ، بحار 13 / 334 و 74 / 34 و 90 / 305 ، 341 .
 - 4- . بحار الانوار 90/334 .
 - 5- . جامع الاخبار 58 ، بحار الانوار 73/138 .
 - 6- . بحار 90/314 .
 - 7- . بحار الانوار 90/345 .
 - 8- . بحار الانوار 90/321 .
 - 9- . وسائل 7/56 .
 - 10- . رجوع شود به : بحار الانوار 90/306 ، 338 .

در حال سجده(1) و یا در حالی که دست ها را به سوی آسمان بلند کرده(2) حاجات خویش را ذکر نماید .

اشتغال به عبادت و بندگی و ذکر و یاد خدا ، کار نیک و خیرخواهی برادران دینی نیز تأثیر فوق العاده ای در اجابت دارد لذا توصیه شده که انسان بعد از صدقه دادن ،(3) پس از بجا آوردن دو رکعت نماز با رکوع و سجود نیکو ،(4) هنگام قرائت قرآن و پس از آن حاجت خویش را ذکر نموده ،(5) و دیگران را در دعای خود شریک کند ، بلکه اول برای چهل نفر از اهل ایمان و سپس برای خودش دعا نماید .(6)

قبل از دعا « بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ » بگویند ،(7) حمد و ثنای الهی بجا آورد ، و چنان که شایسته است خدا را تمجید نماید ، « سُبْحَانَ اللّٰهِ » و

« لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ » بگویند ، اسماء الحسنی را زیاد بر زبان جاری نماید ،(8) به گناهانش اقرار کرده [از آنها استغفار نماید] ، و صلوات بفرستد ،(9)

ص: 46

-
- 1- . بحار الانوار 90/343 ، جامع احادیث الشیعة 5/464 ، 467 ، 484 چاپ دوم .
 - 2- . بحار 90/309 ، 365 ، جامع احادیث الشیعة 19/260 - 262 چاپ دوم ، عوالم 57/180 - 181 .
 - 3- . بحار الانوار 90/345 .
 - 4- . بحار الانوار 90/314 .
 - 5- . بحار الانوار 90/313 ، 343 - 345 .
 - 6- . بحار الانوار 90/383 - 392 .
 - 7- . بحار الانوار 90/313 .
 - 8- . در مورد اسماء الحسنی گذشته از آدرس آینده رجوع کنید به : آیه شریفه : 180 سوره اعراف 7 و آیه مبارکه : 110 سوره اسراء (17) ، و کتاب شریف توحید شیخ صدوق قدس سره : 195 ، بحار الانوار 4 / 187 .
 - 9- . رجوع شود به کافی 2/484 - 486 ، 431 - 493 ، بحار الانوار 90/313 - 316 .

بلکه پیش از دعا و اثناء دعا و آخر آن صلوات را ترك نکند. (1)

از روایات استفاده می شود که ذکر صلوات از شرایط استجابت، و ترك آن از موانع استجابت دعا است. (2)

قبل از آن که انسان حاجتش را ذکر کند خدا را به یکی از انحاء ذیل یاد نماید:

«یا ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ» بگویند. (3)

سه مرتبه «أَيُّ رَبِّ» ،

سه بار «یا اَللَّهُ، یا رَبَّاهُ، یا سَيِّداهُ» و بنا بر نقلی در حال سجده باشد.

هفت مرتبه «یا اَرْحَمَ الرَّاحِمِینَ» و بنا بر روایتی در حال سجده باشد.

ده بار «یا اَللَّهُ» ،

ده بار «یا رَبِّ» ،

ده بار «یا رَبَّاهُ» ،

ده بار «یا سَيِّداهُ» ،

آن قدر «یا رَبِّ» بگویند تا نفسش بند آید.

«یا رَبِّ، یا اَللَّهُ» را آن قدر تکرار کند که نفسش قطع شود.

گفتن هر يك از این اذکار به نحوی که گذشت باعث می شود که خدا به دعاکننده «لَبَّيْكَ» گفته، یا آن که بفرماید: حاجت خویش را ذکر

کن. (4)

ص: 47

1- . کافی 2/492 ، بحار الانوار 90/316 .

2- . کافی 2/491 - 494 ، بحار الانوار 90/311 ، 316 و 91/58 ، 65 .

3- . بحار الانوار 92 / 135 .

4- . رجوع شود به وسائل الشیعه 7/85 باب 33 از ابواب الدعاء .

برای حمد و ثنا و تمجید قبل از دعا کافی است که بگوید :

یا مَنْ هُوَ أَقْرَبُ إِلَيَّ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ، یا فَعَالاً لِمَا يُرِيدُ ، یا مَنْ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ ، یا مَنْ هُوَ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى ، یا مَنْ هُوَ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

یا بگوید :

یا أَجْوَدَ مَنْ أَعْطَى ، و یا خَيْرَ مَنْ سَأَلَ ، یا أَزْحَمَ مِنَ اسْتَرْجَمَ ، یا أَحَدُ ، یا صَدَمَدُ ، یا مَنْ لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ، یا مَنْ لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَ لَا وُلْدًا ، یا مَنْ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ وَ يَقْضِي مَا أَحَبَّ ، یا مَنْ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ ، یا مَنْ هُوَ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى ، یا مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ، یا سَمِيعٌ ، یا بَصِيرٌ . (1)

حمد و ثنا و تمجید قبل از دعا اهمیت فوق العاده ای دارد تا جایی که در روایت آمده است : کسی که هنگام دعا مشغول ثنای خداوند گردد ، خداوند بدون درخواست حاجت او را روا می سازد . (2)

امام صادق علیه السلام فرمود : بنده ای برای اظهار نیاز به درگاه الهی مشغول ثنای خداوند و صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و اهل بیت علیهم السلام می شود تا آن که

حاجتش را فراموش می کند ، خدا بدون درخواست ، حاجتش را روا می نماید . (3)

ص: 48

1- . کافی 2 / 484 ، باب : الثناء قبل الدعاء ، روایات شماره 2 و 6 .

2- . مستدرک الوسائل 5 / 216 ، عوالم العلوم 57/126 .

3- . کافی 2 / 501 ، دعوات 22 ، عده الداعی 247 ، وسائل الشیعة 7 / 162 ، مستدرک الوسائل 5/216 ، بحار الانوار 90 / 312 ، 342 ، عوالم العلوم 57/125 .

بلکه بنا بر روایت نبوی شریف : کسی که به جهت پرداختن به ثنای الهی از درخواست حاجتش باز بماند، خداوند می فرماید: برترین عطیای که به درخواست کنندگان داده ام، به او عنایت خواهم کرد. (1)

در روایات سفارش شده که پس از دعا بگوید :

ما شاء الله ، لا حولَ ولا قُوَّةَ إلا بالله . (2)

یا بگوید :

ما شاء الله استكانة لله ، ما شاء الله تضرعاً إلى الله ، ما شاء الله توجهاً إلى الله ، ما شاء الله لا حولَ ولا قُوَّةَ إلا بالله العظیم . (3)

یا بگوید :

يا الله المانع بقدرته خلقه ، والمالك بها سلطانه ، والمتسلط بما في يديه . كل مزجودونك يحيب رجاء راجيه ، وراجيك مسرور لا يخيب ، أسألك

بكل رضى لك من كل شيء أنت فيه ، وبكل شيء تحب أن تذكر به ، وبك يا الله فليس يعدلك شيء أن تصدلي على محمد وآله ، وأن تحوطني والدي وولدي وإخواني وأخواتي ومالي بحفظك ، وأن تقضي حاجتي في كذا وكذا . (4) و به جای «كذا وكذا» حاجتش را ذکر نماید .

ص: 49

1- . مستدرک الوسائل 5 / 216 ، عوالم العلوم 57/122 .

2- . رجوع شود به صفحه 35 همین کتاب .

3- . عدة الداعي 211 .

4- . بحار الانوار 92 / 315 - 316 .

از پیشوایان معصوم علیهم السلام دعاهایی به ما رسیده است که از آن با عنوان « ادعیه مأثوره » یاد می شود ، مانند دعاهای صحیفه سجادیه ، دعای کمیل ، دعای ندبه ، دعای جوشن کبیر ، دعای جوشن صغیر ، دعای صباح ، دعای ابوحمزه ثمالی ، دعای افتتاح ، دعای عرفه ، دعای مکارم الاخلاق ، دعای عالیة المضامین و امثال آن .(1)

این دعاها - به جهت ویژگی هایی که در آنها وجود دارد - از اهمیت و ارزش فوق العاده ای برخوردار است ، از جمله :

1 . بیانگر معارف و اعتقادات صحیح است .

2 . از جهت فصاحت و بلاغت و همچنین محتوا و مضامین عالی در نقطه اوج قرار گرفته است .

3 . چگونگی درخواست از درگاه خداوند تعالی و مناجات با ساحت قدس ربوبی را به ما یاد می دهد .

4 . راه و رسم بندگی و زندگی ، صفات حسنه و اخلاق و رفتار نیکو در لابلای آن بیان شده است .

5 . نگرشی جامع به نیازهای دنیا و آخرت انسان دارد .

6 . با یادآوری عالم آخرت ، مواقف قیامت ، نعمت های بهشت و عذاب های جهنم به بهترین وجه موجب تهذیب نفوس می شود .

ص: 50

1- . رجوع شود به مفاتیح الجنان و سایر کتب دعا .

از خاندان عصمت علیهم السلام روایات فراوانی در تعلیم دعاهای گوناگون، اذکار، نمازها، قرائت آیات و سوره و... به ما رسیده تا دعا زودتر به هدف اجابت برسد، به فراخور این نوشتار 40 مطلب تقدیم می شود:

1. امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس وضوی نیکو بگیرد، دو رکعت نماز با رکوع و سجود کامل بجا آورد و پس از نماز بعد از ثنای خداوند و پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم حاجت خود را درخواست نماید، در مظان استجاب دعا درخواستش را ذکر کرده و زیان نخواهد کرد. (1)

2. در ضمن روایتی آمده است که شخصی ضمن قرائت آیه شریفه «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» (2) از امام صادق علیه السلام پرسید: چرا من دعا می کنم ولی مستجاب نمی شود؟ حضرت از او پرسید: آیا فکر می کنی خداوند خلاف وعده اش رفتار می کند؟ گفت: نه، فرمود: پس چه می گویی؟ گفت: نمی دانم. حضرت فرمود: اگر شما از خدا فرمان برداری و اطاعت می کردید، دعایتان مستجاب می شد ولی چون مخالفت و نافرمانی او می کنید دعایتان را مستجاب نمی کند... [در عین حال] اگر هنگام دعا از جهت دعا وارد می شدید با وجود آن که گنهکار هستید خدا دعایتان را اجابت می فرمود. راوی پرسید: جهت دعا کدام است؟!

حضرت فرمود: پس از نماز فریضه تا آنجا که می توانی به تمجید و

ص: 51

1- . کافی 2/478، محاسن 1/52، بحار الانوار 90/314 .

2- . غافر 40 : 60 .

تعظیم خدا پرداز، (1) سپس کوشش کن در صلوات فرستادن، و شهادت بده که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم رسالت خویش را به انجام رسانده، و بر امامان معصوم علیهم السلام صلوات بفرست، سپس نعمت های الهی را به یاد آورده، حمد و شکر آن را بجای می آوری، پس از آن به گناهانت - به تفصیل - اعتراف می کنی و آنچه را به خاطر نداری اجمالاً یاد کرده و از همه توبه می کنی و تصمیم می گیری که دیگر مرتکب آن گناهان نشوی، با صدق نیت و پشیمانی، از خدا طلب آمرزش می کنی در حالی که خود را بین خوف و رجا (ترس از گناهان و امید به عفو پروردگار) می بینی. پس از آن می گویی: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَدْتُ لِرُؤْيَاكَ مِنْ دُنُوبِي، وَأَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ، فَأَعِنِّي عَلَى طَاعَتِكَ، وَوَفَّقْنِي لِمَا أَوْجَبْتَ عَلَيَّ مِنْ كُلِّ مَا يُرْضِيكَ؛ فَإِنِّي لَمْ أَرِ أَحَدًا بَلَغَ شَيْئًا مِنْ طَاعَتِكَ إِلَّا بِنِعْمَتِكَ عَلَيْهِ قَبْلَ طَاعَتِكَ، فَأَنْعِمْ عَلَيَّ بِنِعْمَةٍ أَنْالُ بِهَا رِضْوَانَكَ وَالْجَنَّةَ». سپس حاجتت را ذکر کن. (2)

3. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: کسی که صد آیه - از هر جای قرآن که خواست - بخواند و پس از آن هفت مرتبه «یا الله» بگوید، [حاجت روا می گردد به نحوی که] اگر بر صخره ای بخواند آن را از جایش می کند. (3)

4. امام جواد علیه السلام فرمود: کسی که سوره قدر را بخواند و پس از آن دعا کند دعایش تا لوح محفوظ بالا می رود و مستجاب می شود. (4)

ص: 52

1- در مورد چگونگی تمجید رجوع شود به صفحه: 48.

2- فلاح السائل 38 - 39، بحار الانوار 90/319 - 320.

3- ثواب الاعمال 104، بحار الانوار 90 / 310.

4- بحار الانوار 82 / 66 و 89 / 330 به نقل از شیخ کفعمی.

5. امام صادق علیه السلام به یکی از اصحابش فرمود: نمی خواهی اسم اعظم را به تو تعلیم نمایم؟ حمد، توحید، آیه الکرسی و سوره قدر را بخوان، سپس رو به قبله نموده و آنچه دوست داری از خدا بنخواه (1).

6. امام کاظم علیه السلام فرمود: کسی که فکرش به چیزی مشغول شده، یا غم و غصه و گرفتاری برایش پیش آمده است، سرش را به سوی آسمان بلند کرده و سه بار بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» تا خدا گرفتاری اش را برطرف نماید، ان شاء الله (2).

7. پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: هرگاه به مشکلی برخوردی بگو: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» تا خدا بلا را دفع نماید (3).

8. امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند با گفتن: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ [الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ]» انواع بلا را دور می کند (4).

9. بنا بر روایتی دیگر: آن را هفت مرتبه بگو، اگر مشکل برطرف نشد هفتاد مرتبه تکرار کن (5).

10. مفضل از امام صادق علیه السلام درخواست کرد که دعای جامعی به او تعلیم نمایند، حضرت فرمود: حمد خدا را بجای آور؛ زیرا

هر

ص: 53

-
- 1- رجوع شود به: مهج الدعوات 316، مصباح شیخ کفعمی 308، بحار الانوار 223/90، 231.
 - 2- مکارم الاخلاق 346 - 347، بحار الانوار 159/92.
 - 3- مکارم الاخلاق 352، بحار الانوار 194/92.
 - 4- عدّة الداعی 280، بحار الانوار 209/92 و رجوع شود به دعوات 52، بحار الانوار 92/194.
 - 5- بحار الانوار 195/92.

نمازگزار برای دعا می کند و می گوید : «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» .(1)

11 . راوی به امام هادی علیه السلام نامه نوشت : دعایی به من تعلیم فرما تا هنگام بلا ، سختی ها ، شداید ، کارهای مهم و برآورده شدن نیازهای دنیا و آخرت آن را بخوانم .

حضرت در پاسخ او مرقوم فرمود: بر استغفار مداومت داشته باش.(2) از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم روایت شده که فرمود : بهترین دعا استغفار است.(3)

امام صادق علیه السلام نیز می فرماید : استغفار از جامع ترین دعاها است .(4)

12 . شخصی از امام کاظم علیه السلام درخواست نمود که دعایی مختصر و جامع برای دنیا و آخرت به او یاد دهند ، حضرت فرمود : پس از نماز صبح و قبل از طلوع خورشید بگو : «سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَسْأَلُهُ مِنْ فَضْلِهِ» .

راوی گوید : بین بستگانم کسی فقیرتر از من نبود ولی از برکت دعای حضرت ، میراثی - از میتی که اصلاً نمی دانستم او با من قرابت دارد - به من رسید و اکنون من از ثروتمندترین افراد خانواده بشمار می روم .(5)

ص: 54

1- . کافی 2 / 503 ، عده الداعی 260 ، بحار الأنوار 82 / 104 و 90 / 216 ، وسائل 6 / 322 .

2- . دعوات 49 ، بحار الانوار 283 / 90 - 284 .

3- . کافی 2 / 504 ، محاسن 1 / 291 ، عده الداعی 264 ، جعفریات 228 ، جامع الأخبار 50 ، 57 ، وسائل الشیعة 7 / 176 ، مستدرک 5 / 321 ، بحار الانوار 90 / 190 ، 195 ، 280 ، 282 ، 284 .

4- . بحار 90 / 283 و مراجعه شود به : 92 / 163 ، دعوات 49 ، و قضیه ای مهم در بحار 86 / 101 .

5- . کافی 2 / 550 ، فقیه 1 / 328 ، مکارم الأخلاق 283 ، وسائل 6 / 476 ، بحار الأنوار 83 / 131 .

13 . امیرمؤمنان علیه السلام به فرزندش فرمود : هرگاه مشکل مهم دینی یا دنیوی برایت پیش آمد وضو بگیر و دست هایت را بلند کن و هفت بار بگو : « یا اَللّهُ یا اَللّهُ ... » که دعایت مستجاب است . (1)

14 . امام صادق علیه السلام فرمود : هرگاه بر پدرم حاجتی پیش می آمد بدون این که [حمد و سوره] قرائت کند و رکوع نماید به سجده می رفت و هفت مرتبه می گفت : « یا اَزْحَمَ الرَّاحِمِینَ » و می فرمود : خدا در پاسخ مؤمنی که چنین بگوید، می فرماید : [آری]، من همان مهربان ترین مهربانان هستم ، نیاز خود را بگو . (2)

15 . امام صادق علیه السلام فرمود : کسی که سه مرتبه این ذکر را بگوید دعایش برگشت ندارد : « یا مَنْ یَفْعَلُ ما یَشَاءُ ، وَ لا یَفْعَلُ ما یَشَاءُ أَحَدٌ غَیْرُهُ » . (3)

16 . علی بن مهزیار گوید حضرت امام جواد علیه السلام برای فرج و گشایش و رفع غم و غصه این دعا را تعلیم ، و مداومت بر آن را سفارش فرمود : « یا مَنْ یَكْفِی مِنْ کُلِّ شَیْءٍ ، وَ لا یَكْفِی مِنْهُ شَیْءٌ ، اِکْفِنِی ما اَهْمَنِی » . (4)

17 . رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به امیرمؤمنان علیه السلام کلمات فرج را تعلیم فرمود تا در گرفتاری ها و سختی ها آن را بخواند : « لا اِلهَ اِلاَّ اللهُ الْحَلِیْمُ الْکَرِیْمُ ، لا اِلهَ

اِلاَّ اللهُ الْعَلِیُّ الْعَظِیْمُ ، سُبْحَانَ اللهِ ، وَ تَبَارَكَ اللهُ ، رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ ، اَوْ رَبُّ

ص: 55

1- . مکارم الأخلاق 346 ، بحار 92 / 159 .

2- . مکارم الأخلاق 346 ، بحار 92 / 159 .

3- . دعوات 45 - 46 ، بحار الانوار 92 / 162 .

4- . کافی 2/560 ، عدة الداعی 278 ، بحار الانوار 92 / 208 .

الأرضين السَّبْعِ]، وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» (1).

18. برای برآورده شدن حاجات، با نیت و اخلاص بر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و اهل بیت علیهم السلام صلوات بفرستد، (2)

به خصوص اگر صد مرتبه تکرار کند، (3)

به ویژه اگر روز جمعه باشد، (4)

و عبارت: « وَ عَجَّلْ فَوْجَهُمْ » را هم بر آن بیفزاید. (5)

بنابر روایت امام باقر علیه السلام برای برآورده شدن حاجات روز جمعه بعد از نماز عصر بگوید: « اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ الْأَوْصِيَاءِ الْمُرْضِيِّينَ بِأَفْضَلِ صَلَوَاتِكَ، وَ بَارِكْ عَلَيْهِمْ بِأَفْضَلِ بَرَكَاتِكَ، وَالسَّلَامُ عَلَيْهِمْ، (6) وَعَلَى أَزْوَاجِهِمْ وَأَجْسَادِهِمْ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ». (7) این صلوات پاداش فراوان دارد. (8)

ص: 56

1- . امالی شیخ طوسی رحمه الله 622، بحار الانوار 195 / 92 .

2- . دعوات 89، بحار الانوار 70 / 91، مستدرک 331 / 5 .

3- . العمدة 372، نوادر راوندی 16، كشف الغمة 163 / 2، بحار الانوار 26 / 27 و 59 / 91، 69، مستدرک 332 / 5 .

4- . ثواب الأعمال 156، جامع الأخبار 59، 61، وسائل 7/387، بحار الأنوار 86/351 و 91/60، 66.

5- . بحار الأنوار 86 / 363 - 364 .

6- . بنابر برخی از مصادر: « وَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ »، و بنابر منابع دیگر: « وَ السَّلَامُ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ » .

7- . کافی 429 / 3، المحاسن 1 / 59، امالی شیخ صدوق قدس سره 399، ثواب الاعمال 38، 158، مقنعه 162، تهذيب 19 / 3،

مصباح المتعجد 386، روضة الواعظین 2 / 323، جمال الأسبوع 379، 446 - 449 مکرر، مصباح شیخ کفعمی قدس سره 422،

وسائل 397 / 7، بحار 92 / 87 .

8- . بنابر روایتی: پاداش آن برابر با عمل جن و انس در روز جمعه است! مستطرفات السرائر 577، بحار الأنوار 79 / 83 و 94 / 87،

وسائل 400 / 7 .

به ویژه اگر هفت(1) یا ده مرتبه تکرار شود.(2)

19 . از امام صادق و امام کاظم علیهما السلام روایت شده که فرمودند : هر کس در تعقیب نماز صبح و مغرب - قبل از آن که با کسی حرف بزند و از حالت تشهد خارج شود - بگوید : «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا» .
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَذُرِّيَّتِهِ» .

خدا هفتاد حاجت دنیوی و سی حاجت اخروی او را روا می سازد.(3)

20 . امام صادق علیه السلام فرمود : هر کس دوست دارد دعای او برگشت نداشته باشد (و مستجاب شود) قبل از درخواست حاجتش این دعا را بخواند : « ما شاء الله تَوَجَّهْ إِلَى اللَّهِ ، ما شاء الله تَعَبَّدْ لِلَّهِ ، ما شاء الله تَلَطَّفْ لِلَّهِ ، ما شاء الله تَذَلَّلْ لِلَّهِ ، ما شاء الله اسْتَنْصِرْ بِاللَّهِ ، ما شاء الله اسْتَعَانَ بِاللَّهِ ، ما شاء الله اسْتَعَاثَ بِاللَّهِ ، ما شاء الله اسْتِغَاثَ بِاللَّهِ ، ما شاء الله لا حَوْلَ وَ لا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ » .(4)

21 . پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود : یا علی اگر امر هولناکی برای تو پیش آمد ، بگو : « اللَّهُمَّ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ إِلَّا فَرَجَتْ عَنِّي » .(5)

ص: 57

-
- 1- . مقنعه 162 ، مصباح المتعجد 386 ، مصباح شیخ کفعمی 422 ، بحار الانوار 90 / 87 .
 - 2- . اگر پیش از آن که از هیئت و حالت نماز گزار خارج شود آن را ده بار تکرار کند ، فرشتگان از همان لحظه تا جمعه آینده همان ساعت بر او طلب رحمت می کنند . جمال الأسبوع 445 ، بحار الأنوار 90 / 87 ، مستدرک 93 / 6 .
 - 3- . ثواب الأعمال 156 ، فلاح السائل 230 ، بحار الانوار 96 / 83 - 97 و 58 / 91 ، مستدرک 5 / 100 .
 - 4- . فلاح السائل 97 ، بحار الانوار 162 / 92 .
 - 5- . تحف العقول 10 ، بحار الانوار 66 / 74 .

22. و بنابر روایت دیگر: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تُنَجِّنِي مِنْ هَذَا الْغَمِّ» (1).

23. امام کاظم علیه السلام فرمود: هرگاه به درگاه خدا حاجتی داشتی [خدا را به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و امیر مؤمنان علیه السلام قسم بده و] بگو: «اللَّهُمَّ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَعَلِيِّ؛ فَإِنَّ لَهُمَا عِنْدَكَ شَأْنًا مِنَ الشَّأْنِ، وَقَدْرًا مِنَ الْقَدْرِ، أَسْأَلُكَ بِحَقِّ ذَلِكَ الشَّأْنِ، وَبِحَقِّ ذَلِكَ الْقَدْرِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا».

حضرت در ادامه فرمود: هنگامی که قیامت برپا گردد فرشته مقرب، پیامبر مرسل و مؤمن آزوده ای نیست مگر آن که نیاز به [شفاعت] آن دو بزرگوار دارد. (2).

24. بنابر نقل ابن عباس، جبرئیل دعایی سریع الاجابه برای پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم آورد و گفت: این هدیه ای است از جانب خدا که به جز شما به هیچ یک از پیامبران عطا نفرموده، و حضرت آن را به امیر مؤمنان علیه السلام تعلیم فرمود: «يا عِمَادَ مَنْ لَا عِمَادَ لَهُ، وَيا ذُخْرَ مَنْ لَا ذُخْرَ لَهُ، وَيا سِنْدَ مَنْ لَا سِنْدَ لَهُ، وَيا حِرْزَ مَنْ لَا حِرْزَ لَهُ، وَيا غِيَاثَ مَنْ لَا غِيَاثَ لَهُ، وَيا كَرِيمَ الْعَفْوِ، وَيا حَسَنَ الْبَلَاءِ، وَيا عَظِيمَ الرَّجَاءِ، وَيا عِزَّ الضُّعْفَاءِ، وَيا مُنْقِذَ الْعَرَقِيِّ، وَيا مُنْجِيَ الْهَلْكَى، وَيا مُحْسِنُ، وَيا مُجْمِلُ، وَيا مُنْعِمُ، وَيا مُفْضِلُ، أَنْتَ الَّذِي سَجَدَ لَكَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَنُورُ النَّهَارِ وَصَوْنُ الْقَمَرِ وَشُعَاعُ الشَّمْسِ وَدَوِيُّ الْمَاءِ وَحَفِيفُ الشَّجَرِ، وَيا اللَّهُ، وَيا اللَّهُ، أَنْتَ وَحَدَّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ. اللَّهُمَّ افْعَلْ بِي كَذَا وَكَذَا» (3).

ص: 58

1- . مهج الدعوات 4، بحار الانوار 209 / 91 و 280 / 92 .

2- . کافی 2/562، عدة الداعي 61، دعوات 51، بحار الانوار 165 / 92 .

3- . خصال 510 - 511، بحار الانوار 155 / 92 .

25. امام سجاده علیه السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم نقل فرمود که هرکس این دعا را بخواند حاجت روا می شود: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ، لِإِلَهِ إِلَّا أَنْتَ، الْمَنَّانُ، بَدِيعِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا».(1)

26. امام سجاده علیه السلام فرمود: روز عاشورا پدرم در حالی که خون از بدن او می جوشید مرا به سینه چسبانده و فرمود این دعا را مادرم فاطمه علیها السلام از پدر بزرگوارش از جبرئیل نقل نمود که هنگام نیاز، برای برطرف شدن غم و غصه و برای امور مهم و عظیم خوانده شود:

«بِحَقِّ يَسَ وَ الْقُرْآنِ الْحَكِيمِ، وَ بِحَقِّ طَه وَ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ، يَا مَنْ يَقْدِرُ عَلَى حَوَائِجِ السَّائِلِينَ، يَا مَنْ يَعْلَمُ مَا فِي الصُّمِيرِ، يَا مَنْ نَفَسُ عَنِ الْمَكْرُوبِينَ، يَا مُفَرِّجَ عَنِ الْمَغْمُومِينَ».(2) یا راحم الشیخ الکبیر، یا رازق الطفل الصغیر، یا من لا یحتاج الی التفسیر، صل علی محمد و آل محمد و افعل بی کذا و کذا».(3)

27. امام صادق علیه السلام فرمود: از موجزترین - و بنابر نسخه علامه مجلسی از وجیه ترین - و رساترین دعاها آن است که گفته شود:

«یا الله الذی لیس کمثله شیء، صل علی محمد و اهل بیته و افعل بی کذا و کذا».(4)

تذکر: در موارد اخیر به جای «افعل بی کذا و کذا» حاجتش را ذکر می کند، مثلاً می گوید: «أرزقنی ولدا صالحا» «اقض عني الدين» و همچنین به جای «أن تفعل بی کذا و کذا» مثلاً می گوید: «أن تفعل بی ما أنت أهله».

ص: 59

1- دعوات 57، بحار الانوار 92 / 163.

2- نسخه دعوات مطبوع: «یا مَنْ نَفَسَ عَنِ الْمَكْرُوبِينَ، یا مُفَرِّجاً عَنِ الْمَغْمُومِينَ».

3- دعوات 54، بحار الانوار 92 / 196.

4- دعوات 46، بحار الانوار 92 / 162 - 163.

28 . امام صادق علیه السلام فرمود : رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به مردی گذشت که در سجده اش می گفت : « یا رَبِّ ما ذا عَلَیْكَ أَنْ تُرْضِيَ كُلَّ مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدِي تَبَعَةً ، وَأَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي ، وَأَنْ تُدْخِلَنِي الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ ؛ فَإِنَّمَّا عَفْوُكَ عَنِ الظَّالِمِينَ وَأَنَا مِنَ الظَّالِمِينَ ، فَلَسَّ عَنِّي رَحْمَتُكَ ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ » . حضرت به او فرمود : سر از سجده بردار که دعایت مستجاب شد ، دعایی که تو خواندی دعای پیامبری در زمان قوم عاد است . (1)

29 . امیر مؤمنان علیه السلام فرمود : پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم در گرفتاری و اندوه این دعا را می خواند و می فرمود : هر مسلمانی که آن را سه مرتبه بخواند به خواسته اش می رسد : « یا حَیُّ ، یا قَیُّوْمُ ، یا حَیَّ لا یَمُوتُ ، لا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، کاشِفُ

الْهَمِّ ، مُجِيبُ دَعْوَةِ الْمُضْطَرِّينَ ، أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ ، لا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، الْمَتَّانُ ، بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ، رَحْمَانُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَرَحِيمُهُمَا ، اِرْحَمْنِي رَحْمَةً تُغْنِينِي بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ » . (2)

30 . امام باقر علیه السلام فرمود : این دعا را بخوان من ضمانت می کنم که خدا تو را حاجت روا می سازد : « اللَّهُمَّ أَنْتَ وَلِيُّ نِعْمَتِي ، وَ أَنْتَ الْقَادِرُ عَلَيَّ طَلِبَتِي ، قَدْ تَعَلَّمُ حَاجَتِي ، فَاسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ لَمَّا قَضَيْتَهَا » . (3)

31 . از امام زمان علیه السلام روایت شده که امام صادق علیه السلام هنگام اصرار و الحاح به درگاه خدا چنین دعا می فرمود : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي بِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ ، وَ بِهِ تَقُومُ الْأَرْضُ ، وَ بِهِ تَفَرَّقُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ ، وَ بِهِ تَجْمَعُ بَيْنَ

ص: 60

1- . مکارم الاخلاق 287 ، بحار الانوار 83 / 206 .

2- . امالی شیخ طوسی رحمه الله 511 ، بحار الانوار 92/156 - 157 .

3- . امالی شیخ طوسی 676 ، مکارم الاخلاق 276 ، بحار الانوار 90/358 و 92/162 با کمی اختلاف .

الْمُتَّفَرِّقِ، وَبِهِ تَفَرَّقَ بَيْنَ الْمُجْتَمَعِ، وَبِهِ أَحْصَيْتَ عَدَدَ الرِّمَالِ، وَزِنَةَ الْجِبَالِ، وَكَيْلَ الْبِحَارِ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَجْعَلَ لِي مِنْ أَمْرِي فَرْجًا وَمَخْرَجًا» (1).

32. معلی بن خنیس به امام صادق علیه السلام عرض کرد: سرورم به من دعایی جامع بیاموز که همه دعاها را کتب شیعه در آن گنجانده شده باشد، حضرت فرمود: این گونه دعا کن:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ صَبْرَ الشَّاكِرِينَ لَكَ، وَعَمَلَ الْخَائِفِينَ مِنْكَ، وَيَقِينَ الْعَابِدِينَ لَكَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ، وَأَنَا عَبْدُكَ الْبَائِسُ الْفَقِيرُ، وَأَنْتَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ، وَأَنَا الْعَبْدُ الدَّلِيلُ. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، وَآمِنُ بِغِنَاكَ عَلَى فَقْرِي، وَبِحِلْمِكَ عَلَى جَهْلِي، وَبِقُوَّتِكَ عَلَى ضَعْفِي، يَا قَوِيَّ يَا عَزِيزُ. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ الْأَوْصِيَاءِ الْمَرْضِيِّينَ، وَاكْفِنِي مَا أَهَمَّنِي مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

سپس فرمود: به خدا سوگند این دعا در بردارنده همه دعاها از زمان حضرت ابراهیم خلیل علیه السلام تا پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم است. (2).

33. امام کاظم علیه السلام فرمود: هر کس قبل از حاجتش این دعا را بخواند دعای او مستجاب شود:

« يَا سَابِقَ كُلِّ قُوْتٍ، يَا سَامِعًا لِكُلِّ صَوْتٍ قَوِيٍّ أَوْ خَفِيٍّ، يَا مُجِيبَ النَّفْسِ بَعْدَ الْمَوْتِ، لَا تَعْشَاكَ الظُّلُمَاتُ الْحِنْدِسِيَّةُ، وَلَا تَشَابَهُ عَلَيْكَ اللُّغَاتُ الْمُخْتَلِفَةُ، وَلَا يَسُدُّ غَلْكَ شَيْءٌ عَنْ شَيْءٍ، يَا مَنْ لَا يَشْغَلُهُ دَعْوَةٌ دَاعٍ دَعَاهُ مِنَ السَّمَاءِ، يَا مَنْ لَهُ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ خَلْقِهِ سَمْعٌ سَامِعٌ وَبَصَرٌ نَافِذٌ، يَا مَنْ لَا تُغْلَطُهُ كَثْرَةُ الْمَسَائِلِ، وَلَا يُبْرِمُهُ الْإِحَاخُ

ص: 61

1- . غيبت شيخ طوسي 260، دلائل الإمامة 298، فلاح السائل 180، كمال الدين 2/470، بحار 92/157.

2- . إقبال الأعمال 643، بحار الأنوار 95 / 389.

الْمُحِجِّينَ ، يَا حَيُّ حِينَ لَا حَيَّ فِي دَيْمُومَةٍ مُلْكِهِ وَبِقَائِهِ ، يَا مَنْ سَكَنَ الْعُلَى ، وَاحْتَجَبَ عَنْ خَلْقِهِ بِنُورِهِ ، يَا مَنْ أَشْرَقَتْ لِنُورِهِ دُجَى الظُّلَمِ ،
أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْوَاحِدِ الْأَحَدِ الْفَرْدِ الصَّمَدِ الَّذِي هُوَ مِنْ جَمِيعِ أَرْكَانِكَ ، صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ « . (1)

34 . پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود : هر کس این دعا را بخواند حاجت روا می گردد و در قیامت با حضرت موسی بن جعفر
علیهما السلام محشور می شود :

« يَا خَالِقَ الْخَلْقِ ، وَبَاسِطَ الرَّزْقِ ، وَفَالِقَ الْحَبِّ ، وَبَارِئَ النَّسَمِ ، وَ مُحَيِّبِ الْمَوْتَى ، وَ مُمِيتَ الْأَحْيَاءِ ، وَ دَائِمَ الثَّبَاتِ ، وَ مُخْرِجَ النَّبَاتِ ،
افْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ » . (2)

35 . شخصی از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم پرسید : آیا دعایی هست که ردّ نشود و حتما مستجاب باشد ، حضرت فرمود : آری ،
این دعا را تکرار کرده سپس حاجت را بگو : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْأَعْلَى الْأَجَلِّ الْأَعْظَمِ » . (3)

شایان ذکر است که برخی از اعمال نیز در برآورده شدن حاجات مدخلیت تام دارد که به چند نمونه از آنها اشاره می شود :

36 . امام صادق علیه السلام فرمود : کسی که می خواهد خدا مهم ترین حاجتش را روا نماید ، باید چیزی را که به آن نیاز شدید دارد به
عنوان صله (و هدیه) به اهل بیت علیهم السلام و شیعیانشان تقدیم کند . (4)

ص: 62

-
- 1- . کشف الغمة 2/239 ، بحار الانوار 92 / 161 .
 - 2- . کمال الدین 1 / 266 - 267 ، عیون أخبار الرضا علیه السلام 1 / 61 ، إعلام الوری 402 ، بحار الانوار 36/206 و 91 / 186 .
 - 3- . دعوات 50 ، بحار الانوار 92 / 163 .
 - 4- . تحف العقول 513 ، بشاره المصطفی صلی الله علیه و آله وسلم 6 ، بحار الانوار 380 / 75 و 216 / 93 ، مستدرک 254 / 7 و 12 / 382 .

37. پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: کسی که نیاز دنیوی نابینایی را برآورد، خدا هفتاد حاجت از حاجات دنیوی او را برآورده می سازد. (1)

38. از روایات متعدد استفاده می شود که: هر کس نیاز مؤمنی را برآورده سازد، خدا بسیاری از حاجت های او را روا می نماید. (2)

و بنابر روایتی امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که در برآوردن نیاز برادر مؤمنش اخلاص داشته باشد، خدا او را به انجام آن موفق کرده و همه حاجت هایش را برآورده می کند. (3)

39. راوی می گوید: از امام صادق علیه السلام خواستم که دعایی به من بیاموزند، حضرت فرمود: شارب و ناخن خود را روز جمعه کوتاه کن. (4)

40. حضرت ثامن الحجج علیه السلام فرمود: هر کس روز عاشورا دنبال کار نرود، خدا حاجت های دنیوی و اخروی او را روا می نماید. (5)

ص: 63

1- . فقیه 4 / 16 ، امالی شیخ صدوق قدس سره 431 ، أعلام الدین 420 ، مکارم الأخلاق 431 ، ارشاد القلوب 1 / 192 ، بحارالانوار 388 / 71 و 335 / 73 ، 368 ، وسائل الشیعة 2 / 427 و 16 / 343 .

2- . عبارت روایات در این زمینه مختلف است ، رجوع شود به : قرب الإسناد 56 ، کافی 2 / 192 ، بحارالأنوار 71 / 285 و 72 / 364 و 74 / 193 و 75 / 275 ، وسائل 16 / 342 ، 344 و « باب قضاء حاجة المؤمن » در کافی 2 / 192 ، بحارالأنوار 71 / 283 ، وسائل 16 / 365 ، مستدرک 12 / 401 .

3- . مستدرک 12 / 409 .

4- . ثواب الاعمال 24 ، خصال 2 / 391 ، بحارالأنوار 73 / 110 و 86 / 345 ، و رجوع شود به : کافی 6 / 491 ، وسائل 7 / 356 ، 359 .

5- . امالی شیخ صدوق رحمه الله 129 ، عیون اخبار الرضا علیه السلام 1 / 299 ، علل الشرائع 1 / 227 ، روضه الواعظین 1 / 169 - 170 ، اقبال 587 ، بحار 44 / 284 و 95 / 344 و 98 / 102 ، وسائل 14 / 504 ، عوالم 17 / 539 - 540 .

دعاهایی که برای بیماری های گوناگون از پیشوایان معصوم علیهم السلام به ما رسیده بسیار است ، و این مختصر گنجایش نقل آن را ندارد ، ولی مناسب دیده شد که در این قسمت چند دعا که برای همه دردها و بیماری ها سفارش شده است ذکر شود . البته چنان که پیش از این نیز اشاره شد سفارش به قرائت آیات قرآن ، دعاها و اذکار هنگام بیماری منافاتی با انجام وظیفه در اقدام به معالجه و رجوع به طبیب ندارد . (1) و گاهی مصلحت اقتضا می کند که پس از دعا یا معالجه و مداوا هم بیماری کسی بهبودی نیابد از جهت آن که نائل شدن او به درجات عالی بهشتی متوقف بر صبر و تحمل این بیماری است ، یا برای آن که این درد کشیدن کفاره گناهان او گردد و یا جهات دیگری که در بخش آینده به برخی از آن جهات اشاره خواهیم کرد . (2)

1 . جبرئیل علیه السلام برای سردرد پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم تعویذی آورد و سفارش کرد: برای هر دردی ، به جایی از بدن که درد می کند دست کشیده و هفت مرتبه گفته شود : بِسْمِ اللّٰهِ رَبَّنَا الَّذِي فِي السَّمَاءِ تَدَسَّ ذِكْرُهُ ، رَبَّنَا الَّذِي فِي السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ أَمْرُهُ نَافِذٌ مَّاضٍ ، كَمَا أَنَّ أَمْرَهُ فِي السَّمَاءِ ، اجْعَلْ رَحْمَتَكَ فِي الْأَرْضِ ، وَ اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ خَطَايَانَا ، يَا رَبَّ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ ، أَنْزِلْ شِفَاءً مِنْ شِفَائِكَ ، وَ رَحْمَةً مِنْ رَحْمَتِكَ عَلَى فُلَانِ بْنِ فُلَانَةَ .

ص: 64

1- . رجوع شود به صفحه 17 - 19 .

2- . در این زمینه رجوع شود به : باب های مستقل در کافی 3/113 ، بحار 78/170 ، 202 ، وسائل الشیعة 2/397 ، 404 ، 405 ، مستدرک 2/51 ، 66 ، 67 ، مستدرک سفینة البحار 9/370 .

و به جای فلان بن فلانه نام بیمار و نام مادرش ذکر شود. (1)

2. توصیه امیرمؤمنان علیه السلام برای هر بیماری جسمی: **أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ عَلَى الْأَشْيَاءِ، أُعِيدُ نَفْسِي بِجَبَّارِ السَّمَاءِ أُعِيدُ نَفْسِي بِمَنْ لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ سَمٌّ وَلَا دَاءٌ، أُعِيدُ نَفْسِي بِالَّذِي اسْمُهُ بَرَكَةٌ وَ شِفَاءٌ.** (2)

3. حارث همدانی نیز از آن حضرت نقل کرده که هنگام بیماری این دعا خوانده شود: **بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ، وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَ آلِهِ، أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَ قُدْرَتِهِ عَلَى مَا يَشَاءُ مِنْ شَرٍّ مَا أَحَدٌ.** (3) نظیر همین دعا را ابو حمزه از امام صادق علیه السلام نقل کرده است. (4)

4. امام رضا علیه السلام فرمود: هر بیماری که داشتی بگو: **يَا مُنْزِلَ الشِّفَاءِ وَ مُذْهِبَ الدَّاءِ، أَنْزِلْ عَلَيَّ وَ جِعِي الشِّفَاءَ.** (5)

5. امام رضا علیه السلام فرمود این دعا را به برادران مؤمن تعلیم کن که برای هر دردی نافع است: **أُعِيدُ نَفْسِي بِرَبِّ الْأَرْضِ وَ رَبِّ السَّمَاءِ، أُعِيدُ نَفْسِي بِالَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ دَاءٌ، أُعِيدُ نَفْسِي بِاللَّهِ الَّذِي اسْمُهُ بَرَكَةٌ وَ شِفَاءٌ.** (6)

ص: 65

-
- 1- . طب الأئمة عليهم السلام 20، وسائل الشيعة 2 / 423، هداية الأمة 1/233، بحار الأنوار 92 / 52 با قدری اختلاف بین منابع.
 - 2- . طب الأئمة عليهم السلام 17، وسائل الشيعة 2 / 422، هداية الأمة 1/232، بحار الأنوار 92 / 53، 149.
 - 3- . طب الأئمة عليهم السلام 17، وسائل الشيعة 2 / 422، هداية الأمة 1/232، بحار الأنوار 92 / 53.
 - 4- . طب الأئمة عليهم السلام 39، بحار الأنوار 92 / 7.
 - 5- . طب الأئمة عليهم السلام 37، مصباح شيخ كفعمی 152، بحار الأنوار 92 / 55، وسائل الشيعة 2 / 424، هداية الأمة 1/233، مستدرک الوسائل 90 / 2.
 - 6- . طب الأئمة عليهم السلام 41، وسائل الشيعة 2 / 425، هداية الأمة 1/233، بحار الأنوار 92 / 8.

6. امام صادق علیه السلام فرمود: دست بر موضع درد گذاشته و سه بار بگو: اللَّهُ اللَّهُ رَبِّي حَقًّا، لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، اللَّهُمَّ أَنْتَ لَهَا وَلِكُلِّ عَظِيمَةٍ فَفَرِّجْهَا عَنِّي. (1)

7. مفضل می گوید که آن حضرت فرمود: هنگام بیماری ها می گویی: بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ، كَمْ مِنْ نِعْمَةٍ لِلَّهِ فِي عَزْقِ سَاكِنٍ وَغَيْرِ سَاكِنٍ عَلَى عَبْدٍ شَاكِرٍ وَغَيْرِ شَاكِرٍ.

و پس از نمازهای واجب محاسنت را با دست راست بگیر - و سعی کن با گریه و اشک باشی - و سه مرتبه بگو: اللَّهُمَّ فَرِّجْ عَنِّي كُرْبِي، وَ عَجِّلْ عَافِيَتِي، وَ اكْشِفْ ضُرِّي. (2)

8. امام صادق علیه السلام فرمود: امام زین العابدین علیه السلام این تعویذ را برای خانواده اش می خواند و آن را به خاصان خویش تعلیم می فرمود، آن گونه که دستت را بر دهانت گذاشته و می گویی: «بِسْمِ اللَّهِ، بِسْمِ اللَّهِ، بِسْمِ اللَّهِ، وَ بِصُنْعِ اللَّهِ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ، إِنَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ».

سپس هفت بار بگو: «اسئلكم أيها الوجع، سألتك بالله ربِّي وَ رَبِّكَ، وَ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ، الَّذِي سَكَنَ لَهُ مَا فِي اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ، وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ». (3)

9. امام باقر علیه السلام فرمود: کسی که با قرائت سوره حمد بهبودی نیابد با چیز دیگری خوب نخواهد شد. (4)

ص: 66

-
- 1- کافی 2/ 565، مکارم الأخلاق 389، بحار 19/ 92، 49، هداية الأمة 1/233، مستدرک 2/ 85.
 - 2- رجوع شود به: کافی 2/ 565، طب الأئمة عليهم السلام 116، مکارم الأخلاق 390، عدة الداعي 273، مصباح شيخ كفعمی 151، بحار الأنوار 287/ 59 و 19/ 92، 50، 57، هداية الأمة 1/233، مستدرک الوسائل 2/ 86.
 - 3- طب الأئمة عليهم السلام 117، بحار الأنوار 57/ 92.
 - 4- کافی 2/ 626، وسائل 6/ 231، جامع الأخبار 43، عدة الداعي 292، بحار الأنوار 89/ 261.

- 10 . و بنا بر روایتی ، سوره (قل هو الله) را نیز بر آن افزوده و فرمود : هر دردی با این دو سوره برطرف می شود. (1)
- 11 . از اهل بیت علیهم السلام روایت شده که سوره حمد بر هر دردی 70 بار خوانده شود تسکین می یابد. (2)
- 12 . امام صادق علیه السلام فرمود : اگر بر مرده ای 70 بار سوره حمد خوانده شود و روح به پیکر او برگردد جای تعجب نیست. (3)
- 13 . امام صادق علیه السلام فرمود : هرگاه پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم کسل می شد یا مورد چشم زخم واقع شده یا سردرد می گرفت ، دست هایش را گشوده و سوره حمد و مُعَوِّذَتَيْنِ - یعنی سوره فلق و ناس - را قرائت فرموده و سپس دست هایش را به صورت می کشید، ناراحتی از آن حضرت برطرف می شد. (4)
- 14 . امام صادق علیه السلام فرمود : هر مؤمنی بیمار شود و با اخلاص بگوید :
- «وَتُنزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا» (5) و دستش را به موضعی که درد دارد بکشد، خدا او را شفا و عافیت عنایت می فرماید. (6)

ص: 67

-
- 1- . وسائل الشیعة 6 / 231 .
- 2- . طب الأئمة علیهم السلام 53 ، وسائل الشیعة 6 / 232 ، بحار الأنوار 89 / 235 .
- 3- . کافی 2 / 623 ، مصباح شیخ کفعمی 308 ، وسائل 6 / 231 ، بحار الأنوار 89 / 257 و 90 / 231 .
- 4- . طب الأئمة علیهم السلام 39 ، مکارم الأخلاق 374 ، و وسائل الشیعة 6 / 231 ، بحار الأنوار 89 / 234 ، 364 .
- 5- . الإسراء 17 : 82 .
- 6- . طب الأئمة علیهم السلام 28 ، مصباح شیخ کفعمی 152 ، وسائل 2 / 424 ، بحار الأنوار 92 / 54 ، 110 .

مناسب است این بخش را به دعای امام زین العابدین علیه السلام هنگام بیماری و گرفتاری ختم نماییم .

«اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا لَمْ أَرْزُقْ أَنْصَرَفُ فِيهِ مِنْ سَلَامَةِ بَدَنِي، وَ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا أَحْدَثْتَ بِي مِنْ عِلَّةٍ فِي جَسَدِي، فَمَا أَدْرِي، يَا إِلَهِي، أَيُّ الْحَالَيْنِ أَحَقُّ بِالشُّكْرِ لَكَ، وَ أَيُّ الْوَقْتَيْنِ أَوْلَى بِالْحَمْدِ لَكَ : أَوْ قْتُ الصُّحَّةِ الَّتِي هَنَأْتَنِي فِيهَا طَيِّبَاتِ رِزْقِكَ، وَ نَشَطَّتَنِي بِهَا لِابْتِغَاءِ مَرْضَاتِكَ وَ فَضْلِكَ، وَ قَوَّيْتَنِي مَعَهَا عَلَى مَا وَفَّقْتَنِي لَهُ مِنْ طَاعَتِكَ ؛ أَمْ وَقْتُ الْعِلَّةِ الَّتِي مَحَصَّتَنِي بِهَا، وَالنَّعْمَ الَّتِي أَنْحَفْتَنِي بِهَا، تَخْفِيفاً لِمَا ثَقُلَ بِهِ عَلَيَّ ظَهْرِي (1) مِنَ الْخَطِيئَاتِ، وَ تَطْهِيراً لِمَا أَنْغَمَسْتُ فِيهِ مِنَ السَّيِّئَاتِ، وَ تَنْبِيهاً لِتَنَاوُلِ التَّوْبَةِ، وَ تَذْكِيراً لِمَحْوِ الْحَوْبَةِ بِقَدِيمِ النُّعْمَةِ، وَ فِي خِلَالِ ذَلِكَ مَا كَتَبَ لِي الْكَاتِبَانِ مِنْ زَكِيِّ الْأَعْمَالِ، مَا لَا قَلْبٌ فَكَّرَ فِيهِ، وَلَا لِسَانٌ نَطَقَ بِهِ، وَلَا جَارِحَةٌ تَكَلَّفَتْهُ، بَلْ إِفْضَالاً مِنْكَ عَلَيَّ، وَ إِحْسَاناً مِنْ صَنِيعِكَ إِلَيَّ.

اللَّهُمَّ فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ حَبِّبْ إِلَيَّ مَا رَضَيْتَ لِي، وَ يَسِّرْ لِي مَا أَحَلَلْتَ بِي، وَ طَهِّرْ لِي مِنْ دَنَسٍ مَا أَسْلَفْتُ، وَ امْحُ عَنِّي شَرَّ مَا قَدَّمْتُ، وَ أَوْجِدْ لِي حَلَاوَةَ الْعَافِيَةِ، وَ أذْفِنِي بَرْدَ السَّلَامَةِ، وَ اجْعَلْ مَخْرَجِي عَنْ عَلَّتِي إِلَى عَفْوِكَ، وَ مُتَحَوِّلي عَنْ صَرَغَتِي إِلَى تَجَاوُزِكَ، وَ خَلَاصِي مِنْ كَرْبِي إِلَى رَوْحِكَ، وَ سَلَامَتِي مِنْ هَذِهِ الشَّدَّةِ إِلَى فَرَجِكَ ، إِنَّكَ الْمُتَمَتِّعُ بِالْإِحْسَانِ، الْمُتَطَوِّلُ بِالْإِمْتِنَانِ، الْوَهَّابُ الْكَرِيمُ، ذُو الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ. (2)

ص: 68

1- . بنابر نسخه ای : لِمَا ثَقُلَ عَلَيَّ ظَهْرِي .

2- . صحیفه سجادية 76 دعای پانزدهم .

دعای بدون پاسخ؟! هرگز

در بخش های قبلی با حقیقت دعا آشنا شده و فضیلت و اهمیت آن را دریافتیم و معلوم شد که ترك دعا به شدت نکوهش شده است . خداوند در قرآن وعده استجاب دعا داده و فرموده : « اَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ » (1) و در ادعیه و روایات به این مطلب با تعابیر گوناگون نیز اشاره شده از جمله : « إِلَهِي مَنْ ذَا الَّذِي دَعَاكَ فَلَمْ تُجِبْهُ » (2) « مَتَى انصَرَفَ عَنْكَ بِالرَّدِّ سَائِلٌ ، إِلَهِي مَا دَعَاكَ مَنْ لَمْ تُجِبْهُ ؛ لِأَنَّكَ قُلْتَ : « اَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ » ، وَ أَنْتَ لَا تُخَلِّفُ الْمِيعَادَ » (3) خلاصه آن که ممکن نیست خدا عطایش را از کسی که از او درخواست کند ، دریغ دارد که : « مَنْ أُعْطِيَ الدُّعَاءَ أُعْطِيَ الْأَجَابَةَ » (4) یا : « مَنْ أُعْطِيَ الدُّعَاءَ لَمْ

ص: 69

1- . غافر 40 : 60 .

2- . بحار الانوار 87 / 342 .

3- . تهذیب الأحكام 3 / 92 ، بحار الانوار 95 / 134 .

4- . کافی 2/65 ، بحار الانوار 68/43 ، 129 ، 135 و 90/362 .

يُحْرَمُ الْأَجَابَةَ»، یعنی: کسی که توفیق دعا داشته باشد از اجابت محروم نمی‌گردد. (1)

« وَ [اللَّهُ] أَخْفَىٰ إِبْجَابَتُهُ فِي دَعْوَتِهِ » ، یعنی : خدا اجابتش را در دعا پنهان کرده . (2) « ما

أَبْرَزَ عَبْدٌ يَدَهُ إِلَى اللَّهِ الْعَزِيزِ الْجَبَّارِ إِلَّا اسْتَحْيَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَرُدَّهَا صِدْفًا » ، یعنی : خداوند حیا می‌کند که بنده ای دست به سوی او دراز نماید و او را با دست خالی برگرداند . (3)

در ضمن دعای ابوحمزه ثمالی از امام سجاد علیه السلام آمده است :

خدایا . . . من استحقاق آن ندارم که به سخنم گوش دهی [و حاجتم را روا سازی] ولی به کرم تو اطمینان دارم و وعده صادقانه تو مرا آرامش می‌دهد

خدایا تو فرموده ای - و کلام تو حق و وعده ات راست است - : از خدا درخواست کنید [که] از فضلش [به شما عنایت فرماید] ، قطعاً خدا به شما مهربان است .

ای سرور من ، تو کسی نیستی که فرمان دهی از تو درخواست کنند سپس عطایت را دریغ داری (4)

چنان که ملاحظه می‌فرمایید حضرت با استناد به آیه شریفه : « وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ » (5) می‌فرماید:

ص: 70

1- . کافی 2/471 ، بحارالانوار 90/278 ، 363 ، 365 .

2- . معانی الاخبار 112 - 113 ، بحارالانوار 66/274 و 67/177 و 90/363 .

3- . رجوع شود به : معانی الاخبار 324 ، بحارالانوار 90/307 ، 323 ، 365 .

4- . دعای ابوحمزه صفحه دوم ، مصباح المتهجد 583 ، بحارالانوار 95/83 .

5- . النساء 4 : 32 .

امکان ندارد که خداوند بفرماید حاجت های خویش را از من بخواهید و از فضل و احسان من درخواست نمایید، ولی هنگامی که از او درخواست کنند از بذل و بخشش امتناع ورزیده و خودداری نماید! این کار برای بشر عادی عیب شمرده می شود چه رسد به ذات مقدّس ربوبی! در عین حال گاهی دعا‌های ما با قدری تأخیر مستجاب شده و گاهی - به حسب ظاهر - اصلاً حاجت خویش را نمی گیریم. پرسشی که در ذهن انسان ایجاد می شود آن است که علت تأخیر یا عدم استجابت دعا چیست؟

از مجموع روایات چنین استفاده می شود که ممکن است سبب آن، فقدان شرایط یا وجود مانع برای استجابت دعا باشد و گاهی حکمت و مصلحت اقتضای منع یا تأخیر استجابت را دارد. خدای تعالی دوست دارد صدای دعای بنده مؤن را بشنود، و تأخیر، باعث انس بنده با پروردگار می شود. خداوند به جای آنچه بنده درخواست کرده و عطایش به صلاح او نبوده (1) پاداش برتری - در دنیا یا آخرت - به او می دهد، و یا بلاها را از او دفع کرده و گناهانش را می آمرزد.

اگر هر کس هر چیزی از خداوند خواست، به او داده شود، نعمت های الهی در نظر مردم بی ارزش و خوار می شود، و از عهده رعایت حقوق لازم آن بر نمی آیند، بلکه به فتنه افتاده و موجب سرکشی آنها خواهد شد. تفصیل این مطالب در صفحات آینده بیان خواهد شد.

ص: 71

1- . بارها اتفاق افتاده که انسان از آنچه درخواست نموده پشیمان شده و فهمیده که آرزوی درستی نداشته ولی خدای مهربان که مصلحت او را می دانسته با لطف و کرمش با او رفتار کرده است .

در بخش دوم کتاب برای دعا شرایط و آدابی ذکر کردیم . اگر دعای ما فاقد آن شرایط باشد نباید انتظار استجاب داشته باشیم ؛ زیرا مقصّر خود ما هستیم که در فراهم آوردن شرایط کوتاهی کرده ایم . مثلاً گاهی پزشک دارویی را برای بیمار تجویز می کند ولی به او می گوید : این دارو باید در زمان تعیین شده و به میزان خاص و با رعایت شرایط ویژه مصرف شود و در طول مدّت درمان از برخی غذاها و میوه ها پرهیز شود . بدون شك بیمار نمی تواند تنها به استفاده از دارو اکتفا نموده و امید بهبودی داشته باشد ، بلکه باید شرایط یاد شده را رعایت و از موارد پرهیز نیز اجتناب کند .

همین مطلب دقیقاً در مورد دعا جاری است یعنی صرف خواندن نماز حاجت ، مداومت بر اذکار، قرائت ادعیه و ذکر حاجت به درگاه الهی کافی نیست و باید شرایطی که در روایات آمده رعایت و از موانع یاد شده اجتناب شود تا دعا به هدف اجابت برسد ، بلکه برخی از آداب دعا نیز تأثیر فوق العاده ای در رسیدن به هدف یا تسریع در اجابت دارد . کاملاً روشن است که انسان فهمیده هنگامی که از کسی خواهشی دارد با کمال ادب خواسته خود را با او در میان می گذارد و سعی و تلاش در جلب رضایت او می کند و از آنچه باعث رنجش خاطر او باشد یا او را به خشم می آورد اجتناب می نماید. پس ، از رعایت این گونه امور هنگام درخواست حاجت از خداوند تعالی نباید غفلت نمود . (1)

ص: 72

1- . رجوع شود به حدیث قدسی که صفحه : 8 گذشت .

در تأثیر هر مؤثری عدم وجود مانع دخیل است، مثلاً آتش می سوزاند - به این معنا که اقتضای سوزاندن را دارد - ولی باید چیزی که کنار آن قرار می گیرد رطوبت نداشته باشد تا بسوزد پس رطوبت مانع سوختن است، و اگر کبریت را مثلاً کنار مقوای خیس روشن نگاه داریم اما مقوا نسوزد، اشکال از وجود مانع است، بلکه گاهی مانع، آن قدر قوی است که بر تأثیر مقتضی غالب شده و آن را از بین می برد، مانند رطوبتی که باعث خاموشی آتش شود. به روایتی در این زمینه توجه فرمایید:

خداوند به حضرت عیسی علیه السلام فرمود: به ستمکاران بنی اسرائیل بگو: شما که مال حرام در اختیار دارید و در خانه هایتان بت نگهداری می کنید مرا نخوانید و دعا نکنید؛ زیرا من سوگند یاد کرده ام که هر کس مرا بخواند او را پاسخ دهم و پاسخ من به این گونه افراد آن است که آنها را لعن و نفرین کنم. (1)

نتیجه آن که انسان باید سعی خویش را در برطرف نمودن موانع استجاب دعا مبذول دارد تا به خواسته خویش برسد.

امام صادق علیه السلام فرمود: شخصی در بنی اسرائیل از خدا درخواست پسر می کرد، سه سال - و بنا بر روایتی سی و سه سال - دعا می کرد ولی

ص: 73

دعایش مستجاب نمی شد. به درگاه خداوند عرض نمود: پروردگارا، آیا من از تو دورم که صدایم را نمی شنوی یا تو نزدیک هستی ولی پاسخ نمی دهی؟! در عالم رؤا به او گفته شد: تو دعا می کنی و از خدا حاجت خویش را درخواست می کنی در حالی که بدزبان هستی، دلت سرکش و ناپاک است و صدق نیت نداری. دست از بدزبانی بردار، دلی پاک، با تقوا و نیتی درست و نیک داشته باش [تا دعایت مستجاب گردد].

حضرت فرمود: آن شخص پذیرفت و آن دستورات را به کار گرفت، خدا [دعایش را مستجاب کرد و] به او پسری عنایت فرمود. (1)

بلکه گاهی هنگام دعا شرایط موجود است ولی انسان پس از دعا کاری می کند که از گرفتن حاجت محروم می شود.

امام باقر علیه السلام فرمود: بنده ای از خدا حاجت دنیوی درخواست می کند که خداوند دیر یا زود او را حاجت روا می ساخت ولی همان زمان مرتکب گناهی می شود، خدا به فرشته ای که مأمور برآوردن حاجت او بوده می فرماید: حاجت او را روا مساز که او متعرض غضب من، و مستحق محروم شدن گردید. (2)

ص: 74

1- . کافی 2/324، فلاح السائل 37، فتح الابواب 296، بحار الانوار 90/370، 377.

2- . کافی 2/271، عدّه الداعی 212، بحار الانوار 70/329، 360 و 90/376، 378. بلکه در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده است که: مؤمن قصد گناه می کند [بدون آن که مرتکب آن شود] و همین باعث می شود که از روزی اش محروم گردد. (محاسن 1 / 116، ثواب الاعمال 241، وسائل الشیعة 1/58، بحار الانوار 68/247).

اموری به عنوان مانع استجاب دعا در روایات ذکر شده است ، مانند :

1 . عدم شناخت خداوند(1)

2 . خدا را به غیر از صفاتش وصف کردن

مردی به امیر مؤمنان علیه السلام عرض کرد : من دعا کردم و از خدا حاجتم را درخواست نمودم ولی اجابتی ندیدم . حضرت فرمود : تو خدا را به غیر صفاتش وصف کردی .(2)

در مورد دو مانع گذشته این توضیح لازم به نظر می رسد که : کسی که شناخت صحیحی از خدا نداشته و چیزی که ساخته و پرداخته ذهن خودش باشد بپرستد و بخواند، از خدا کمک نخواسته تا خدا دعایش را مستجاب نماید. و همچنین اسماء و صفات خداوند توقیفی است یعنی باید او را به اسامی و اوصافی که خود را بدان ستوده بخوانیم؛(3) پس کسی که او را به نام و صفتی از پیش خود بخواند ، مخالفت فرمان الهی کرده و در حقیقت خدا را نخوانده است و استحقاق استجاب ندارد .

ص: 75

1- . روایت آن صفحه 25 به نقل از توحید شیخ صدوق 289 و بحار الانوار 90/368 گذشت .

2- . مجموعه ورام 1/302 .

3- . پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود : نباید خالق را وصف کرد جز به آنچه خودش وصف نموده است . بحار 3/304 و امام رضا علیه السلام می فرماید : هر کس خدا را وصف کند بر خلاف آنچه خودش وصف نموده افترا بی عظیم بر خدا بسته است . (بحار 4/53) . رجوع شود به تفسیر آیه : «وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» [الأعراف (7) : 180] در نور الثقلین 2/103 و غیره ، و خطبه الاشباح در نهج البلاغة 125 ، شرح نهج البلاغة 6 / 403 ، توحید شیخ صدوق قدس سره 53 ، اعلام الدین 103 ، تفسیر عیاشی 1/163 ، بحار 3 / 257 و 4 / 276 و 54 / 106 و 89 / 109 ، مستدرک 12/247 .

3 . اعتقاد نداشتن به اجابت خدا(1)

4 . عدم اعتقاد به حجج پروردگار اعم از پیامبران و امامان معصوم علیهم السلام(2)

ناگفته پیداست که دعا مانند بقیه عبادات ، مشروط به شرایطی است از جمله ایمان و اعتقاد به رسولان الهی و جانشینان آنان علیهم السلام. در احادیث بسیار روایت شده است که خدا هیچ عملی را بدون ولایت معصومین علیهم السلام نمی پذیرد.(3)

امام صادق علیه السلام به نقل از پدران بزرگوارش علیهم السلام فرمود : حضرت موسی علیه السلام کسی را دید که دست به سوی آسمان بلند کرده و دعا می کرد ، پس از گذشت يك هفته باز با همان شخص روبرو شد ، دید او هنوز مشغول دعا و تضرع و زاری است . خدا به آن حضرت وحی نمود : اگر این شخص آن قدر مرا بخواند که زبانش [از کار] بیفتد

دعایش را مستجاب نخواهم کرد تا از طریقی که دستور داده ام - یعنی از راه ولایت انبیا و اوصیا علیهم السلام - نزد من آید و مرا بخواند (4).

امام باقر علیه السلام فرمود : در بنی اسرائیل خاندانی بودند که اگر هرکدام از آنها چهل شب در عبادت و دعا کوشش می کرد دعایش مستجاب می شد. شخصی از آنان پس از چهل شب عبادت نزد حضرت عیسی علیه السلام آمده و شکایت نمود که دعای من مستجاب نشد ، شما برایم دعا کنید .

ص: 76

-
- 1- . معانی الأخبار 271 ، عدّة الداعی 214 ، وسائل 16 / 282 ، بحار 70 / 376 .
 - 2- . بحار 13/355 و 27/191 ، و رجوع شود به روایت امام هادی علیه السلام صفحه 26 همین کتاب .
 - 3- . رجوع شود به بحار 27/166 باب 7 ، جامع احادیث الشيعة 1/502 باب 20 چاپ دوم .
 - 4- . قصص الانبياء عليهم السلام راوندی 164 ، بحار 13 / 355 و 27/180 ، عوالم العلوم 103/57 - 104 .

آن حضرت پس از نماز برایش دعا نمود، خداوند به آن حضرت وحی فرمود: ای عیسی، این بنده من از راهی که من دستور داده ام وارد نشد. او مرا می خواند ولی درباره تو شك دارد. اگر آن قدر مرا بخواند که گردنش بشکند و انگشتانش از هم بپاشد دعایش را مستجاب نخواهم کرد. حضرت عیسی علیه السلام آن شخص را دید و به او فرمود: تو پروردگارت را می خوانی و در پیامبرش شك داری؟! او کلام حضرت را تصدیق نموده و گفت: شما دعا کنید تا شك من برطرف شود. حضرت عیسی علیه السلام برای او دعا نمود، خدا هم پذیرفت و دعای او نیز مانند دیگر افراد خاندانش مستجاب گردید.

امام باقر علیه السلام در ادامه فرمود: ما خاندان نیز همین حالت را داریم، خداوند عمل کسی را که نسبت به ما شك داشته باشد نمی پذیرد. (1)

5. عدم توسل به اهل بیت علیهم السلام

حضرت ثامن الحجج علیه السلام فرمود: هرگاه بر شما امر سخت و ناگواری پیش آمد بر درگاه خداوند از ما کمک بجوئید، و این همان مطلبی است که خدا در آیه: «وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا» (2) بیان فرموده است که: خدا را نام هایی نیکو است پس با آن نام ها او را بخوانید. (3)

ص: 77

1- . کافی 2/400 ، امالی شیخ مفید 3 ، عدة الداعی 66 ، تأویل الایات 92 - 93 ، بحار 14 / 278 - 279 و 27 / 191 ، مستدرک 1/166 .

2- . الأعراف 7 : 180 .

3- . اختصاص 252 ، تفسیر عیاشی 2 / 42 ، بحار الانوار 5 / 91 ، 22 ، مستدرک 5 / 228 ، 230 .

از امیرمؤمنان علیه السلام روایت شده که فرمود: در زمان [امت های] گذشته، استجاب دعا و برآورده شدن حاجت با توسل به حضرات محمد و علی و خاندان پاکشان علیهم السلام چنان مشهور بود که اگر بلا و گرفتاری کسی طول می کشید، می گفتند: علت طولانی شدن بلای او آن است که توسل به آن بزرگواران را فراموش کرده است! (1)

امام باقر علیه السلام فرمود: هرکس خدا را به ما (اهل بیت) بخواند رستگار می شود، و هرکس او را به غیر ما بخواند هلاک می گردد و دیگران را نیز به نابودی می کشاند. (2)

6. قساوت و غفلت

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که با قساوت قلب خدا را بخواند، دعایش مستجاب نخواهد شد. (3)

در روایتی آمده است که خدای تعالی علت برآورده نشدن حاجت کسی را که با حالت تضرع و گریه و زاری مشغول دعا بود چنین بیان فرمود که: او مرا می خواند ولی دلش به گوسفندانش مشغول است! (4)

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: خدای تعالی دعای کسی که با دل غافل او را بخواند نمی پذیرد. (5)

ص: 78

-
- 1- . تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 398 ، بحار 91/13 و رجوع شود به 91/1 - 47 باب 28 .
 - 2- . امالی شیخ طوسی قدس سره 172 ، بشارة المصطفی صلی الله علیه و آله وسلم 97 ، وسائل 7/103 ، بحار الانوار 23/102 .
 - 3- . کافی 2/747 ، وسائل 7/54 ، بحار الانوار 305 / 90 و رجوع شود به صفحه 27 همین کتاب .
 - 4- . ارشاد القلوب 1/149 ، عوالم العلوم 57/104 .
 - 5- . فقیه 4/367 ، بحار الانوار 57 / 74 ، و رجوع شود به حدیث قدسی صفحه : 8 .

7. ترك کارهای شایسته(1)

8. وفادار نبودن به پیمان بندگی

کسی به امام صادق علیه السلام عرض کرد که خداوند فرموده: «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ»(2) یعنی: مرا بخوانید تا شما را اجابت نمایم، ولی ما دعا می کنیم و مستجاب نمی شود! حضرت فرمود: شما به عهدی که با خدا دارید وفا نمی کنید، خداوند فرموده: «أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ»(3) یعنی: به عهد من وفا کنید تا به عهدتان وفا کنم، به خدا سوگند اگر شما وفا کنید خدا هم وفا خواهد کرد.(4)

امیرمؤمنان علیه السلام در ضمن روایتی می فرماید: خداوند تعالی به حضرت عیسی علیه السلام وحی فرمود: کسی که حقی نزد او داشته باشم و آن را ادا نکند، دعایش را مستجاب نخواهم کرد.(5)

9. اصرار بر گناه

امام صادق علیه السلام فرمود: حضرت موسی علیه السلام دنبال کاری می رفت که یکی از اصحابش را در حال سجده دید. وقتی از کارش فارغ شد و برگشت دید او هنوز در حال سجده است، به او گفت: اگر حاجت تو به دست من بود آن را برآورده می ساختم. خدای تعالی به آن حضرت

ص: 79

1- بحارالانوار 90/312، و رجوع شود به صفحه: 27 - 28 همین کتاب.

2- غافر 40: 60.

3- البقرة 2: 40.

4- تفسیر قمی 1/46، بحارالانوار 90/367 - 368.

5- امالی شیخ مفید رحمه الله 133، بحارالانوار 67/316.

وحی نمود: اگر آن قدر سجده نماید که گردش خُرد شود نمی پذیرم مگر آن که [تحولی در خود ایجاد نماید و] از آنچه دوست ندارم دست بردارد و به آنچه دوست دارم مشغول شود. (1)

10 . ترك امر به معروف و نهی از منكر

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: حتما باید امر به معروف و نهی از منکر کنید و گرنه اشرار و بدان شما بر اختیار و خوبان مسلط می شوند و هر چه نیکان دعا کنند مستجاب نمی گردد. (2)

11 . ستم به مردم و ضایع کردن حقوق آنان

امام صادق علیه السلام فرمود: هر کدام از شما می خواهد دعایش مستجاب شود باید درآمدش پاك و حلال بوده و از ستم به مردم برکنار باشد.

دعای بنده ای که غذای حرام خورده یا به دیگران ستم کرده بالا نمی رود. (3)

خدا به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم وحی نمود: قوم خویش را انذار نما: کسی که به دیگران ستم کرده باشد داخل خانه های من (مساجد) نشود؛ زیرا تا او نماز می خواند من او را نفرین می کنم تا آنکه [کار خلافتش را جبران و] حق را به صاحبش برگرداند. (4)

ص: 80

1- . کافی 8 / 128 ، وسائل 7 / 145 ، بحار 13 / 352 و 75 / 224 و 90 / 341 .

2- . کافی 5/56 ، بحار الانوار 90 / 378 .

3- . بحار 90/321 و رجوع شود به 356 ، عوالم العلوم 57/107 به نقل از فلاح السائل 101 .

4- . اعلام الدین 136 ، عده الداعی 141 ، بحار 81/257 ، مستدرک 3/446 ، عوالم 57/107 .

12 . عقوق والدین(1)

13 . قطع رحم نمودن(2)

14 . دروغ گفتن(3)

15 . غذای حرام خوردن4

16 . همراه داشتن چیزهای حرام [مانند پوشیدن لباس غضبی و ...] 5

17 . وجود چیزهای حرام و اسباب گناه در خانه [مانند آلات لهو، موسیقی و ...] (4)

18 . ادا نکردن حقوق واجب الهی با وجود شناخت خدا7

19 . مخالفت با سنت نبوی با ادعای ایمان به آن حضرت8

20 . پیروی نکردن از قرآن با وجود قرائت آن9

21 . ادعای خوف از جهنم و ارتکاب گناه10

22 . ادعای اشتیاق بهشت و ترک چیزی که موجب استحقاق آن شود.11

23 . استفاده از نعمت های الهی و کفران آن12

24 . ادعای دشمنی با شیطان به زبان ، و پیروی عملی از او13

25 . توجه به عیوب دیگران و فراموش کردن معایب خویش4(5)

ص: 81

1- . کافی 2 / 447 ، بحار الانوار 70 / 374 .

2- . امالی شیخ مفید قدس سره 231 ، بحار 93 / 339 ، مشکاه الأنوار 166 ، مستدرک 15 / 184 .

3- . خصال 2 / 619 ، تحف العقول 109 ، بحار الانوار 90 / 357 ، عوالم العلوم 57 / 93 .

4- 4- . دعوات شیخ راوندی 24 ، بحار الانوار 90 / 372 ، مستدرک 5 / 217 .

5- 7- 14 . أعلام الدین 269 ، بحار الانوار 90 / 376 ، مستدرک 5 / 268 .

26 . تبت درست نداشتن 1

27 . خوش قلب نبودن 2

28 . دورویی با برادران دینی 3

29 . تأخیر نمازهای واجب از وقتش 4

30 . تقرب نداشتن به خدا به وسیله نیکی به دیگران و صدقه دادن 5

31 . بدزبان بودن 6

32 . فحش دادن(1)

33 . سخن چینی

برای بنی اسرائیل قحطی پیش آمد ، حضرت موسی علیه السلام برای آنها طلب باران نمود، خدای تعالی به آن حضرت وحی فرمود :
دعای شما و همراهانت را مستجاب نمی کنم ؛ بین شما شخص سخن چینی وجود دارد که بر این صفت زشت اصرار می ورزد.

آن حضرت عرض کرد : پروردگارا ، آن شخص کیست بگو تا او را از بین خود بیرون کنیم و سپس دعا نماییم .

خطاب آمد : ای موسی من شما را از سخن چینی منع می کنم [چگونه] خود به آن پردازم !

آن گاه جمع حاضر همگی به درگاه خدا توبه کردند و خداوند باران رحمت خود را بر آنها بارید .(2)

ص: 82

1-1-7 . معانی الأخبار 271 ، عدّة الداعی 214 ، وسائل 16 / 282 ، بحار 70 / 376 .

2-8 . كشف الریبة 42 - 43 ، بحارالانوار 72 / 268 .

34. نفرین مظلومی که خودش در حق دیگری ستم کرده باشد .

امام صادق علیه السلام فرمود : خدای تعالی می فرماید : به عزت و جلالم سوگند نفرین مظلومی را مستجاب نمی کنم که خودش مانند همان ستم را در حق دیگران روا داشته باشد . (1)

35 - 40 . انتخاب شغل های : عشّاری (گمرک چی) ، شاعری [یعنی سرودن شعر باطل] ، شُرطی (پلیس ستمگران) ، عزّیف (خبرچین ستمگران) ، طنبورزنی ، طبل زنی (2)

خلاصه آن که گناه و بدرفتاری انسان مهم ترین مانع استجابت دعای اوست ، چنان که در دعای کمیل گوئیم :

«وَلَا يَحْجُبُ عَنْكَ دُعَائِي سُوءَ عَمَلِي وَفَعَالِي» . یعنی : خدایا ، رفتار ناپسند و اعمال ناشایست من مانع رسیدن دعای من به درگاهت نشود .

در آخر کتاب تحت عنوان «برخی از دعاهاى غير مستجاب» ، برخی دیگر از موانع استجابت ذکر شده ، مناسب است مراجعه شود .

ص: 83

1- . بحارالانوار 90/320 ، عوالم العلوم 57/108 به نقل از فلاح السائل 95 .

2- . نهج البلاغة 488 ، اعلام الدین 123 ، امالی مفید 133 ، خصال 1 / 337 ، بحارالانوار 66 / 275 - 276 و 67 / 316 ، 319 و 72 / 342 و 73 / 359 و 74 / 401 و 76 / 252 ، 290 و 84 / 166 ، وسائل 7 / 78 و 17 / 315 . لازم به تذکر است : عده ای از علما تصریح کرده اند که طبل زدن در عزای اهل بیت علیهم السلام مشمول روایات حرمت و مذمت طبل زنی نیست .

خدای تعالی حکیم است و کارهای او منوط به حکمت و مصلحت می باشد لذا وعده های او در صورتی به اجرا درمی آید که برخلاف مصالح بندگان نباشد و حکمت اقتضای منع نکند . مثلاً شخص عاقلی که به جود و کرم معروف باشد و مردم هنگام نیاز از او حاجات خویش را طلب نمایند ، اگر به اشیاء خطرناک ، زهرهای کشنده ، میکروب های واگیردار ، مواد منفجره و . . . دسترسی داشته باشد و جاهلی از او تقاضای آن اشیاء را نماید ، هیچ گاه حاضر نمی شود خواسته آن جاهل را اجابت کند ؛ زیرا این کار برای متقاضی و عموم مردم مفسده دارد و ظلم و ستم بشمار می رود . همین مطلب دقیقاً درباره بسیاری از آرزوها و حاجات مردم منطبق است ؛ زیرا از خدا چیزهایی را تقاضا می کنند که به ضرر خودشان یا دیگران تمام می شود . هر چند خودشان از مفاسد آن بی اطلاع باشند ولی خدای آگاه و حکیم بر طبق مصالح رفتار می کند .

خدای تبارک و تعالی فرموده : «وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (1) یعنی : چه بسا چیزی برای شما ناخوشایند باشد ولی خیر شما در آن باشد و یا چیزی را دوست داشته باشید ولی شر شما در آن باشد ، خدا می داند و شما نمی دانید .

و فرموده : «فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا»

یعنی: چه بسا چیزی برای شما ناخوشایند باشد ولی خدا در آن خیر بسیاری برای شما نهاده است. (1)

آیا پدری که با تقاضای دوچرخه، موتور و... از جانب فرزند خردسالش موافقت نمی کند کار درستی کرده یا کسی که با دادن وسیله تقلیه به وی، او را در معرض خطر قرار داده و چه بسا او را به کام مرگ می فرستد؟! پس چنان که مصلحت اندیشی پدر درباره فرزند اقتضای منع دارد، همچنین رعایت مصالح بندگان گاهی اقتضا می کند که آنها به خواسته های خویش نرسند.

امام صادق علیه السلام در ضمن روایتی می فرماید: جبرئیل از جانب خدا بر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل شد و عرض کرد که پروردگارت می فرماید: بعضی

از مؤمنین ظرفیت ندارند و جز فقر به صلاح آنها نیست. اگر آنها را بی نیاز و غنی کنم برای آنها بدتر است. و صلاح بعضی از آنها در بی نیازی و ثروت است و اگر به فقر مبتلا شوند برای آنها شرّ خواهد شد. بنده ام از من حاجتی را درخواست می کند ولی من از دادن آن امتناع می کنم به جهت در نظر گرفتن آنچه برای او بهتر است. (2)

به همین حقیقت در دعای افتتاح و دعاهای دیگر اشاره شده است که: «فَإِنْ أَبْطَأَ عَنِّي عَتَبْتُ عَلَيْكَ بِجَهْلِي، وَ لَعَلَّ الَّذِي أَبْطَأَ عَنِّي هُوَ خَيْرٌ لِي لِعِلْمِكَ بِعَاقِبَةِ»

ص: 85

1- النساء: 4: 19.

2- کتاب المؤمن 32، در احادیث دیگر نیز مطلبی شبیه بخش اول روایت آمده است، رجوع شود به: کافی 2/352، بحار الانوار 68/140.

الّا مُورِ». یعنی: اگر در حاجتم تأخیر شود از روی نادانی زبان به عتاب گشایم، گرچه شاید همان تأخیر برایم بهتر بوده؛ زیرا تو از سرانجام همه امور آگاه هستی. (1)

آری، انسان از روی جهل و نادانی از نگرفتن حاجت گلایه می کند ولی مصلحت همان بوده که خداوند از روی حکمت انجام داده است

گویند: خارکنی از پیامبری درخواست دعا نمود که خداوند به او تبری عنایت فرماید تا با آن به کندن خار پردازد. آن پیامبر فرمود: صلاح تو نیست. خارکن نمی پذیرفت و بر خواسته خویش اصرار می ورزید که: چگونه ممکن است مصلحت من نباشد که وسیله ای برای راحتی کارم داشته باشم؟! هنگامی که او اصرار را از حد گذراند، آن پیامبر از خدا خواست که به این شخص تبری بدهد. هنگامی که خارکن با تبر به سوی بیابان رفت دید شخص دیگری مشغول خارکنی است. به او گفت: اینجا محل کار من است و تو نمی توانی از آن استفاده کنی. آن شخص پذیرفت و گفت: بیابان خدا اختصاص به کسی ندارد. پس از بگو مگو کار به دعوا کشیده شد و خارکن با تبر بر سر طرف کوبید و او را به قتل رساند. پس از آن معلوم شد که چرا تبر داشتن به صلاح خارکن نبوده است ولی دیگر کار از کار گذشته بود.

امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: چه بسا از خدا چیزی را درخواست نمایی که اگر به تو داده شود دین [و ایمان] تو را - و بنا بر نقلی: دین و دنیای تو را - نابود سازد. (2)

ص: 86

-
- 1- رجوع شود به: مصباح المتهجد 579، بحار الانوار 339/94 و 44/95، 132.
 - 2- نهج البلاغه 399 نامه 31، بحار الانوار 90/301 و رجوع شود به: بحار الانوار 74/207.

امام باقر علیه السلام فرمود: بنده مؤمن نزد خدای عزوجل گرامی است تا جایی که اگر بهشت را و آنچه در آن است از خدا درخواست نماید، به او عطا می کند و این بخشش ذره ای از ملک خدا نمی کاهد، ولی همین مؤمن اگر به اندازه يك جای پا از دنیا درخواست کند خدا او را محروم می نماید. و [در مقابل] بنده کافر نزد خدا بی ارزش است اگر دنیا و آنچه در آن است از خدا بخواهد خدابه او می دهد بدون آن که ذره ای از ملک او کاسته شود، (1) اما اگر به اندازه يك جای پا از بهشت بخواهد خدا از او دریغ می دارد. (2)

فرض کنید پدری دو فرزند دارد: یکی درس خوان و دیگری تنبل. هر دو از او درخواست وسائل تفریح و اسباب بازی می کنند. پدر از روی خیرخواهی فقط به فرزند تنبل پاسخ مثبت می دهد که او را سرگرم کند ولی برای فرزند درس خوان محدودیتی قرار می دهد تا مانع پیشرفت او در تحصیل نشود.

امام صادق علیه السلام به نقل از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: خداوند به عزت و جلال و عظمت خویش سوگند یاد نموده: من در دنیا به دوست خود چیزی نمی دهم که او را از یاد من غافل گرداند. من می خواهم او دعا کند و صدای دعای او را بشنوم. (3)

ص: 87

-
- 1- در همین زمینه رجوع شود به تفسیر سوره اسراء آیه 18، سوره زخرف آیه های 33 - 35.
 - 2- کافی 2/258 - 259، کتاب المؤمن 21، بحار الانوار 64/221.
 - 3- التمهیص 33، مشکاة الانوار 97، بحار الانوار 90/371.

امام باقر علیه السلام فرمود: خدا دنیا را به دوست و دشمن می دهد ولی آخرت را به دوستان خویش اختصاص داده است. مؤن از خدا درخواست [کوچکی مانند] مکانی به اندازه يك تازیانہ می کند، به او نمی دهد ولی از آخرت هر چه بخواهد به او می دهد. (1)

شاید خیال شود: در این موارد - که دعاکننده وقت خود را صرف درخواست حاجتی می کند که به صلاح او نیست و او آگاهی از مصالح و مفاسد ندارد - وقت خود را بیهوده صرف دعا می کند چون اثری بر آن مترتب نمی شود.

در پاسخ می گوئیم: خود دعا کردن عبادت است و موجب تقرب انسان به خدا می شود، و چنان که خواهد آمد در برابر حوائجی که اجابت آن صلاح نبوده در آخرت پاداش های فراوان به دعاکننده داده می شود که فوق تصور اوست.

اگر گفته شود: بنابر آنچه گفته شد - که خدا مطابق مصلحت بندگان رفتار می نماید - پس آنچه مطابق حکمت و مصلحت است انجام می شود و نیازی به دعا نیست، در پاسخ می گوئیم: امور بر سه قسم است:

الف) آنچه مصلحت در عطای آن است بدون دعا

ب) آنچه مصلحت در عطای آن نیست حتی با دعا

ج) آنچه مصلحت در عطای آن است در صورتی که بنده دعا کند و

ص: 88

آن را از خدا بخواهد ولی در غیر این صورت صلاح او نیست .

چون ما نمی توانیم اقسام گذشته را در حوائج خودمان تشخیص دهیم لذا در مواردی که احتمال دهیم صلاح است دعا می کنیم و خواسته های خویش را از خدا درخواست می نماییم .

مصلحت در تأخیر استجاب

گاهی دعای انسان دیر مستجاب می شود ، تأخیر در استجابت یا به جهت آن است که دادن حاجت او قبل از زمان مقرر به زیان دعا کننده است ، یا این که خداوند دوست دارد صدای دعا و ناله او را بشنود ، زیرا می خواهد او بیشتر دعا کند و درجات قربش به پروردگار بیشتر گردد ؛ پس نباید تأخیر در استجابت موجب یأس و ناامیدی او شود .

می گویند : کسی نزد بزرگی رفت و عرض حاجت نمود ، آن بزرگ با او به گفتگو مشغول شد ، و در این فاصله چندین نفر دیگر آمده و هر يك حاجت روا بازگشتند . این مطلب بر شخص اول گران آمد و کتمان آن بر او دشوار ، لذا زبان به گلایه گشود که من زودتر از دیگران آمده ام ، ولی آنها به مقصود خویش رسیدند و رفتند و من هنوز معطل مانده ام . آن بزرگ به او فرمود : علتش آن بود که مصاحبت تو را دوست داشتیم و خواستیم بیشتر نزد ما بمانی . (1)

ص: 89

1- . مطلب فوق در روایتی به معصوم علیه السلام نسبت داده شده ولی چون مصدر آن به نظر نرسید به کیفیت گذشته قریب به مضمون مسموع ، نقل شد .

بزنطی می گوید که به امام رضا علیه السلام عرض کردم: سال هاست که از خدا حاجتی می خواهم و از تأخیر اجابت [نگرانم و] به تردید افتاده ام. حضرت فرمود: مبادا شیطان بر تو مسلط شود [تا تو را از دعا باز دارد یا از رحمت خدا مأیوس نماید]. و از امام باقر علیه السلام نقل فرمود: مؤن از خدا حاجتی درخواست می نماید اما خدا اجابتش را به تأخیر می اندازد؛ زیرا دوست دارد صدای دعا و ناله او را بشنود.

سپس امام رضا علیه السلام فرمود: به خدا سوگند، مواردی که خدا حاجات مؤمنین را تأخیر می اندازد و در دنیا خواسته آنها را نمی دهد، برایشان بهتر است از مواردی که بدون تأخیر آنان را حاجت روا می سازد. اصلاً این دنیا چه ارزشی دارد؟! سپس در ادامه - با تأکید بر دعا کردن و خسته نشدن از آن و این که دعا نزد خدا ارزش فوق العاده ای دارد - فرمود:

اگر هر دعایی که انسان می کند بلافاصله مستجاب شود، او دعاهای دیگر کرده و حاجت های دیگری را طلب می نماید و با گرفتن حاجت های پی در پی و وفور نعمت های الهی، ارزش آن نزد او کاسته شده و قدر آن را نمی داند و به آنچه دارد اکتفا نکرده از درخواست های دیگر چشم پوشی نخواهد کرد و در نتیجه حقوق الهی را در برابر آن همه نعمت ادا نمی کند بلکه گاهی به [طغیان و] فتنه نیز مبتلا خواهد شد.

سپس فرمود: بگو بدانم اگر من به تو وعده و قولی بدهم آیا برای تو اطمینان بخش هست؟! عرض کردم: فدایت شوم اگر به قول شما که

حجت خدا بر خلق هستی اطمینان نکنم به چه کسی می توانم اطمینان داشته باشم؟! حضرت فرمود: پس به خدا بیشتر اطمینان داشته باش چون او وعده داده، مگر فرموده: «وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ» (1) یعنی: اگر بندگانم از تو سراغ مرا بگیرند، پس من به آنان نزدیک هستم و دعای کسی که مرا بخواند اجابت می نمایم.

و فرموده: «لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ» (2) یعنی: از رحمت خدا مأیوس نشوید.

و فرموده: «وَاللَّهُ يَعِدُّكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا» (3) یعنی: خدا به شما وعده آمرزش و بهره مند شدن از فضل خویش را می دهد.

پس به خدا بیش از دیگران اطمینان داشته باش و جز نیکی بر خویش راه مده که شما [اهل ایمان] آمرزیده هستید. (4)

امام صادق علیه السلام - در ضمن روایتی به نقل از حضرت ابراهیم علیه السلام - فرمود: هنگامی که خدا بنده ای را دوست داشته باشد، دعایش را مستجاب نمی کند تا او به مناجات و دعایش ادامه دهد و پیوسته از خدا درخواست نماید؛ و هر گاه از بنده ای تنفر داشته باشد به سرعت دعایش را مستجاب می کند یا در دلش یأس و ناامیدی می اندازد [تا از دعا کردن دست بردارد]. (5)

ص: 91

1- . البقرة 2 : 186 .

2- . الزمر 39 : 53 .

3- . البقرة 2 : 268 .

4- . کافی 2 / 488 - 489 ، بحار الانوار 90 / 367 .

5- . کافی 2 / 488 ، قرب الاسناد 171 ، بحار الانوار 90 / 369 .

امیر مؤنان علیه السلام فرمود : گاهی تأخیر اجابت دعای بنده برای آن است که [بیشتر دعا کند تا] پاداش او عظیم تر و عطایی بالاتر از آنچه امید داشته به او داده شود. (1)

تذکر

در موارد مصلحت در تأخیر ، خداوند خطاب به فرشتگان می فرماید : حاجت این بنده را برآورده سازید ولی فعلاً به او ندهید. (2) پس همان زمان با درخواست او موافقت شده ولی انجامش به تأخیر افتاده است .

ذیل آیه: «قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا» (3) روایت شده که حضرت موسی علیه السلام دعا کرد و جناب هارون و فرشتگان علیهم السلام آمین گفتند ، از جانب خدا خطاب آمد که دعایتان مستجاب شد. (4) از آن زمان تا هنگام نابودی فرعون [و فرعونیان] چهل سال طول کشید (5).

پس با اینکه دعا ، دعای پیامبری همراه با آمین پیامبری دیگر و فرشتگان بود و شرایط دعا کاملاً فراهم بود خدا مصلحت را در تأخیر دانست !

ص: 92

-
- 1- . نهج البلاغة 399 ، دعوات 41 ، عدة الداعی 301 ، بحار الانوار 90/301 ، 372 .
 - 2- . رجوع شود به : کافی 2 / 490 ، بحار الانوار 87 / 96 ، مستدرک الوسائل 5 / 195 - 196 .
 - 3- . یونس 10 : 89 .
 - 4- . کافی 2/510 ، بحار الانوار 13/135 .
 - 5- . کافی 2/489 ، بحار الانوار 13/128 .

و از همین باب است دعای امام زمان علیه السلام برای تعجیل فرج هنگام ولادت ، دوران غیبت صغری و پس از آن (1).

اعطای برتر در دنیا یا اعطای پاداش اخروی

گاهی بنده حاجتی را از خدا درخواست می نماید که به صلاح او نیست ولی خدا در برابر آن ، عطای برتری در دنیا یا آخرت به او عنایت می کند و یا بلا و گرفتاری که قرار بوده بدان مبتلا شود را از او برطرف می نماید یا گناهانش را می آمرزد . پس گرچه به حسب ظاهر چیزی که بر زبان آورده دریافت نکرده است ولی به بهترین وجه از دعای خویش بهره مند شده است .

این بدان ماند که سائلی از يك سخاوتمند وجه مختصری طلب کند و آن کریم به جای پول ، سگه طلائی به او عطا نماید . آیا می شود گفت که آن سائل محروم گشته است ؟!

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند : هیچ مسلمانی نیست که خدا را بخواند و از او درخواستی نماید مگر آن که خدا دعای او را مستجاب می نماید به یکی از انحاء سه گانه :

ص: 93

1- . کمال الدین 2/428 ، بحارالانوار 51/13 ، 351 و 52 / 30 و 82/233 و 91/378 . نظیر این مطلب دعای حضرت فاطمه علیها السلام است که پس از دوازده سال به اجابت رسید : فدعت علیها السلام علیه ، وقالت : بقر الله بطنك كما بقرت کتابي هذا . مراجعه شود به : اللمعة البيضاء 310 ، 747 ، الأنوار العلوية 293 ، منهاج الكرامة 104 ، شرح نهج البلاغة 16 / 235

1. درخواست او را در دنیا به او عنایت می فرماید .

2. دعایش را ذخیره آخرت او می نماید .

3. آن دعا را کفاره گناهانش قرار می دهد. (1)

در روایتی از امام سجاد علیه السلام به جای جمله اخیر آمده است : یا بلایی را که بر او مقدر بوده از او دفع می نماید. (2)

امام صادق علیه السلام فرمود : مؤن از خدا حاجتی می خواهد ، خدا به جهت اشتیاقی که به صدا و دعای او دارد می فرماید : اجابت او را به تأخیر اندازید . هنگامی که روز قیامت شود خداوند به او می فرماید : «ای بنده من ، تو مرا خواندی و من اجابت تو را به تأخیر انداختم [الآن] پاداش تو چنین و چنان است» و حاجاتی را که در دنیا روا نکرده نام برده و در برابر آن ، پاداش [عظیم اخروی] عنایت می فرماید . هنگامی که مؤن آن پاداش های نیکو را می بیند آرزو می کند که : ای کاش [هیچ يك از] دعاهاى من در دنیا مستجاب نشده بود [و همگی ذخیره برای آخرت که دار بقا و خلود است می گردید]. (3)

همچنین فرمود : هنگامی که خداوند بنده ای را دوست بدارد او را در بلا غوطه ور می سازد و باران بلا را بر او می بارد ، و هنگامی که دعا

ص: 94

1- . جامع الاخبار 133 ، بحار الانوار 378 /90 .

2- . مستدرک سفینه البحار 3/285 و رجوع شود به بحار الانوار 90/294 ، و پاسخ امام صادق علیه السلام به زندیقی که از آیه «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» سؤال نمود در مستدرک سفینه البحار 3/283 .

3- . کافی 2/490 - 491 ، عدّه الداعی 201 ، بحار الانوار 90/374 .

می کند [و از خدا می خواهد که مشکلات او را برطرف نماید] خدای تعالی می فرماید : لبيك اي بنده من ، لبيك ، اگر بخواهم درخواست تو را زود پاسخ دهم بر آن توانایی دارم ، و اگر تأخیر اندازم آنچه برای تو ذخیره کرده ام برای تو بهتر است . (1)

امام صادق علیه السلام در بیانی دیگر فرمود : خدا مؤنی را [در قیامت] محاسبه می کند ، و به او می فرماید : این پرونده را می شناسی ؟ می گوید : خدایا نمی شناسم [و من استحقاق چنین پاداش عظیم را ندارم] . خدا می فرماید : فلان شب که دعا کردی و فلان چیز را از من درخواست نمودی ، برای تو ذخیره نمودم .

حضرت فرمود : هنگامی که مؤن پاداش های عظیم الهی را مشاهده می کند عرضه می دارد : بار پروردگارا ، ای کاش هیچ يك از دعا های مرا در دنیا مستجاب نکرده و همه را برای این عالم ذخیره می کردی . (2)

علامه مجلسی رحمه الله بیان لطیفی در این زمینه دارد که مناسب است اشاره ای بدان داشته باشیم ، ایشان فرموده : خدای تعالی از غایت لطف و مهربانی ، با بندگان نادان مدارا می نماید و از روی حکمت آنان را به ساحت قدس خود می کشاند . چنان که برای طفل دبستانی ارائه دلیل و برهان فایده ای ندارد بلکه باید با جایزه او را به درس خواندن تشویق نمود ، سپس به مرور زمان پس از لذت فهم حقایق ، کار به جایی

ص: 95

1- . کافی 2/353 ، التمهیص 34 - 35 ، بحار الانوار 90/371 .

2- . التمهیص 45 ، بحار الانوار 90/371 .

می رسد که با هیچ چیزی نمی شود او را از اشتغال به علم بازداشت ، همچنین کسانی که جز لذت های مادی - از خوردنی ها ، نوشیدنی ها ، پوشیدنی ها و مانند آن - بهره ای نیافته اند ، خدای کریم حکیم بی نیاز ، آنان را به درگاه خود می خواند که : هر چه خواهید از من طلب نمایید حتی نمک غذایان را ، تا از این راه به درگاه او روی آورند و با کثرت دعا ، مناجات و توسل به مرتبه آشنایی و قرب رسند و لذت مناجات او را یافته ، از خلق برتافته ، رو به سوی او داشته باشند . (1)

امام صادق علیه السلام فرمود : هنگامی که خدا بنده ای را دوست می دارد او را مبتلا می کند و با بلا به او رسیدگی می کند مانند بستگان بیمار که با هدیه و تحفه به بیمارشان می رسند . دو فرشته را بر او می گمارد و به آنها فرمان می دهد که او را بیمار کنید ، معیشت را بر او سخت کنید ، خواسته هایش را تأخیر اندازید - و بنابر روایتی : دستور می دهد که هرگاه از بلایی رهایی یابد به بلایی سخت تر مبتلا گردد (2) - تا دعا کرده و مرا بخواند ؛ زیرا من شنیدن صدایش را دوست می دارم و هنگامی که دعا می کند به آن فرشته ها می فرماید : برای این درخواست هایش پاداش بنویسید و آن را مضاعف گردانید تا آن که نزد من آید و آنچه نزد من دارد برای او [از آنچه در دنیاست] بهتر است . و هنگامی که از بنده ای تنفر داشته باشد دو فرشته را مأمور می نماید که بدنش را صحت و سلامت بخشید ، رزق و روزی او را توسعه دهید ، رسیدن به

ص: 96

1- . مشکاة الانوار 201 با تلخیص و تصرف .

2- . کتاب المؤمن 26 .

خواسته هایش را برایش آسان کنید و او را از یاد من غافل کنید؛ زیرا من از شنیدن صدای او متنفرم تا آن که نزد من آید و آنچه نزد من است برای او بدتر است. (1)

راوی از آن حضرت پرسید: آیا هر بلایی که برای مؤمن پیش می آید به جهت گناهان اوست؟ حضرت فرمود: نه، بلکه برای آن است که صدای ناله و شکوه و دعای او شنیده شود تا برای او حسنات نوشته شده و گناهانش محو گردد و ذخیره قیامت او باشد. (2)

برخی از دعاهای مستجاب

از کلمات نورانی اهل بیت علیهم السلام استفاده می شود که دعای عده ای از افراد مستجاب خواهد شد، مانند:

1. دعای امام عادل

2. دعای مجاهد در راه خدا

3. دعای بیمار

4. دعای مسافر

5. دعای حاجی و عمره گزار

ص: 97

1- . التمهیحص 55 - 56 ، بحارالانوار 90/371 . در کتاب التمهیحص به جای جمله اخیر آمده است : تا آن که پیش من آید و هیچ پاداشی نداشته باشد.

2- . کتاب المؤمن 24 ، اعلام الدین 435 ، مستدرک وسائل 2/62 و 5/194 .

6 . يك دعا برای نمازگزار بعد از هر نماز فریضه

7 . دعای روزه دار قبل از افطار

8 . دعای کودکان قبل از ارتکاب گناه

9 . دعای فرزند صالح در حق پدر و مادر

10 . نفرین پدر در حق فرزند عاق

11 . دعای پدر برای فرزندی که به او نیکی می کند .

12 . نفرین مظلوم در حق ستمگر

13 . دعای مظلوم به کسی که یاری اش کند .

14 . دعای فقیر برای کسی که به او کمک می کند .

15 . دعای مؤمن در حق برادر مؤمنی که در راه اهل بیت علیهم السلام به او کمک و مساعدت نموده و با او مواسات کرده باشد .

16 . نفرین مؤمن مضطر به کسی که توان مواسات نمودن و احسان به او را دارد ولی خودداری می کند .

17 . دعای کسی که سود و زیان را به دست خداوند می داند . (1)

18 . يك دعا برای کسی که قرآن را ختم کند . (2)

19 . يك دعا برای کسی که مؤمنی را در ماه رمضان افطاری دهد . (3)

ص: 98

1- . برای تمام موارد گذشته رجوع شود به بحار الانوار 90 / 354 - 362 «باب من یتجاب دعاؤه ومن لا یتجاب» .

2- . بحار الانوار 89 / 205 .

3- . بحار الانوار 93 / 316 .

20. دعای کسی که اشتغال به عبادت او را از دعا کردن باز دارد، (1) مانند آن که اقبال او به عبادت موجب فراموش کردن بیان حاجتش شود.

21. دعای دیگران در حقّ انسان حتی دعای یهودی! (2)

22. دعای مؤمن در غیاب مؤمن، هم برای او و هم برای خودش؛ در این صورت از عرش الهی ندا می رسد: برای خودت صد هزار برابر آنچه برای دیگری خواستی عطا می شود. (3)

و در روایتی دیگر آمده است: فرشته ای از آسمان اول به او خطاب می کند: ای بنده خدا، برای خودت باد، صد هزار برابر آنچه دعا کردی! از آسمان دوم فرشته ای می گوید... برای خودت دویست هزار برابر... و همچنین آسمان های دیگر تا آن که فرشته ای از آسمان هفتم می گوید: برای خودت باد، هفت صد هزار برابر آنچه دعا کردی!

پس از آن خدای تعالی می فرماید: من بی نیازی هستم که [هیچ گاه] فقیر نشوم، ای بنده خدا برای خودت يك میلیون برابر آنچه [برای دیگری] دعا کردی، خواهد بود. (4)

شایان ذکر است که دعا برای دیگران ممکن است به صورت عمومی باشد، یا آن که مؤمنی را نام ببرد، به ویژه اگر 40 مؤمن را دعا کند. (5)

ص: 99

1- بحار الانوار 90/ 158، 160 - 161، 323 و رجوع شود به 312.

2- بحار الانوار 90/ 294.

3- بحار الانوار 90/ 385.

4- بحار الانوار 90/388، 389، 390.

5- رجوع شود به بحار الانوار 90/ 386 حدیث 16 و صفحه 383 حدیث 2 - 3.

درباره چند گروه روایت شده که قبل از درخواست ، خداوند حاجت آنها را روا می سازد :

23 . کسانی که فرمان بردار خداوند باشند . (1)

24 . کسی که هنگام سختی و گرفتاری به خدا پناه ببرد نه خلق . (2)

25 . کسی که به اهل بیت علیهم السلام و حقوق آنان معرفت داشته باشد . (3)

برخی از دعاهای غیر مستجاب

بنابر روایات اهل بیت علیهم السلام دعای عده ای مستجاب نیست ، مانند :

1 . کسی که بر مبلغی یا چیزی که به بدهکار داده سند یا شاهد نگیرد .

2 . کسی که به زنش نفرین کند با آن که می تواند او را طلاق دهد .

3 . کسی که می تواند دنبال کار برود ولی در خانه اش بنشیند و از خدا رزق و روزی طلب نماید .

4 . کسی که دیواری سر راهش در حال فرو ریختن باشد ، به سرعت از آنجا نگذرد و دیوار بر سرش خراب شود . (4)

ص: 100

1- . بحار الانوار 90 / 376 .

2- . مستدرک الوسائل 11 / 214 .

3- . تفسیر قمی رحمه الله 1/243 ، معانی الاخبار 54 ، امالی شیخ صدوق قدس سره 667 ، بحار الانوار 13 / 338 و 16 / 361 و 26 / 267 .

4- . با دقت در موارد گذشته معلوم می شود که انسان نباید از چاره اندیشی ، تدبیر در معیشت و امور زندگی و انجام وظیفه کوتاهی کند و دعا را بهانه و توجیهی برای بی فکری ، کم کاری و تقصیرات خویش قرار دهد؛ زیرا دعا کردن و راز و نیاز بنده با خدا ، هیچ منافاتی با تلاش و کار و کوشش ندارد، به شرحی که در بخش اول تحت عنوان «پندارهای نادرست درباره دعا» گذشت .

5. کسی که به ارحامش نفرین نماید .

6. کسی که تمام دارایی خودش را حتی در راه صحیح انفاق کرده و چیزی برای خودش باقی نگذارد. (1)

7. کسی که از خدا مالی درخواست نموده سپس آن را در غیر راه خیر مصرف کرده و باز از خدا رزق و روزی می خواهد. (2)

8. کسی که به پدر و مادرش نفرین کند. (3)

9. کسی که چیز غیر ممکن را از خدا بخواهد .

10. کسی که امر حرامی را از خدا درخواست نماید. (4)

11. کسی که پس از دعا مرتکب معصیت و نافرمانی شود. (5)

ص: 101

1- . گر چه ایثار از صفات نیک است ولی این در جایی نیست که انسان پس از ایثار ، فقیر و تهیدست گردد و از عهده مخارج لازم خویش و خانواده اش برنیاید . رجوع شود به وسائل 9/429 باب 28 ، مستدرک 7/211 باب 26 ، جامع احادیث الشیعة 9/477 باب 13 چاپ دوم .

2- . برای تمام هفت مورد گذشته رجوع شود به بحارالانوار 90 / 354 - 362 «باب من یتجاب دعاؤه ومن لا یتجاب» .

3- . کافی 5/67 ، بحارالانوار 47 / 234 .

4- . بحارالانوار 90 / 324 .

5- . بحارالانوار 90/376 .

- 12 . کسی که کاری را برای مؤمنی ضمانت کرده و آن را انجام ندهد. (1)
- 13 . کسی که در خانه اش خمر ، دَفّ ، طنبور یا تَرَد داشته باشد . (2)
- 14 . کسی که ستمکاری را در ظلمش معذور بداند [و از او دفاع کرده کارش را توجیه نماید] . (3)
- 15 . کسی که دنبال جنازه ای بخندد . (4)
- 16 . کسی که دخترش را به همسری انسانی فاسق درآورد . (5)
- 17 . جامعه ای که امر به معروف و نهی از منکر را ترك کرده باشند. (6)
- 18 . مردم آخرالزمان که باطنی خبیث دارند ولی به طمع دنیا ، ظاهرشان را نیکو جلوه می دهند و ریاکاری می کنند . (7)
- برخی از موارد دیگر در بحث موانع استجابت دعا ذکر شد . (8)

ص: 102

-
- 1- . جعفریات 198 ، نوادر راوندی 8 ، بحارالانوار 316 / 71 ، مستدرک 401 / 12 .
- 2- . وسائل الشیعة 315 / 17 .
- 3- . بحارالانوار 319 / 90 .
- 4- . بحارالانوار 264 / 78 ، وسائل الشیعة 233 / 3 . ناگفته پیداست که بسیار زشت است هنگامی که دیگران داغدار، غمناک و گریان در فقدان عزیزی هستند ، کسی با کمال بی خیالی و بی اعتنائی به مصیبت آنان ، خنده بر لب داشته باشد ، به خصوص اگر از آن برداشتِ شماتت شود ، اگر چه خودش چنین قصدی نداشته باشد .
- 5- . مستدرک الوسائل 279 / 5 .
- 6- . بحارالانوار 378 / 90 .
- 7- . بحارالانوار 290 / 69 .
- 8- . رجوع شود به صفحه 73 - 83 .

بخش چهارم: اهمیت توسل به اهل بیت علیهم السلام در استجاب دعا

اشاره

در گذشته کتاب مکرر به تأثیر توسل در استجاب دعا و نتیجه ترك توسل به اهل بیت علیهم السلام یا توسل به غیر آنان اشاره داشتیم. (1) مناسب دیدیم که در بخش پایانی به صورت مستقل به این موضوع پرداخته و نکات مهم آن را تذکر دهیم.

توسل در لغت و اصطلاح

توسل به معنای وسیله و واسطه قرار دادن کسی یا چیزی برای رسیدن به مقصود است، (2) و مفهوم آن نزد مسلمانان، تقرب به خداوند به وسیله چیزی یا کسی از مقربان درگاه خدا - مانند پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و خاندان آن حضرت - و درخواست حاجت توسط آنان است.

ص: 103

1- رجوع شود به صفحه های: 26، 40، 57-58، 76-78.

2- مفردات الرّاعب الاصفهانی مع ملاحظات العاملي 761، ماده: وسل.

از کتاب و سنت استفاده می شود که توسل کیفیت های گوناگون دارد :

1. به این گونه که ما خدا را بخوانیم و او را به مقربانش سوگند دهیم و از او حاجات خویش را درخواست نماییم .

2. خود مقربان را مخاطب قرار داده و از آنان بخواهیم که واسطه شوند تا خدا حاجت ما را روا نماید، چنان که آیه دوم و سوم که در ادامه تحت عنوان «توسل در قرآن» ذکر خواهیم کرد بر آن دلالت دارد . دعای توسل معروف و غالب زیارات معصومین علیهم السلام این قسم به شمار می رود.

3. ذکر شریف صلوات نیز نوعی توسل بشمار می آید که در استجاب دعا تأثیر بسزایی دارد . (1) چنان که خواهد آمد مواردی از توسل پیامبران علیهم السلام و امت های گذشته ، به وسیله صلوات بوده است .

شخصی به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم عرض کرد : من يك سوم دعایم ، نه نصف دعایم ، بلکه تمام دعایم را برای شما قرار می دهم . پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود : خدا هم ، امور مهم و نیازهای دنیا و آخرت تو را کفایت می نماید .

از امام صادق علیه السلام پرسیدند : اینکه او گفت : «تمام دعایم را برای شما قرار می دهم» یعنی چه ؟ حضرت فرمود : یعنی قبل از هر دعایی صلوات فرستاده و سپس حاجتش را به درگاه خدا عرضه می دارد . (2)

ص: 104

1- رجوع شود به روایات گذشته در صفحه های : 34 ، 36 ، 46 ، 47 ، 48 ، 52 ، 56 ، 57 .

2- رجوع شود به : ثواب الأعمال 157 ، جامع الأخبار 62 ، مکارم الأخلاق 274 ، بحار الأنوار 316/90 و 60/91 ، وسائل 92/7 - 94 .

قرآن مجید فلاح و رستگاری را متوقف بر توسل دانسته و به آن دستور داده و فرموده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ - وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (1).

همچنین به صراحت فرموده: «وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ - وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا» (2).

پس گنهکاران علاوه بر طلب آمرزش باید نزد پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم بروند تا آن

حضرت برای آنان طلب مغفرت نماید که در این صورت خدا توبه آنها را پذیرفته و با مهربانی با آنان رفتار خواهد نمود.

در سوره یوسف علیه السلام صریحا توسل تأیید شده و ضمن حکایت فرزندان حضرت یعقوب علیه السلام آمده است: «قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ * قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ» (3).

پس آنان از پدرشان خواستند که برایشان طلب آمرزش نماید و آن حضرت هم پذیرفت. چگونه ممکن است درخواستی نادرست مورد قبول و تأیید پیامبر خدا حضرت یعقوب علیه السلام واقع شود؟!

اگر گفته شود: این مربوط به حال حیات آنهاست، و پس از رحلت دیگر نمی توان از آنان چیزی درخواست نمود.

ص: 105

1- . المائدة 5 : 35 .

2- . النساء 4 : 64 .

3- . یوسف 12 : 97 - 98 .

می گوئیم: پیامبران و اوصیای آنان الان نیز حیات برزخی دارند و کلام ما را می شنوند و گرنه سلام به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم در نماز لغو و بیهوده بود.

سفارش اهل بیت به توسل

سفارش اهل بیت به توسل (1)

پیش از این اشاره ای داشتیم به آیه شریفه ای که خداوند امر فرموده: «وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ». این آیه بیانگر اهمیت توسل در قرآن است. از روایات فراوان استفاده می شود که مراد از «وسیله» اهل بیت علیهم السلام هستند. پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «وَنَحْنُ الْوَسِيلَةُ إِلَى اللَّهِ»، یعنی: وسیله نزد خدا ما هستیم. (2)

و فرمود: هر کس من وسیله (و واسطه) بین او و خدا هستم علی نیز وسیله بین او و خداوند است. (3)

به نقل امام رضا علیه السلام، پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: امامان از نسل امام حسین، اطاعتشان اطاعت خدا، و نافرمانی آنان نافرمانی خدا است. آنان دستاویز محکم و وسیله نزد خدا هستند. (4)

در خطبه حضرت فاطمه علیها السلام آمده: ما وسیله بین خدا و خلق او هستیم. (5)

ص: 106

- 1- . در همین زمینه رجوع شود به: بحار الأنوار 91/1، باب الاستشفاع بمحمد وآل محمد عليهم السلام... و 99/231، باب كتابة الرقاع للحوائج إلى الأئمة عليهم السلام والتوسل والاستشفاع بهم... .
- 2- . بحار الأنوار 23 / 25 .
- 3- . معانی الاخبار 66، بحار الأنوار 224 / 37 .
- 4- . عيون أخبار الرضا عليه السلام 58 / 2، بحار الأنوار 244 / 36 و 242 / 48 .
- 5- . دلائل الإمامة 33، شرح ابن ابی الحديد 211 / 16 .

امام صادق علیه السلام فرمود: ما سبب (و واسطه) بین شما و خدا هستیم. (1)

هنگامی که امام رضا علیه السلام می خواستند نماز استسقا بخوانند و دعا کنند تا باران بیارد، به درگاه خداوند عرضه داشتند:

خدایا، پروردگارا، تو حق ما اهل بیت را عظیم قرار داده ای، و همان گونه که فرمان داده ای، این مردم به ما متوسل شده اند و به فضل و احسان و نعمت چشم دوخته و امیدوارند. پس باران سودمندی بر آنان ببار. (2)

از روایات گذشته و دلایل دیگر استفاده می شود که واسطه و وسیله قرار دادن اهل بیت علیهم السلام برای تقرب به درگاه خدا و گرفتن حاجت، امتثال فرمان خداوند در آیه مبارکه: «وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ» است.

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: ای علی، کسی که با محبت شما به خدا متوسل شود سزاوار است که خدا او را (با دست خالی) رد نکند و برنگرداند. (3)

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به جابر بن عبدالله فرمود: ای جابر، اگر می خواهی خدا دعایت را مستجاب کند خدا را به نام های آنان - یعنی امیرمؤمنان، حضرت زهرا، امام حسن و امام حسین علیهم السلام - بخوان (و هنگام دعا به آنان توسل بجوی)؛ زیرا نام آنان بهترین نام نزد خدای تعالی است. (4)

ص: 107

1- . امالی شیخ طوسی قدس سره 751، بشارة المصطفى صلی الله علیه و آله وسلم 90، مناقب 4/400، بحار الأنوار 23/101.

2- . عیون اخبار الرضا علیه السلام 2/168، دلائل الامامة 96، الخرائج 2/658، مناقب 4/370، بحار 49/181.

3- . کفایه الأثر 69، إرشاد القلوب 2 / 415، بحار 36 / 301.

4- . اختصاص 222 - 223، بحار الأنوار 22 / 347 - 348 و 37 / 76 - 77 و 21 / 91، مستدرک 5 / 228، جامع احادیث الشیعة

19 / 295 - 296.

در روایتی از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم آمده است که خدا می فرماید: همان گونه که دیگران در نیازهای مهم، محبوب ترین افراد نزد شما را واسطه قرار می دهند تا شما خواسته آنها را انجام دهید، عزیزترین و برترین خلائق و وسیله (خلق) نزد من، اهل بیت علیهم السلام هستند، هر کس حاجتی داشته یا از چیزی وحشت دارد باید به وسیله آنان مرا بخواند. (1)

توسل قبل از آفرینش عالم، در دنیا و آخرت

1. توسل و تقرب فرشتگان

الف (توسل فرشتگان به اهل بیت علیهم السلام قبل از آفرینش جهان

روایات شیعه و سنی دلالت دارد که آفرینش انوار مقدّس اهل بیت علیهم السلام قبل از خلقت عالم و آدم بوده است. (2) در برخی از آن روایات آمده: خدا برای آزمایش فرشتگان ابری تاریک و ظلمانی بر آنها فرستاد که از شدت ظلمت آن به ستوه آمده و خدا را به انوار مقدّس اهل بیت علیهم السلام سوگند دادند تا مشکل آنان برطرف گردد. (3)

ص: 108

-
- 1- . عده الداعی 163 - 164 و رجوع شود به وسائل 7 / 101 ، مستدرک 12 / 269 - 270 ، بحار الأنوار 22 / 369 و 91 / 22 ، تفسیر منسوب به امام حسن عسکری علیه السلام 68 ، مجموعه ورام 2/100 ، جامع احادیث الشیعة 19 / 296 - 297 .
 - 2- . رجوع شود به غایة المرام علامه سید هاشم بحرانی و ترجمه آن کفایة الخصام باب اول و دوم ، عوالم العلوم 11 / 1 / 17 - 29 ، کتاب فاطمة الزهراء علیها السلام گفتار علامه امینی ، تنظیم حسان .
 - 3- . رجوع شود به إرشاد القلوب 2 / 403 ، تأویل الآیات 144 ، مدینة المعاجز 3/223 ، 421 ، بحار الأنوار 37 / 84 و 43 / 18 ، عوالم العلوم 11 / 1 / 17 حدیث 1 و صفحه 20 - 22 حدیث 3 .

ب) توسل جبرئیل به اهل بیت علیهم السلام برای توفیق خدمتگزاری

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: اسرافیل و جبرئیل هر کدام خود را از دیگری برتر می دانست ، آنها از خدا درخواست داوری کردند ، خدا به آن دو فرمود : «به عزّت و جلالم سوگند من بهتر از شما را آفریده ام». سپس نوشته ای را بر ساق راست عرش به آن دو نشان داد که: لا إله إلا الله ، محمد رسول الله ،

وعلي وفاطمة والحسن والحسين أحبّاء الله [خیر خلق الله]. جبرئیل عرض کرد : خدایا به حق آنان بر تو، مرا خدمتگزار آنان قرار ده . خدا فرمود: پذیرفتم. (1)

ج) توسل فطرس ملک

فطرس در امتثال دستوری از خداوند کوتاهی کرد و به عقوبت آن پر و بالش شکسته و به جزیره ای انداخته شد . هنگامی که جبرئیل با فرشتگان برای عرض تبریک ولادت امام حسین علیه السلام نزد پیامبر صلی الله علیه و آله می رفت، عبورش به فطرس افتاد. او درخواست کرد که مرا همراه خود ببر تا پیامبر صلی الله علیه و آله برایم دعا فرماید ؛ جبرئیل پذیرفت. فطرس به دستور پیامبر صلی الله علیه و آله خود را به سیدالشهدا علیه السلام - و بنابر بعضی روایات به گهواره آن حضرت - مالید و بلافاصله بال و پرش به حالت اول بازگشت. (2)

ص: 109

- 1- رجوع شود به : ارشادالقلوب 2/ 403 - 404 ، بحارالأنوار 16 / 364 - 365 و 26 / 344 - 345 .
- 2- این مطلب در کتب معتبر با اسناد متعدد روایت شده است ، رجوع کنید به : بصائر الدرجات 68 ، کامل الزیارات 66 ، امالی شیخ صدوق قدس سره 137 ، اختیار معرفة الرجال 2/850 ، روضة الواعظین 155 ، مختصر بصائر الدرجات 35 چاپ دیگر: 152 ، دلائل الامامة 79 (چاپ دیگر: 190) ، عیون المعجزات 60 ، الثاقب فی المناقب 338 - 339 ، الخرائج والجرائح 1/252 ، مناقب 3 / 229 ، بشارة المصطفى صلی الله علیه و آله وسلم 219 چاپ دیگر: 338 ، مستطرفات السرائر 580 ، مزار ابن مشهدی رحمه الله 399 ، مصباح المتعجد 826 - 827 ، اقبال الأعمال 689 (چاپ دیگر : 3/304) ، الصراط المستقیم 2/179 ، مصباح شیخ کفعمی قدس سره 543 - 544 ، البلد الأمين 185 ، الدرالنظیم 528 ، بحار 26/340 - 341 و 43/243 - 245 ، 250 - 251 و 44/182 و 50/66 ، 67 و 98/347 - 348 ، 367 ، عوالم 17/17 - 19 ، 47 - 48 ، مستدرک 10/410 - 411 . علامه وحید بهبهانی می نویسد: قضیه فطرس نزد علما مشهور و مورد قبول آنها واقع شده است . (تعلیقه نهج المقال 312) . علامه سید هاشم بحرانی فرموده : حدیث فطرس از احادیثی است که در کتب حدیث مکرر نقل شده . (مدینه المعاجز 3 / 438) . و شیخ حرّ عاملی نوشته : بیشتر محدثین این روایت را در تألیفاتشان روایت کرده اند . (اثبات الهداة 2 / 580) . لازم به تذکر است که عبارت «فأبطاً» و «فتلکاً» که در روایات آمده به معنای کندی است و نافرمانی و معصیت محسوب نمی شود، بلکه از قبیل ترک اولی است، نظیر آنچه برخی در اعتراض فرشتگان به استخلاف حضرت آدم علیه السلام در آیه مبارکه ذیل گفته اند : «وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ». (البقرة (2) : 30) . البته در روایتی عبارت «اباء» - به معنای امتناع - آمده که به قرینه روایات دیگر حمل بر همان کوتاهی می شود نه نافرمانی .

امام صادق علیه السلام در ضمن روایتی فرمود: تمامی فرشتگان همیشه به ولایت ما به خدا تقرب می جویند. (1)

در زیارت می خوانیم: «بل یتقرب أهل السماء بحبّکم، وبالبراءة من أعدائکم، وتواتر البكاء علی مصابکم»، یعنی: اهل آسمان به دوستی شما، به بیزاری از دشمنان شما، و به گریه پیوسته در مصائب شما به درگاه خداوند تقرب می جویند. (2)

ص: 110

1- . بصائرالدرجات 69، تأویل الآیات 517، تفسیر قمی 2/ 255، بحارالأنوار 24/ 210 و 26/339 و 176/ 56 و 78/ 65.

2- . زیارت جامعه ائمه مؤمنین علیهم السلام، مزار ابن مشهدی قدس سره 294، مصباح الزائر 462، بحار 99/164.

نزول فرشتگان در کربلا و بقیه مشاهد مشرفه نیز نوعی توسل و تقرب به زیارت سیدالشهدا وسایر معصومین علیهم السلام بشمار می آید (1).

2. توسل حضرت آدم علیه السلام برای پذیرفته شدن توبه اش

شیعه و سنی نقل کرده اند که خدای تعالی در ابتدای آفرینش به حضرت آدم علیه السلام فرمود که هر کس به اهل بیت علیهم السلام توسل داشته باشد، حاجت روا می گردد. (2)

توبه حضرت آدم علیه السلام به توسل به پنج وجود مقدس علیهم السلام پذیرفته شده، (3)

و در احادیث متعدّد آیه شریفه: «فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ» (4) نیز به همین مطلب تفسیر شده است. (5)

ص: 111

- 1- . کامل الزیارات 113 ، باب 39 ، بحار 100/116 باب 2 احادیث 7 ، 8 ، 9 ، 27 و 101/51 باب 9 .
- 2- . علل الشرائع 1 / 135 ، معانی الأخبار 57 ، بحار الانوار 15/14 و 27/4 ، عوالم 11 / 1 / 26 حدیث 10 و عوالم 11/1/22 - 23 حدیث 4 به نقل از فرائد السمطین 1/36 ، ارجح المطالب 461 .
- 3- . احادیث فراوان بر آن دلالت دارد، رجوع شود به: تفسیر عیاشی 1 / 41 ، قصص الأنبياء راوندی 51 ، یقین 190 ، 234 ، بحار 11/172 - 175 ، 181 ، 187 و 16 / 367 و 26 / 322 ، 324 و 27 / 7 ، عوالم 11/1/27 - 29 حدیث 11 ، 13 ، مستدرک 5 / 237 ، جامع احادیث الشیعة 19 / 298 - 302 .
- 4- . البقرة 2 : 37 .
- 5- . کافی 8 / 304 ، تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 211 ، تفسیر فرات 57 ، معانی الأخبار 125 ، تفسیر عیاشی 1 / 41 ، العمدة ابن بطریق 379 ، الصراط المستقیم 1 / 294 ، قصص الأنبياء راوندی 54 ، متشابه القرآن 1 / 214 ، مناقب 1 / 283 ، کشف الغمة 1 / 465 ، یقین 174 ، نهج الحق 179 ، تأویل الآیات 50 ، 52 ، بحار الأنوار 11 / 177 ، 187 و 24 / 183 و 25 / 4 و 26/320 ، 323 ، 324 ، 325 ، 326 ، 333 و 27 / 39 و 36 / 56 و 37 / 65 و 44 / 245 و 92 / 167 ، وسائل 7 / 99 ، مستدرک 5 / 238 ، جامع احادیث الشیعة 19 / 298 - 302 .

امام سجّاد از پدران بزرگوارش علیهم السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم نقل فرمود: هنگامی که خدا شبح های نورانی ما را از بالای عرش به صلب حضرت آدم علیه السلام منتقل نمود، ایشان از خداوند پرسید: این نورها دیگر چیست؟ خدای عزّوجلّ فرمود: این نورهایی است که من آن را از برترین و شریف ترین مکان عرش به صلب تو منتقل نمودم و چون تو ظرف وجود آنان بودی به فرشتگان دستور دادم برایت سجده کنند.

حضرت آدم علیه السلام از خدا شرح و توضیح بیشتری درخواست نمود. خداوند تعالی فرمود: «ای آدم، به بالای عرش نگاه کن» هنگامی که او چشم انداخت، نور شبح های ما بر آن نقش بست مانند آینه ای که چهره انسانی را نشان می دهد. از خداوند پرسید: این شبح ها چیست؟ خداوند فرمود: «این شبح های برترین مخلوقات من است» و پس از ذکر نام پنج وجود مقدّس و اشتقاق و گرفته شدن نامشان از اسامی خدا، فرمود: اینها بهترین مخلوقات و گرامی ترین مردمان هستند، گرفتن و عطا نمودن و ثواب و عقاب من به اینها است، هرگاه به مشکل سختی برخوردی به آنان توسّل نموده و نزد من تقرّب بجوی و آنها را شفیع خویش قرار ده؛ زیرا من بر خویش قسم یاد نموده ام که هر کس که به واسطه آنان امید به من داشته باشد نا امیدش نکنم و هر کس به وسیله آنان از من درخواست کند او را دست خالی برنگردانم. لذا هنگامی که حضرت آدم علیه السلام مرتکب خطا شد (به آنان توسّل جست و) خدا را به آن عزیزان قسم داد و خدا هم توبه اش را پذیرفت و او را آمرزید. (1)

ص: 112

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: خدا به حضرت آدم خطاب فرمود: تو در خوردن از درخت نافرمانی من کردی ولی مرا تعظیم کردی به این که در برابر محمد و آل محمد علیهم السلام تواضع نمودی، پس به رستگاری کامل نایل می شوی و ننگ لغزش (و آثار و تبعات نافرمانی) از تو زایل خواهد شد . برای رسیدن به این هدف مرا به پیامبر و خاندانش علیهم السلام بخوان. (1)

و فرمود: جبرئیل به حضرت آدم علیه السلام یاد داد که بگوید :

اللَّهُمَّ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ نَبِيِّكَ ، وَبِحَقِّ عَلِيِّ وَصِيِّ نَبِيِّكَ ، وَبِحَقِّ فَاطِمَةَ بِنْتِ نَبِيِّكَ ، وَبِحَقِّ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ سِبْطَيْ نَبِيِّكَ إِلَّا تُبَّتَ عَلَيَّ فَازْحَمْنِي [وَرَحِمْتَنِي] حضرت آدم علیه السلام این کلمات را گفت و خدا توبه اش را پذیرفت . سپس حضرت فرمود: هر گرفتاری با نیت خالص خدا را به این کلمات بخواند، دعایش مستجاب می شود. (2)

3 . توسل پیامبران و امت های گذشته

احادیثی که حکایت از استجابت دعای پیامبران گذشته علیهم السلام یا امت آنان با توسل به اهل بیت علیهم السلام دارد ، فراوان است (3).

امام صادق علیه السلام به نقل از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: هنگامی که حضرت آدم علیه السلام مرتکب خطا شد توبه اش این بود که گفت: «خدا یا به حق محمد و

ص: 113

1- . احتجاج 1 / 53 ، بحار الانوار 21 / 229 ، جامع احادیث الشیعة 19 / 298 .

2- . تفسیر فوات 57 ، بحار الانوار 26/333 ، مستدرک 5/238 ، جامع احادیث الشیعة 19 / 300 .

3- . بحار الأنوار 26 / 319 ، باب 7 : أن دعاء الأنبياء عليهم السلام استجيب بالتوسل والاستشفاع بهم عليهم السلام .

آل محمد از تو درخواست می کنم که مرا بیامری» و خدا از خطای او درگذشت.

هنگامی که حضرت نوح علیه السلام سوار بر کشتی بود و از غرق شدن ترسید گفت: «خدایا به حق محمد و آل محمد از تو درخواست می کنم که مرا از غرق شدن نجات دهی» و خدا او را نجات داد.

هنگامی که حضرت ابراهیم علیه السلام در آتش انداخته شد، گفت: «خدایا به حق محمد و آل محمد از تو درخواست می کنم که مرا از آتش نجات دهی» خدا آتش را بر او سرد و سلامت قرار داد.

هنگامی که حضرت موسی علیه السلام عصایش را انداخت، احساس ترس نمود لذا گفت: «خدایا به حق محمد و آل محمد از تو درخواست می کنم که مرا ایمن گردانی» خداوند فرمود: نترس که تو برتری. (1)

بنابر روایت ثامن الحجج حضرت رضا علیه السلام: حضرت موسی علیه السلام هنگام شکافته شدن دریا نیز خدا را به حق اهل بیت علیهم السلام خواند تا کف

دریا خشک گردید.

و حضرت عیسی علیه السلام هنگامی که یهودیان می خواستند او را به قتل برسانند خدا را به حق اهل بیت علیهم السلام خواند و از کشته شدن نجات یافت و سپس خدا او را به آسمان بالا برد. (2)

ص: 114

1- . رجوع شود به: امالی شیخ صدوق 218، احتجاج 1/47، روضه الواعظین 2/272، جامع الأخبار 8، تأویل الآیات 53، بحار 16/366 و 26/319، وسائل 7/100، جامع احادیث الشیعة 19/301.

2- . قصص الانبیاء علیهم السلام 106، بحار 11/69 و 26/325، وسائل 7/103، جامع الاحادیث 19/302.

در روایت ابن عباس اضافه شده که حضرت یعقوب علیه السلام نیز - به تعلیم جبرئیل علیه السلام - خدا را به حق پنج وجود مقدس قسم داد تا دیدگانش بینا گشته و یوسف و بنیامین به او برگردانده شوند. (1)

بنابر فرمایش امام صادق علیه السلام نجات حضرت یوسف علیه السلام از چاه، از نیرنگ زلیخا، از زندان، رسیدن به پادشاهی مصر و ... همه به برکت صلوات و توسل به اهل بیت علیهم السلام بوده است. (2)

مفضّل از آن حضرت نقل کرده است که: کلماتی که خدا به واسطه آن حضرت ابراهیم علیه السلام را آزمود (3) همان کلماتی است که حضرت آدم علیه السلام از خدا تلقی کرد (4) و گفت: خدایا به حقّ محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام از تو درخواست می‌کنم که توبه ام را بپذیری. (5)

از امام عسکری علیه السلام روایت شده که بالا رفتن حضرت ادریس و رسیدن به مراتب عالی نیز به برکت محمد و آل محمد علیهم السلام بوده است. (6)

ص: 115

-
- 1- . امالی شیخ صدوق قدس سره 250، بحار 12 / 260، وسائل 7 / 101، جامع احادیث الشیعة 19 / 302 .
 - 2- . رجوع شود به: تفسیر قمی 1 / 354، تفسیر عیاشی 2 / 170، قصص الأنبياء راوندی 132، بحار الأنوار 12/247، 291 و 92 / 186 .
 - 3- . اشاره به آیه: «وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا» البقرة 2: 124 .
 - 4- . اشاره به آیه مبارکه: «فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ» البقرة 2: 37 .
 - 5- . خصال 1 / 304، کمال الدین 2 / 358، معانی الاخبار 126، مناقب 1 / 283، بحار الأنوار 11/177 و 12 / 66 و 24 / 177 و 26 / 323، جامع احادیث الشیعة 19 / 299 .
 - 6- . تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 263، احتجاج 1 / 46، تأویل الآيات 76، بحار الأنوار 9/314 و 17 / 335 و 67 / 164 .

عامّه - ضمن روایتی در فضیلت پنج وجود مقدّس - از پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم نقل کرده اند که فرمود: اگر ما نبودیم کشتی نوح به حرکت در نمی آمد. (1)

در این زمینه مطلب جالبی اتفاق افتاده که نقل آن مناسب است :

باستان شناسان روسی در اعماق زمین به چند تخته پاره برخورد می کنند که بعداً معلوم می شود اینها مربوط به کشتی حضرت نوح - علی نبیّنا و آله و علیه السّلام - است و چند سطر کوتاه بر یکی از آنها نوشته شده

و اصلاً پوسیدگی و خرابی هم برداشته است ، و اکنون در موزه آثار باستانی مسکو در معرض دید همگان می باشد .

هفت نفر از مهم ترین باستان شناسان و اساتید خط شناس و زبان دانان روسی و چینی پس از 8 ماه بررسی گفتند: این عبارات به لغت سامی یا سامانی است و معنایش این است که: ای خدای من و ای یاور من ، به رحمت و کرمت مرا یاری نما ، و به پاس خاطر این نفوس مقدّسه: محمّد، ایلیا (علی)، شبّر (حسن)، شبیر (حسین) و فاطمه، آنان که همه بزرگ و گرامی اند و جهان به برکت آنها برپاست، به احترام نام آنها مرا یاری کن، تنها تویی که می توانی مرا به راه راست هدایت کنی. (2)

موارد توسل امت های گذشته به اهل بیت علیهم السلام نیز بسیار است ، مانند:

نجات بنی اسرائیل از شکنجه و عذاب فرعونیان به برکت توسل و

ص: 116

1- . الأمان من أخطار الأسفار والأزمان ، 118 ، بحار الأنوار 26 / 333 .

2- . مجله مکتب اسلام، سال دوازدهم، شماره 10، صفحه 26 به نقل از مجله رسمی و پرتیراژ شوروی : انقاد نیزوب، شماره تشرین 1953 .

صلوات، (1) شکافته شدن دریا برای آنها با توسل، (2) یادآوری توسل پیامبران گذشته علیهم السلام، و توسل برای آسان شدن قتل گوساله پرستان و نقل کلام خداوند که «اگر گوساله پرستان هم توسل داشتند گمراه نمی شدند!» (3) عفو و گذشت خدا از آنان به جهت توسل، (4) زنده شدن مردگان صاعقه به جهت توسل حضرت موسی علیه السلام به اهل بیت علیهم السلام. (5)

همچنین هنگام سرگردانی بنی اسرائیل و شدت عطش آنان حضرت موسی علیه السلام با توسل به اهل بیت علیهم السلام از خدا آب طلب نمود و خدا فرمان داد که با عصایت بر سنگ بزن، و دوازده چشمه از آن جوشید. (6)

خدای تعالی به یهودیان نیز فرموده بود که در شداید و سختی ها به محمد و آل محمد علیهم السلام متوسل شوند و هنگام دعا خدا را به آنان بخوانند.

یهودیان در سختی هایی که از کفار می کشیدند می گفتند :

«اللهم انصرنا بالنبي المبعوث في آخر الزمان الذي نجد نعته في التوراة»

یعنی : خدایا به پیامبری که در آخرالزمان مبعوث می شود و اوصاف او را در تورات یافته ایم تورا سوگند می دهیم، ما را یاری کن. (7)

ص: 117

-
- 1- . تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 225 - 226 ، بحارالانوار 13 / 47 - 48 و 91 / 61 - 62 .
 - 2- . تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 228 ، بحارالانوار 13 / 139 و 91 / 6 .
 - 3- . تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 235 ، بحارالانوار 13 / 235 و 91 / 8 - 7 .
 - 4- . تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 232 ، بحارالانوار 13 / 232 - 233 .
 - 5- . تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 236 ، بحارالانوار 13 / 236 .
 - 6- . تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 240 - 241 ، بحارالانوار 13 / 184 و 91 / 8 - 9 .
 - 7- . رجوع شود به تفسیر منسوب به امام عسکری علیه السلام 352 - 359 ، بحار 63/22 و 10/91 - 15 . در منابع عامه نیز نظیر این مطلب آمده است، رجوع شود به : الدر المنثور 1/88 ، امتاع الاسماع مقریزی 3/359 ، السیرة الحلیبیه 2/321 ، تفسیر سمرقندی 1/99 . درباره توسل جناب سلمان قبل از اسلام آوردنش رجوع شود به : کمال الدین 1 / 161 ، 163 ، الخرائج والجرائح 3 / 1078 ، روضه الواعظین 2 / 275 ، 277 ، قصص الأنبياء راوندی 302 ، بحارالانوار 22 / 355 ، 357 .

در قیامت نیز همه - حتی پیامبران و جانشینان آنان علیهم السلام - دست به دامان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم می شوند(1) و همه نیازمند شفاعت محمد و آل محمد علیهم السلام هستند. از آن مهم تر آن که امام باقر علیه السلام فرمود: بنده ای سالیانی دراز(2) در آتش جهنم خواهد بود و پس از آن به درگاه خدا عرضه می دارد: «به حق محمد و آل محمد به من رحم کن» خداوند به جبرئیل فرمان می دهد که او را از آتش بیرون بیاورد... سپس به او می فرماید: اگر مرا به حق محمد و آل محمد علیهم السلام خوانده بودی خواری طولانی در آتش داشتی ولی من تعهد کرده ام که هر بنده ای که (مرا به آنها قسم دهد و) به حق آنان از من درخواست نماید، او را بیامرزم.(3)

ص: 118

-
- 1- . عامه نیز این مطلب را روایت کرده اند ، رجوع شود به : صحیح مسلم 1/124 ، صحیح بخاری 5/147 و 7/203 و 8/172 ، 183 .
 - 2- . تعبیر روایت هفتاد «خریف» است ، و خود حضرت «خریف» را به هفتاد سال معنا کرده اند که در مجموع چهارصد و نود سال می شود.
 - 3- . معانی الاخبار 226 ، ثواب الأعمال 154 ، خصال شیخ صدوق قدس سره 2 / 584 ، امالی شیخ صدوق قدس سره 672 ، امالی شیخ مفید قدس سره 218 ، امالی شیخ طوسی قدس سره 675 ، بشاره المصطفی صلی الله علیه و آله وسلم 210 ، جامع الأخبار 142 ، روضه الواعظین 2/271 ، عده الداعی 163 ، مجموعه ورام 2/82 ، بحار الانوار 8/282 و 1 / 91 - 2 ، وسائل 7/98 ، مستدرک 5 / 228 .

حقیقت آن است که تمام فرقه های چهارگانه اهل تسنن بلکه عموم فرقه های منسوب به اسلام توسل را قبول دارند و در کتب فقه و حدیث به آن تصریح کرده اند(1) و فقط فرقه ضالّه و هابیت - به پیروی از ابن تیمیه - در برخی از مصادیق توسل شبهه نموده است .

بخاری توسل صحابه به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و توسل و استسقا به عموی آن حضرت ، عباس را از زبان عمر نقل کرده است.(2)

بزرگان عامه - در روایتی که حکم به صحت آن نموده اند - نقل کرده اند که نابینایی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم رفته درخواست دعا نمود تا چشمانش شفا یابد ، حضرت کیفیت توسل به خویش را به او چنین تعلیم فرمود که وضوی نیکو گرفته و این گونه دعا کن :

«اللهم إني أسألك وأتوجه إليك بنبيك نبي الرحمة، يا محمد إني توجهت بك إلى ربي في حاجتي هذه لتقضي لي، اللهم شفّعه لي»، یعنی: بارالها ، من از تو درخواست می کنم و به تو روی آوردم به واسطه پیامبرت پیامبر رحمت. ای محمد، من به وسیله تو به سوی پروردگارم در این حاجتم روی آورده ام تا برآورده گردد. خدایا شفاعت او را برای من پذیرا باش .(3)

ص: 119

- 1- . بسیاری از فقهای مذاهب اربعه پس از ذکر مسائل حج ، متعرض زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و توسل به آن حضرت نیز شده اند ، برای نمونه رجوع شود به : المجموع 8/274، المغنی 3/589 و
- 2- . صحیح بخاری 2/16 ابوب الاستسقاء و 4/209 (مناقب المهاجرین) .
- 3- . مسند احمد 4/138 ، سنن ترمذی 5/229 ، مستدرک حاکم 1/313 ، سنن نسائی 6/169 ، صحیح ابن خزيمة 2/226 - 225 ، دلائل النبوة بیهقی 6/166 - 168 ، البداية والنهاية 6/179 ، الجامع الصغير 1/227 ، کنز العمال 2/181 و 6/521 . لفظ «یا محمد» در برخی از منابع نیست .

آنها توسل پس از رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم را نیز از صحابه نقل و حکم به صحت آن کرده اند. طبرانی نقل می کند که کسی با عثمان بن عفان کاری داشت ولی با بی اعتنایی او مواجه گردید. پس نزد عثمان بن حنیف رفت و مشکل خود را با او در میان گذاشت، او چنین سفارش کرد که: وضوی نیکو بگیر و به مسجد رفته دو رکعت نماز بگزار و این گونه دعا کن: «اللهم إني أسألك وأتوجه إليك بنبيك محمد نبي الرحمة، يا محمد، إني توجهت بك إلى ربي فيقضي لي حاجتي».(1)

ابن ابی شیبہ - استاد بخاری - و بزرگان وهابیت روایتی را نقل کرده اند که دلالت دارد بر آن که در حضور صحابه به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم توسل جسته شد و آنها انکار نکردند. متن روایت چنین است:

«أصاب النَّاسَ قَحْطٌ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَجَاءَ رَجُلٌ قَبْرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَسْقِ لَأُمَّتِكَ فَإِنَّهُمْ قَدْ هَلَكُوا». یعنی: مردم در زمان عمر دچار قحطی و خشکسالی شدند، مردی کنار قبر مطهر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم رفته و عرض کرد: یا رسول الله، از خدا طلب باران کن که امتت هلاک شدند.(2)

ص: 120

1- . المعجم الصغير طبرانی 1/183 - 184 ، المعجم الكبير 9/31 ، مجمع الزوائد 2/279 .

2- . المصنف ابن ابی شیبہ 7 / 482 ، چاپ دیگر 12/31 - 32 ، البداية و النّهاية 7 / 105 فتح الباری 2 / 495 (چاپ دیگر 2/412). ابن کثیر (مقتدای وهابیان) در البداية و النّهاية و ابن حجر در فتح الباری تصریح به صحت سند این روایت کرده اند.

دنباله روایت آمده است که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به خواب آن شخص آمده و بشارت باران دادند.

شارح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید معتزلی نقل می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم هنگام دعا خدا را به حق امیرمؤمنان علیه السلام سوگند داد و هنگامی که حضرت علی علیه السلام اظهار تعجب نمود، رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «أَوْ أَحَدٌ أَكْرَمُ مِنْكَ عَلَيْهِ فَاسْتَشْفَعْ بِهِ إِلَيْهِ» یعنی: مگر نزد خداوند کسی عزیزتر از تو پیدا می شود تا او را شفیع قرار دهم؟! (1)

این مختصر گنجایش نقل روایات عامه در این موضوع را ندارد ولی اشاره به برخی از عناوین آن روایات مناسب است:

1. توسّل حضرت آدم علیه السلام به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم

2. توسّل حضرت آدم علیه السلام به اهل بیت علیهم السلام

3. توسّل امیرمؤمنان علیه السلام به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم

4. توسّل صحابه به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم مانند توسّل آنان در جنگ با مسیلمه

5. توسّل در حضور صحابه و عدم انکار آنان

6. توسّل تابعین

7. توسّل بزرگان اهل تسنن به اهل بیت علیهم السلام، مانند توسّل ابوعلی خلال - از بزرگان حنابله - به امام کاظم علیه السلام (2) و توسّل محمّد بن علی بن سهل شافعی و حاکم نیشابوری و ... به امام رضا علیه السلام (3)

ص: 121

1- شرح ابن ابی الحدید 20 / 316 .

2- تاریخ بغداد 1 / 120 .

3- فرائد السّمطین جوینی شافعی 2 / 165 - 166 برای دستیابی به منابع موارد گذشته و موارد دیگر و توضیح بیشتر رجوع شود به: شناخت وهابیت از استاد نجم الدین طبری 449 - 478 .

8. توسل اهل کتاب به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم (1)

9. توسل همه حتی پیامبران علیهم السلام در قیامت به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم (2)

دانشمند بنام اهل تسنن سُبکی (متوفی 756) می گوید: توسل و استغاثه به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم کاری نیک است و هیچ کس از گذشتگان آن را ناپسند نشمرده تا آن که ابن تیمیه روی کار آمد و آن را انکار نمود و از راه راست منحرف گردید و بدعتی نهاد که هیچ دانشمندی حاضر نیست آن را بپذیرد، او با این کارش آفت و بلایی برای مردم گردید. (3)

کلمات دیگر دانشمندان عامه در اعتقاد به توسل و تأکید بر آن، مُشت محکمی است بر دهان یاوه گویانی که خیال می کنند توسل اختصاص به مذهب شیعه دارد، ولی این مختصر گنجایش نقل آن را ندارد. (4)

پاسخ به چند سؤال و شبهه درباره توسل

1. چرا حاجتمان را مستقیم از خدا نخواهیم؟!

یکی از شبهه هایی که درباره توسل مطرح شده آن است که ما نیازی به توسل نداریم، بلکه می توانیم بدون واسطه از خدا حاجتمان را درخواست کنیم.

ص: 122

- 1- الدر المنثور 1/88، امتاع الاسماع 3/359، السیرة الحلبیة 2/321، تفسیر سمرقندی 1/99.
- 2- صحیح مسلم 1/124، صحیح بخاری 5/147 و 7/203 و 8/172، 183.
- 3- شفاء السقام 293، فیض القدر 2/170.
- 4- برای نمونه رجوع کنید به: شیعه شناسی 1/164، سلفی گری 415 - 417، 420 - 421.

در پاسخ می‌گوییم: نظام این عالم - چه در مادّیات و چه در معنویّات - نظام علّت و معلول و اسباب و مسبّبات است، همان‌گونه که بشر برای رفع نیازهای مادّی اش به اسباب ظاهری روی می‌آورد و آن را منافی با یکتاپرستی و توحید نمی‌داند، در امور معنوی نیز - به تصریح کتاب و سنت - نیازمند وسیله و واسطه است، پس توسل، امثال فرمان خدا و تعبد محض و خالص یکتاپرستان است.

همان‌گونه که هنگام بیماری به پزشک مراجعه می‌کنیم، یا برای امرار معاش به کسب و کار می‌پردازیم و ...، و صحیح نیست که دست روی دست بگذاریم و بگوییم: خدا باید ما را شفا دهد، یا روزی به دست ما برساند و ...، در موارد درخواست از خدا نیز - به دستور قرآن و روایات فراوان و مسلّم بین همه مسلمانان - وظیفه ما توسل به مقرّبان درگاه خداوند یعنی اهل بیت علیهم السلام است.

2. گفتن یا رسول الله و ... خضوع در برابر آن حضرت و عبادت ایشان محسوب می‌شود، پس شرك است.

پاسخ: عبادت به معنای بندگی، خضوع و تذلل و اظهار آن است، پس هر عبادتی خضوع است ولی هر خضوعی عبادت نیست. خداوند در قرآن خضوع در برابر مؤمنان را می‌ستاید و می‌فرماید: «أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ» (1) فرشتگان در برابر حضرت آدم علیه السلام، و برادران حضرت یوسف علیه السلام در برابر او سجده کردند پس خضوع بود ولی عبادت آن دو

ص: 123

بزرگوار نبود زیرا حضرت آدم و حضرت یوسف علیهماالسلام عنوان قبله داشتند نه عنوان معبود .

3 . استغاثه به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و دیگر مقرّبان ، به این اعتقاد که آنها حاجت انسان را روا می کنند شرك است ؛ زیرا تأثیر به خدا اختصاص دارد و روا شدن حاجت به دست خداوند است .

پاسخ: از این جهت که تأثیر را مستند به خدا و روا شدن حاجت را از او می دانیم شرك نیست، چنان که حضرت یوسف علیه السلام فرمود: پیراهن مرا بر صورت پدر بنهید تا بینایی اش بازگردد. (1)

4 . پاسخ شما مربوط به حال حیات آنها می شود نه بعد از رحلت .

پاسخ : آنها در برزخ نیز حیات دارند و کلام ما را می شنوند. (2)

5 . اگر خطاب مستقیماً به آنها متوجه نشود و بگوید: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِجَاهِ نَبِيِّكَ» و امثال آن گرچه شرك نیست، ولی بدعت است .

پاسخ: چگونه ممکن است مطلبی که قرآن و روایات مسلمین بین امت اسلام بر آن دلالت دارد بدعت نامید؟! مگر قرآن دستور به توسل نداد؟! روایات مورد اتفاق شیعه و سنی هم مصداق آن را تعیین کرد . در روایاتی که اهل تسنن هم آن را معتبر می دانند همین نحوه از توسل آمده است، چنانکه قبلاً گذشت. (3)

ص: 124

1- . یوسف 12 : 93 .

2- . برای پاسخ به شبهات 2 - 4 از کتاب شیعه شناسی اثر استاد رضوانی استفاده شد .

3- . رجوع شود به صفحه 119 - 120 .

بخش اول : فضیلت دعا

حقیقت دعا *** 7

فضیلت دعا *** 8

اهمیت دعا *** 11

نکوهش ترك دعا *** 12

پندارهای نادرست درباره دعا *** 14

1 . منافات دعا با رضای الهی *** 14

2 . اکتفا به دعا و کوتاهی در انجام وظیفه *** 17

3 . چرا دعا؟ آنچه مقدر است می رسد! *** 19

4 . خدا از خواسته های ما اطلاع دارد ، نیازی به دعا نیست! *** 22

5 . فرصت نداشتن برای خواندن همه دعاها *** 23

6 . تلاش بی حاصل یا پاداش برتر و ماندگار؟! *** 24

بخش دوم : شرایط و آداب دعا

شرایط استجاب دعا *** 25

1 . شناخت خداوند *** 25

2 . اعتقاد صحیح در نبوت و امامت *** 26

3 . گمان نیک به خدا داشتن *** 26

4 . یأس از دیگران *** 27

5 . اقبال قلبی *** 27

6 . کسب حلال *** 27

7. عمل صالح و فرمان برداری از خداوند *** 28

8. صدق و اخلاص *** 29

ص: 125

- 1 . پاکی دل *** 31
 - 2 . مداومت بر دعا در سختی و آسایش *** 31
 - 3 . الحاح و اصرار در دعا *** 32
 - 4 . نام بردن حوائج *** 32
 - 5 . درخواست نیازهای خرد و کلان *** 33
 - 6 . شتاب نداشتن *** 33
 - 7 . تسلیم بودن در برابر مشیت پروردگار *** 35
 - 8 . رقت قلب ، گریه ، تباکی و تضرع *** 35
 - 9 . مخفیانه دعا کردن *** 38
 - 10 . اجتماع در دعا *** 38
 - 11 . توسل به اهل بیت علیهم السلام *** 40
 - 12 . اهمیت مکان دعا *** 40
 - 13 . زمان های مناسب برای دعا *** 42
 - 14 . رعایت حالات ظاهری و باطنی *** 45
- دعاهای مأثوره *** 50
- چهل دستور از اهل بیت علیهم السلام *** 51
- دعا هنگام بیماری *** 64
- بخش سوم : بررسی موانع استجاب دعا
- دعای بدون پاسخ؟! هرگز *** 69
- فقدان شرایط دعا *** 72

موانع استجاب دعا *** 73

حکمت در منع دعا *** 84

مصلحت در تأخیر استجاب دعا *** 89

اعطای برتر در دنیا یا اعطای پاداش اخروی *** 93

برخی از دعاهای مستجاب دعا *** 97

برخی از دعاهای غیر مستجاب دعا *** 100

ص: 126

بخش چهارم : اهمیت توسل به اهل بیت علیهم السلام در استجاب دعا

توسل در لغت و اصطلاح *** 103

کیفیت توسل *** 104

توسل در قرآن *** 105

سفارش اهل بیت علیهم السلام به توسل *** 106

توسل قبل از آفرینش عالم ، در دنیا و آخرت *** 108

1 . توسل و تقرّب فرشتگان به اهل بیت علیهم السلام *** 108

الف) توسل فرشتگان قبل از آفرینش جهان *** 108

ب) توسل جبرئیل به اهل بیت علیهم السلام برای توفیق خدمتگزاری *** 109

ج) توسل فطرس ملک *** 109

د) توسل فرشتگان همیشه و در هر حال *** 110

2 . توسل حضرت آدم علیه السلام برای پذیرفته شدن توبه اش *** 111

3 . توسل پیامبران علیهم السلام و امت های گذشته *** 113

4 . توسل در آخرت *** 118

توسل در روایات و منابع اهل تسنن *** 119

پاسخ به چند سؤال و شبهه درباره توسل *** 122

ص: 127

Why my prayers
are not answered
Analysis of the causes
of prayers going unanswered

:By

Mahdi Sadri

ص: 128

بسمه تعالی

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

با اموال و جان های خود، در راه خدا جهاد نمایید، این برای شما بهتر است اگر بدانید.

(توبه : 41)

چند سالی است که مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه موفق به تولید نرم افزارهای تلفن همراه، کتاب خانه های دیجیتالی و عرضه آن به صورت رایگان شده است. این مرکز کاملاً مردمی بوده و با هدایا و نذورات و موقوفات و تخصیص سهم مبارک امام علیه السلام پشتیبانی می شود.

برای خدمت رسانی بیشتر شما هم می توانید در هر کجا که هستید به جمع افراد خیراندیش مرکز بپیوندید.

آیا می دانید هر پولی لایق خرج شدن در راه اهلبیت علیهم السلام نیست؟

و هر شخصی این توفیق را نخواهد داشت؟

به شما تبریک میگوئیم.

شماره کارت :

6104-3388-0008-7732

شماره حساب بانک ملت :

9586839652

شماره حساب شبا :

IR390120020000009586839652

به نام : (موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه)

مبالغ هدیه خود را واریز نمایید.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

